

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií Brno

Volný čas a jeho využití

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Vypracovala:
Bc. Dana Marešová

BRNO, únor 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Volný čas a jeho využití“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu, která je uvedena v seznamu v závěru mé práce.

Třebíč, 28. února 2008

.....

Bc. Dana Marešová

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování diplomové práce. Moje poděkování patří také panu prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc. za jeho supervizi a cenné rady, které mi pomohly udržet linii daného tématu.

Také bych chtěla poděkovat panu Ing. Michalu Borovičkovi za morální podporu, velkou trpělivost a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce, které si nesmírně vážím.

Bc. Dana Marešová

Obsah	
Úvod	2
I. Teoretická část	6
1. Volný čas a životní styl	6
1.1 Výchova mimo vyučování a její funkce	6
1.2 Rodina a výchova dětí ve volném čase	11
1.3 Kde všude se výchovně zhodnocuje volný čas	15
1.4 Shrnutí	22
2. Historický vývoj výchovy ve volném čase a současná politika společnosti k volnému času	23
2.1 Vývoj výchovy ve volném čase	24
2.2 Současná politika společnosti k volnému času	30
2.3 Shrnutí	35
3. Volný čas v kraji Vysočina	37
3.1 Přehled organizací pracujících v oblasti volného času v kraji Vysočina	38
3.2 Grantová politika a vzdělávací programy EU v kraji Vysočina	41
3.3 Shrnutí	46
II. Praktická část	48
4. Sociologický výzkum a jeho výsledky	48
4.1 Sociologický výzkum žáků ZŠ Na Kopcích v Třebíči a jeho výsledky	49
4.2 Sociologický výzkum žáků ZŠ v Rouchovanech a jeho výsledky	55
4.3 Sociologický výzkum studentů Gymnázia v Třebíči a jeho výsledky	61
4.4 Sociologický výzkum zaměstnanců ČEZ, a.s. a jeho výsledky	68
4.5 Srovnání výsledků výzkumu v jednotlivých věkových kategoriích	74
4.6 Srovnání výsledků výzkumu městských a venkovských žáků ZŠ	78
4.7 Shrnutí	79
Závěr	80
Resumé	83
Anotace	84
Seznam použité literatury	85
Seznam příloh	86

Úvod

Pojem volný čas má krásný zvuk. Většinou vyvolává příjemné pocity, protože ve volném čase je možné se věnovat činnostem, které máme rádi, baví nás, uspokojují, přinášejí radost a uvolnění. Není přesná hranice mezi volným časem a povinnostmi. To, co někdo chápe jako povinnost, může být pro druhého příjemnou zábavou a naopak. Tyto rozdíly můžeme najít také mezi povinnostmi souvisejícími s profesí, např. pracovat na sobě, vzdělávat se, ale také rozšiřovat svůj kulturní obzor.

Co si představí lidé různého věku, pohlaví a společenského postavení při vyslovení pojmu volný čas?

Být sama doma, nemuset nic dělat a s nikým nemluvit (úřednice, 42 let).

Procházka s manželkou (analytik, 45 let).

Víno, ženy, sport, kultura (vedoucí pracovník, 50 let).

Pohodlné místo a pěkná kniha (specialistka pro styk s Jaderným úřadem, 33 let).

Jet na vodu s přáteli bez mobilního telefonu (ředitel, 42 let).

Dobré jídlo, pití, televize (automechanik, 35 let).

Moře, slunce, přítel (studentka VŠ, 22 let).

Diskotéka, kamarádi, zábava (studentka, 18 let).

Nuda, nuda, nuda (učeň, 17 let).

Parta, kino, hudba (student, 19 let).

Fotbal s kamarády (žák ZŠ, 10 let).

Povídání s kamarádkami, procházky (žákyně ZŠ, 12 let).

Z uvedených odpovědí vyplývá, že volný čas si skutečně představujeme každý jinak, a ne vždy jsou to představy pohodové a příjemné. Volný čas také může být zdrojem velmi vážného ohrožení. Při neorganizovaném trávení volného času dochází k velké části úrazů dětí, mladí lidé svým jednáním mohou ohrožovat sebe i druhé experimentováním s drogami, z nudy překračují zákon – dopouštějí se šikany svých vrstevníků, krádeží aut, zaměřují svou agresivitu na příslušníky jiných etnik apod. To mimo jiné naznačuje, že téma volného času je tématem, kterým je třeba se zabývat.

Nelze však podceňovat ani význam trávení volného času dospělých, který je součástí zdravého životního stylu a zdrojem regenerace sil pro výkon další práce.

Popis problému, struktura

Smysluplné naplnění volného času začíná nabývat na významu především kvůli své preventivní funkci, která v době, kdy začínají varovně narůstat negativní jevy kriminality dětí a mládeže a kdy dochází i k nárůstu drogově závislých, hraje stále významnější roli. Ve své práci popíši pojem volný čas, postavení a význam výchovy mimo vyučování. Zdůrazním postavení rodiny mezi výchovnými činiteli ve volném čase. Vysvětlím pojem výchova mimo vyučování a přiblížím její funkci. Uvedu přehled zařízení pro výchovu mimo vyučování a ve volném čase. Uvedu aktuální stav státní podpory práce s dětmi.

V třetí kapitole se budu zabývat konkrétními příklady volnočasových aktivit a organizací, které se věnují volnému času v kraji Vysočina. Výsledky mého výzkumu, který je zaměřen na využívání různých možností volného času u odlišných věkových kategorií, by mohli využít tvůrci konkrétních výchovných projektů.

Cíl

Cílem diplomové práce je najít odpovědi na otázky, jaké má postavení a význam výchova mimo vyučování mezi činiteli vývoje jedince? Vysvětlit pojem výchova mimo vyučování a přiblížit její funkci. Zdůraznit významné postavení rodiny mezi výchovnými činiteli a uvést přehled zařízení pro výchovu mimo vyučování. Dotknout se také problému komunikace a médií, která stále intenzivněji ovlivňují jedince. Zmínit se o politice společnosti k volnému času mladé generace. Pojednat o dějinách pedagogiky volného času a o vývoji volnočasových aktivit. Uvést některé programy státní podpory práce s dětmi. Uvést volnočasové aktivity, které je možné realizovat v kraji Vysočina.

V závěru diplomové práce uvedu zprávu o šetření a výsledcích mého výzkumu – empirickou stat', která odpoví na otázky: Jak se vyvíjí využívání forem volného času u různých věkových kategorií? Jak velký časový úsek věnují či nevěnují lidé volnému času? Myslím, že výsledek mého výzkumu by mohl být využitelný například pro tvůrce konkrétních výchovných projektů, které budou odrážet aktuální potřeby dané cílové skupiny v lokalitě, kde byl sběr dat proveden. Projekty se mohou týkat třeba rozšíření určitého zařízení – např. počítačového pracoviště (bude-li výsledek výzkumu ukazovat, že děti využívají PC málo), nebo může pomoci při tvorbě projektu letního tábora, projektu prevence kriminality apod.

Formulace hypotéz

Předpokládám, že po zpracování dotazníků dojdou k závěru, že zařízení, která děti a mládež využívají k trávení volného času, nabízejí celou řadu nejrůznějších forem a že děti mají poměrně bohatý výběr kde a jak volný čas trávit. Živelný, neorganizovaný volný čas, který je také nepochybně součástí našeho volného času, bude zabírat jistě nezanedbatelné místo, které obsadí v časovém rozvrhu jedince.

Myslím, že výzkum ukáže, jak se s přibývajícím věkem okruh a hlavně počet aktivit mění. Zároveň časový úsek, po který se dospělí jedinci volnočasovým aktivitám věnují, se pravděpodobně bude snižovat. Dalším výsledkem také zřejmě bude, že některé aktivity, např. PC, sledování televize, budou zabírat dětem nepoměrně větší časový úsek než pohybové aktivity. Osobně se s velkým očekáváním zaměřím na výsledek šetření v oblasti čtení. Čtou děti v době obrovského rozvoje internetu a jiných snadno dostupných informačních prostředků vůbec knihy?

Očekávám, že výsledky výzkumu budou zajímavé nejen pro mě, ale také pro čtenáře diplomové práce. Potěšilo by mě, kdyby výsledky mé práce byly byť nepatrným přínosem pro pedagogické pracovníky v Třebíči, kteří se věnují významnému a neprávem zanedbávanému výchovnému působení na děti a mládež ve volném čase. Její výsledky

mohou využít nejen pracovníci v řídicí sféře, ale i rodiče a ostatní zájemci o tuto oblast. Tato diplomová práce by se mohla stát podnětem k tomu, aby poznatky v ní obsažené, byly konfrontovány s vlastní zkušeností a inspirovaly tak k činnosti ve prospěch dětí, mladých lidí a tím i celé společnosti.

Metodické zpracování práce

V teoretické části provedu analýzu dostupných materiálů, zejména odborné literatury. V praktické části zvolím postup věd empirických. Budu vycházet z informací získaných sběrem dat formou dotazníků, z neformálních rozhovorů s lidmi ve věkové kategorii 6-62 let a v neposlední řadě z kontaktu s některými pedagogickými pracovníky, kteří se výchově dětí a mládeže ve volném čase aktivně věnují.

Charakteristika výběrového souboru

Výběrový soubor, který jsem zvolila pro výzkum zahrnuje 30 žáků ZŠ v Třebíči, 20 žáků ZŠ v Rouchovanech, 30 studentů Gymnázia v Třebíči a 30 zaměstnanců ČEZ, a.s.

I. Teoretická část

1. Volný čas a životní styl

Volný čas je součástí života dětí, mládeže i dospělých. Je na každém z nás, jak tento čas vyplníme. Způsob využití volného času je důležitý zejména u dětí a mládeže. Právě u těchto věkových kategorií plní významnou funkci volný čas, který děti a mládež tráví organizovaně. Pod odborným vedením, kdy jsou děti chráněny od úrazů, a také se zmenší prostor pro vznik nežádoucích jevů, které se mohou vyskytnout zejména u mládeže. **Nelze opomenout důležitou funkci rodiny**, která je jednak primárním prostředím, ve kterém dítě vyrůstá, ale rodiče také mohou svým vlastním příkladem a aktivním zdravým způsobem života ukázat dětem možnosti využití volného času tak, aby byl smysluplný a přispěl k jejich vlastnímu dobrému životnímu stylu. Problematika volného času se však neobjevila až se vznikem moderní či postmoderní společnosti, ale prošla historickým vývojem. Jeho počátky můžeme najít již v době baroka, od té doby se pochopitelně změnila nejen celá společnost, ale také způsoby a možnosti jak volný čas naplnit. Vedle rodiny je u nás celá řada zařízení pro výchovu mimo vyučování, v této práci se zmiňuji o těch nejvýznamnějších.

1.1 Výchova mimo vyučování a její funkce

Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k regeneraci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.

„Pod pojem volný čas běžně zahrnujeme odpočinek, rekreace, zábava, zájmová činnost, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující

biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Ale i z těchto činností si někdy lidé vytvoří svého koníčka, což je zřejmé např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla“.¹

Určitou zvláštností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností a také potřebují citlivé vedení. Je ale důležité, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé a účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální a sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy.

Prostředí, ve kterém děti tráví volný čas, je velmi různorodé. Může to být **domov, škola, různé společenské organizace a instituce**. Mnoho dětí prožívá své volné chvíle ve veřejných prostranstvích, venku na ulici, často bez jakéhokoli dohledu, dokonce i bez zájmu dospělých. Tímto je však ohrožena jejich výchova a často i bezpečnost. Děti mají relativně hodně volného času. Nejenom rodiče, ale také celá společnost by měli mít zájem na tom, jak děti svůj volný čas tráví. Je však samozřejmé, že na prvním místě je to záležitost rodiny. Rodina tento úkol ovšem není sama schopna zvládnout, nejen pro nedostatek času, ale také materiálního vybavení a odborné kvalifikace. Rodina také nemůže zabezpečit potřebu dospívajících sdružovat se ve skupinách vrstevníků, hovořit o svých problémech, starostech, trápeních i radostech. Proto jsou instituce, které se zabývají volnočasovými aktivitami, nezbytné. **Jsou nedílnou součástí prevence před vznikem patologických jevů**. Prevence je také podstatně levnější a účinnější než náprava chyb a převýchova.

Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Jedná se o souhrn životních forem, které jedinec aktivně prosazuje. Zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, projevuje se v jeho chování i ve způsobu využívání materiálních a sociálních životních podmínek. Každý člověk má svůj individuální systém hodnot, který se utváří vlivem životních podmínek a aktivitou jedince. Z hlediska volného času lze členit lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují. Pro někoho je nejvyšší

¹ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 13

hodnotou práce, volný čas někdy posuzují dokonce jako něco špatného. Plnění povinností chápou jako své jediné životní poslání, sami sebe přetěžují a neumějí odpočívat. Může dojít až k patologické závislosti na práci, tzv. workoholismu. Někteří lidé se realizují v zaměstnání, pro jiné jsou důležitější přátelé a náplň činnosti ve volném čase, osobní koníčky nebo různá zábava a naopak pracovní povinnosti chápou jako nutné zlo.

Nemohu jinak, než vyjádřit svůj souhlas s autorkou Pedagogiky volného času Jiřinou Pávkovou, která uvádí: „Hodnotová orientace člověka se projevuje ve známém protikladu mít či být. Mít a schraňovat materiální předměty, či se hnát za spoustou zážitků, aniž se z nich stane prožitek, nebo intenzivním prožíváním skutečnosti bez ohledu na finanční náročnost podnětu. Můžeme nalézt zjednodušenou paralelu v Komenského Labyrintu světa a ráji srdce. Mnozí lidé se zaměřují spíše na nákup drahého zboží, např. sportovního vybavení, aut, zajištění zahraničních dovolených, než na skutečné vyžití ve volném čase. Věci se kupují zejména proto, že v očích člověka zvyšují osobní prestiž. Tak je možné sledovat perfektně vybavené lyžaře, kteří nelyžují, ale spíše pózují, rodiny, které shánějí peníze na luxusní auto, jenom proto, že ho mají sousedé, nebo trmácející se na dlouhé zahraniční zájezdy zatímco v koutku duše touží po své chatě se zahrádkou“.²

Jednání člověka ve volném čase lze také posuzovat podle míry aktivity a podle úsilí, které chce člověk vynaložit na splnění svých plánů a tužeb. Někdo vyvíjí vlastní aktivitu, jiný se raději nechá bavit. Další usilovně pracují, studují jazyky, historii, geografii a touží navštívit cizokrajné země. **Důležitým ukazatelem životního stylu jsou i sociální interakce, vztahy mezi lidmi kolem nás, jednotlivci i sociálními skupinami. Z hlediska volného času je důležité nejenom jak, ale také s kým volný čas trávíme.** Někdo dává přednost samotě, jiný skupině přátel, další potřebuje rušný společenský život. Při utváření zdravého životního stylu hraje prvotní roli rodina. Tak jako i v jiných oblastech formování člověka i zde platí, že první zkušenosti s využíváním volného času získáváme v rodině. Rodiče jsou pro své děti prvními vzory. Děti se od svých rodičů učí žít určitým způsobem, přebírají a napodobují jejich životní styl.

² PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 29

Osobní zájmy a záliby jsou velmi důležité pro každého z nás. Dokážou někdy člověka doslova zachránit v náročných situacích, životních neštěstích a ztrátách. Výchova ke zdravému životnímu stylu velmi úzce souvisí s pedagogickým ovlivňováním volného času. **Cílem rodiny i pedagogů je vychovat člověka, který dokáže se svým volným časem rozumně hospodařit, uvědomuje si jeho životní hodnotu, má pestré a mnohostranné zájmy a také jeden svůj hluboký, celoživotní zájem.** Takový jedinec by měl být aktivní, nejen přijímající podněty, ale schopný vyvíjet úsilí, věnovat se činnostem, které přinášejí uspokojení a poskytují příležitost k navazování nových kvalitních vztahů mezi lidmi.

Na výchově dětí v době mimo vyučování se podílí nejen rodina, ale významným dílem také škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování a některé další subjekty a jiné společenské vlivy. Zaměřím se na výchovu mimo vyučování, která probíhá mimo povinné vyučování, mimo bezprostřední vliv rodiny, je institucionálně zajištěná a uskutečňuje se ve volném čase. **Pedagogické ovlivňování volného času, především výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování, je významnou součástí výchovného působení.** Poskytuje příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti. Odpočinek a relaxace mají značný význam z hlediska duševní hygieny. Způsob odpočinku, rekreace a zábavy se odráží ve studijních a pracovních výkonech člověka. Hodnotné a trvalé zájmy ovlivňují všechny členy rodiny.

Dalším důležitým úkolem výchovy mimo vyučování je rozvíjení potřeby celoživotního vzdělávání v souvislosti se zájmovou orientací člověka. Oblast výchovy ve volném čase plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní i sociální. Nesmím také zapomenout na to, že přispívá k prevenci společensky nevhodných a škodlivých forem chování. Vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže je jednou z účinných forem prevence tak závažných výchovných problémů, jako jsou projevy agresivity, záškoláctví, drogová závislost, gamblerství, závislost na virtuální droze. Pedagogické ovlivňování volného času se netýká pouze dětí a mládeže, zahrnuje i působení na dospělé.

„Kromě pojmu **výchova mimo vyučování** se často používá termínu **pedagogika volného času**. Oba pojmy nejsou synonyma, mají však k sobě velmi blízko. V prvním případě se jedná o označení jedné z oblastí výchovy, v druhém případě o vědní obor, který se zabývá teoretickými i praktickými aspekty výchovy ve volném čase. **Kromě ovlivňování volného času však výchova mimo vyučování zahrnuje i jiné oblasti, např. přípravu na školu a upevňování hygienických kulturních návyků.**“³

Jak už jsem uvedla, výchova mimo vyučování je specifická oblast výchovného působení a plní funkci výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.

„Výchovně-vzdělávací funkce – na plnění právě této funkce se klade zvlášť velký důraz. Řada institucí se podílí podle svých možností na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb na formování žádoucích postojů a morálních vlastností. Pomocí pestrých a zajímavých činností se děti motivují k společensky žádoucímu využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností i návyků a tím i k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Úspěchy v zájmových činnostech přináší uspokojení, možnost seberealizace a sebehodnocení. Na základě získaných zkušeností si lidé vytvářejí vlastní názor na život a svět.“⁴

„Zdravotní funkce – tuto funkci plní instituce pro výchovu mimo vyučování zejména tím, že přispívají k usměrňování režimu dne tak, aby pomáhal vytvářet zdravý životní styl. To spočívá ve střídání aktivit různého druhu. Důležité je podněcování k pobytu a pohybu na čerstvém vzduchu. Pohybové, tělovýchovné a sportovní činnost ve volném čase kompenzují dlouhé sezení ve vyučování a pro zdraví dětí jsou nezbytné“.⁵

³ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 38

⁴ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 39-70

⁵ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 40

Sociální funkce – spočívá především v tom, že zbavuje rodiče povinnosti pečovat o svoje děti v době, kdy jsou pracovně vytíženi. Výchovně vzdělávací zařízení mají také možnost v době mimo vyučování poskytnout dětem potřebné materiální podmínky, které nejsou ve všech rodinách stejné. A tím pomáhají zejména dětem z nižších sociálních vrstev a také poskytují příjemné prostředí pro ty děti, které žijí v konfliktním rodinném prostředí. Součástí sociální funkce výchovy mimo vyučování je i nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování s pravidly společenského chování.

Preventivní funkce – je zaměřena zejména na prevenci drogové závislosti, alkoholismu a kouření, kriminalitu, virtuální drogy (počítače, televize, video), patologické hráčství, záškoláctví, šikanování, vandalismu, xenofobie, rasismus, intolerance a další. Prevenci lze rozdělit do tří rovin.

Primární prevence - určena celé populaci, zejména té části populace, která není riziková ani narušená.

Sekundární prevence – zaměřuje se na kriminálně rizikové jedince a skupiny, u nichž existuje určitý předpoklad, že se stanou buď nositeli nebo oběťmi kriminální činnosti.

Terciální prevence – snaží se o léčbu a zabránit recidivě u těch, kteří jsou již negativními jevy společnosti zasaženi.

1.2 Rodina a výchova dětí ve volném čase

Rodina má ve vyspělých společnostech **hlavní odpovědnost za výchovu svých dětí**. Nejenom že vychází z kulturních a historických tradic, ale je také zakotvena v zákonech. Dobré či špatné výsledky výchovy dopadají především na rodinu. Zatímco škola a ostatní výchovné instituce se věnují a také odpovídají za dílčí oblast výchovy, a ani v těchto případech není jejich odpovědnost zcela autonomní. Rodiče například spolurozhodují o výběru vzdělávací instituce pro své dítě, ovlivňují jeho vztah ke vzdělání, v některých případech vzdělání financují (platí školné), snaží se pomoci dětem s orientací při hledání zaměstnání. Lze očekávat, že rodiče budou postupně stále více zainteresováni na výsledcích výchovné a vzdělávací práce školy a mimoškolních

výchovných institucí. To ale také předpokládá otevřené, vstřícné vztahy mezi rodiči a vzdělávacími institucemi a to i těmi, které se zabývají náplní volného času dětí a mládeže.

„Výchovné dění v rodině a v institucích, které nabízejí dětem smysluplné využití jejich volného času, vychází do značné míry z určitých společných znaků, které by měly být respektovány v přístupech dětí, rodičů i vychovatelů. K těmto společným znakům patří především:

- zaměření na rozvíjení hodnotných zájmů, pozitivních individuálních vlastností a mezilidských vztahů,
- dobrovolnost spojená se svobodnou nabídkou a volbou aktivit,
- odpočinkové, relaxační a regenerační rysy činností,
- podpora a návaznost na výchovné a vzdělávací činnosti školy,
- výchovné působení odpovídající představám a záměrům dětí a jejich rodičů.

Z postavení rodiny vůči ostatním činitelům výchovy působícím na dítě v jeho volném čase vyplývá několik obecných závěrů:

- rodiče jsou nejdůležitějšími vychovateli, všichni ostatní vychovatelé mohou pouze doplňovat to, čeho ve výchově dosáhli rodiče,
- čas, který věnují rodiče výchově svých dětí, není hodnota, která bude kladně působit sama o sobě, působení této hodnoty závisí od mnohých činitelů kulturní, morální a pedagogické povahy,
- rodiče nejsou zodpovědní jen za výchovu svých dětí v rodinném prostředí, ale za jejich výchovu vůbec,
- nejdůležitějším předpokladem úspěšné rodinné výchovy je dobrý společný životní styl rodičů a dětí,
- dobrou výchovu ve volném čase tvoří v podstatě organizace hodnotných příležitostí pro kontakty, zážitky a činnosti dětí a za tuto organizaci nese v první řadě odpovědnost rodina,
- nepřímá výchova je v případě rodiny a dalších institucí pro výchovu ve volném čase zpravidla důležitější než výchova přímá, nepřímá vychovávat znamená

vytvořit dětem příznivé podmínky, tj. takové, ve kterých získané zkušenosti umožní utváření vlastností mravného, pilného a schopného člověka“.⁶

Dobrá manželství a rodiny, přátelství a společenství stejně smýšlejících lidí mohou poskytnout v hodnotově nestálé společnosti domov, jistotu a smysl. **Čím lepší, stabilnější a harmoničtější je kultura rodičů, rodiny a jejího okolí, se kterou se děti střetávají, tím méně je pak třeba děti přímo vychovávat.** Jejich výchova závisí do značné míry na podmínkách, ve kterých děti žijí, na zkušenostech a způsobech, jakými se s nimi zachází, na příkladech, které jim okolí poskytuje. Děti napodobují chování rodičů, proto jsou jim vzorem a chování dětí ovlivňují velmi výrazně. Proto je především nejdůležitějším úkolem rodičů usměrnit svůj vlastní život tak, aby jejich vliv na děti byl spíše pozitivní než negativní.

Základním předpokladem dobré výchovy je plnohodnotné kvalitní rodinné prostředí, které z hlediska výchovy dětí představuje způsob života rodiny. V něm se odráží vztah rodičů k nejrozmanitějším životním skutečnostem, jevům a činnostem, především vztah k práci, majetku, lidem a volnému času. Způsob života rodiny zahrnuje také vztah rodičů k sobě samým, například k vlastnímu rozvoji a sebevýchově. Pro životní způsob rodiny je rozhodující zaměření rodičů k určitým hodnotám. Hodnotová orientace rodičů a z ní vyplývající aktivity ovlivňují hodnotovou orientaci dětí a jejich činnosti. Stanoviska rodičů jsou často důležitá také při navazování kontaktů dětí s mimorodinnými výchovnými činiteli. Ve volném čase tedy mohou ovlivňovat rodiče své děti dvěma cestami: prostřednictvím životního způsobu rodiny a svými postoji k mimorodinným aktivitám dětí. Součástí životního způsobu rodiny je rodinné prostředí. Orientace v podmínkách rodinného prostředí dítěte je předpokladem pro výchovné působení každého vychovatele.

Přikláním se k názoru J.Vaňka, který seřadil optimální rodinné prostředí jež vykazuje určité znaky takto:

- vnitřní stabilita rodiny,

⁶ SPOUSTA, V. at al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Vydavatelství Masarykovy

- její nenarušená a přirozená struktura,
- kulturní atmosféra,
- civilizační standard.

Rodinu jako výchovné prostředí považuje za činitele prvořadého významu, který determinuje zdravou osobnost vyvíjejícího se dítěte ze všech činitelů nejpronikavěji a nejzávažněji. Intenzita působení prostředí je podle autora ovlivněna i komplexním vlivem celé řady výchovných prostředků užívaných v rodině.⁷

Je celá řada příležitostí, kdy rodiče mají možnost vychovávat děti v jejich volném čase. Jednou z nich je **vštěpování mravních rysů, jako je čestnost, pravdomluvnost, ukázněnost, zásadovost, úcta ke starším lidem, skromnost, statečnost a s tím spojené volní vlastnosti jako jsou vytrvalost, sebeovládání, cílevědomost a další.** Výchovné působení rodičů na děti se pochopitelně odlišuje podle různých věkových období života dítěte. Největší význam a důraz na rodinu se klade v době od narození dítěte do jeho vstupu do školy. Neméně důležitý vliv má ale rodina také v průběhu školní docházky, musí dítě patřičně motivovat k učení, poskytnout dobré podmínky pro vzdělávání, podporovat při osvojování cizích jazyků a jiných vědách. Nepochybně se rodina podílí také na chování dítěte k okolí, k starým lidem, ke zvířatům a přírodě. V rodině se také utváří kladný postoj k práci. Počátek můžeme vidět třeba v prvotní sebeobslužné činnosti dítěte, ta se neustále zdokonaluje a dítě je posléze schopno si samo například organizačně zajišťovat svůj program ve volném čase a jeho dobré schopnosti, vlastnosti a dovednosti mohou přetrvávat a zdokonalovat se až do dospělosti, kdy je takový jedinec schopen třeba převzít rodinnou firmu.

„Rodina, i když je základní jednotkou, která dbá a je také zodpovědná za výchovu a způsob trávení volného času svých dětí, přesto na tento náročný úkol není sama. Škola spolu s rodinou formuje základy vztahu dítěte ke kráse v umění a kráse v přírodním i společenském prostředí. Rodina, jejíž členové vidí v přírodě a kultuře významnou životní hodnotu a žijí v souladu s přírodou a žijí také bohatým kulturním životem,

univerzity, 1994, s. 107

⁷ VANĚK, J. *K biologickým a psychologickým zřetelům výchovy*. Praha: SPN, 1972

ovlivňuje v tomto smyslu dítě výrazněji než jiné výchovné instituce“.⁸ Projevuje-li dítě určité předpoklady pro estetickou nebo uměleckou činnost, měli by rodiče dětem umožnit navštěvování příslušných kroužků. Rodina se také podílí na tělesné, zdravotní a sportovní výchově svých dětí. **Děti by měly být od malička vedeny k zdravému životnímu stylu prostřednictvím sportovních aktivit, pravidelným cvičením, otužováním se.** V posledních letech se obecně preferuje především přirozená pohybová aktivita – jízda na kole, procházky, lyžování, turistika a řada dalších možností, při kterých jsou děti na čerstvém vzduchu a mají aktivní pohyb. Měla bych také zmínit potřebu umět dětem přiblížit aktuální ekologické problémy a v době multikulturalismu poukázat na odlišnosti mezi jednotlivými národy. Vysvětlovat dětem, že odlišnost kultur nesmí vyvolávat nenávisť mezi národy, ale je zapotřebí jinou, nám neznámou kulturu poznat, pochopit a nacházet v ní poučení případně obohacení vlastního života a životních zkušeností.

V této kapitole jsem chtěla upozornit na některé příležitosti, které často zůstávají v životním shonu na okraji rodičovského zájmu. A jak uvádí V. Spousta: „...přitom k tomu, aby prostřednictvím těchto aktivit rodiče obohatili svůj život i život svých dětí, není mnohdy třeba velkých finančních nákladů. Vybavení láskou ke svým dětem a také nezbytnou trpělivostí, důsledností i tolerancí, humorem a tvořivou nápaditostí mohou dosáhnout toho, že jednou po letech dospějí jejich děti k názoru, že budou své děti vychovávat stejně, jak byly vychovávány samy. A to by také mohl být jeden z důležitých cílů životního snažení každého z rodičů“.⁹

1.3 Kde všude se výchovně zhodnocuje volný čas

Aktivity a instituce volného času se uplatňují ve všech prostředích života a výchovy dětí a mládeže: v rodině a činnosti školy mimo vyučování, ve specifických institucích a sdruženích, v obci a médiích jako dalších prostředích každodenního života. Staly se trvalou součástí politiky společnosti vzhledem k mladé generaci.

⁸ SPOUSTA, V. at al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994, s. 112

Nejprve se děti setkávají s volným časem vlastním i druhých lidí v rodině, do níž se rodí a ve škole, kterou povinně navštěvují. Zatímco o uvedení do rodiny či školy nemohly sami rozhodovat, postupně vcházejí do prostředí, kde se již nabízejí alternativy a mají možnost vlastního rozhodování. Nacházejí nové zdroje poznání, vytvářejí sociální vztahy a poznávají i samy sebe. Prožívají radost i zklamání z vlastních úspěchů či neúspěchů a vytvářejí si nejen vlastní životní styl, ale také názor na dění kolem sebe.

Rodina jako primární sociální skupina je, jak už jsem uvedla v předešlé kapitole, pro rozhodující většinu dětí a mladých lidí také prvotním prostředím volnočasového života a výchovy. **Zásadně se podílí na formování osobnosti jedince. Rodina vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu, začíná zde také výchova a vzdělávání. Rozvíjí mezilidské vztahy a klade základ hodnotové orientaci.** Rodina pro dítě a mladého člověka zůstává nadále prvním prostředím, které pro jeho volný čas vytváří či nevytváří příznivé podmínky, kterými jsou hodnotová orientace, motivace k dosahování životních cílů, takové uspořádání života rodiny, aby dětem poskytovalo dostatek času a vytvářelo podmínky pro plánování a prožívání volného času. Neméně důležité je zajišťování finančních a hmotných potřeb pro účast na aktivitách mimo rodinu. Rodina také inspiruje. Funguje zde nápodoba a reprodukce i modelování. Podílí se na uskutečňování individuálních i společných pravidelných zájmových činnostech dětí v rodině (turistika, sport, zábava). Rodiče také mohou reagovat na potřeby, zájmy a nadání svých dětí, protože jsou s nimi v každodenním kontaktu. Děti jim také samy vyjeví svá přání a touhy, čemu se chtějí věnovat a jak se realizovat mimo rodinu. Výchova ve volném čase probíhá zpravidla v rámci určité instituce, zařízení, sdružení apod. Jednotlivé typy organizace definují do určité míry cíle působení, možnosti spolupráce s dalšími odborníky, dobu a místo setkávání s dětmi apod.

Školní družiny a školní kluby jsou základní formou výchovy mimo vyučování a péče o děti zaměstnaných rodičů v průběhu školního roku a podle potřeby i o prázdninách. Školní družiny jsou určeny žákům 1. – 5. ročníků, školní kluby žákům 6.

⁹ SPOUSTA, V. at al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Vydavatelství Masarykovy

– 9. ročníků. Školní družiny jsou podstatně rozšířenější než školní kluby. Souvisí to s finanční náročností na zřizování klubů. „Školní družiny a školní kluby mají předpoklady k pravidelnému a každodennímu pedagogickému ovlivňování volného času žáků, protože vychovatelé:

- jsou se žáky v každodenním styku,
- mohou působit na většinu žáků bez ohledu na sociální postavení rodiny,
- mají možnost pravidelného kontaktu s rodiči,
- pro své výchovné působení v době mimo vyučování mají vhodnou kvalifikaci,
- jsou členy pedagogické rady, spolupracují s vedením školy a ostatními pedagogy.“¹⁰

Ve školní družině a klubech se děti věnují jak činnosti odpočinkové tak rekreační, zájmové, sebeobslužným činnostem a činnostem, které souvisejí s přípravou na vyučování.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže jsou domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Jsou zřizovány jako jedna z možných forem středisek pro volný čas dětí a mládeže. „Jejich posláním je naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací funkci se širokou zájmovou působností“.¹¹ Střediska se zabývají například pravidelnou zájmovou činností, kroužky, pěveckými a jinými soubory, kluby nebo také kurzy. Věnují se také zájmové činnosti příležitostné, např. pořádáním cyklických akcí výchovně-vzdělávacího nebo rekreačního charakteru. Rovněž nabízejí spontánní aktivity jako otevřené dětské herny, čítárny, sportoviště, dopravní hřiště, posilovny apod. Tato střediska také mohou organizovat letní tábory.

„Domovy mládeže jsou školská zařízení, která zabezpečují žákům středních a vyšších odborných škol kvalifikované výchovné působení, ubytování a stravování. Obsah výchovné činnosti v domově mládeže navazuje na obsah vzdělávací práce střední školy.

univerzity, 1994, s. 114

¹⁰ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 113-114

¹¹ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 121

Mohou být součástí střední školy nebo jsou samostatné a slouží žákům více škol. Domov mládeže je v provozu během školního roku a činnost v něm se řídí vnitřním řádem. V denním rozvrhu domova mládeže jsou stanoveny pevné režimové momenty – budíček, úklid ložnic, stravování, studijní klid, večerka. Denní režim má být sestaven tak, aby odpovídal potřebám vyvíjejícího se organismu, duševní hygieně a dával dostatek prostoru pro individuální zvláštnosti každého žáka¹².

Preventivně výchovná péče, ústavní a ochranná je nutná v případě zanedbávání výchovy a péče o dítě ze strany rodičů. „Důležitou roli při zmírňování a vyloučení negativních vlivů, jež jsou důsledkem selhávání rodinné výchovy, má preventivně výchovná péče, která spočívá v poskytování speciálněpedagogických a psychologických služeb dětem s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji“.¹³ Ale také dětem propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Do této kategorie řadíme **střediska výchovné péče** (pro děti s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji), **náhradní rodinnou výchovu** (dětmi, které nemají rodiče nebo rodiče nejsou schopni se o ně starat), **ústavní výchovu** (je soudem nařízená u dětí z rodin, kde jim není věnována dostatečná péče nebo kde je jejich výchova ohrožena).

Sdružení dětí a mládeže ve volném čase. O volný čas dětí a mládeže pečují také sdružení, která si podle svého zaměření kladou různé cíle vzdělávacího, výchovného nebo rekreačního zaměření. Patří sem např:

Junák – u nás ho založil A. B. Svojsík. Jeho posláním je „...působit na své dětské i dospělé členy a vede je k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti tak, aby byli připraveni plnit své povinnosti vůči bližním, společnosti, vlasti. Skauting podporuje vlastenectví, je však zároveň celosvětovou organizací vedoucí k bratrství mezi národy, globální odpovědnosti a k překonání úzkého nacionalismu. Prostředkem je činnost zaměřená zejména na turistiku a pobyt v přírodě, která junáky-skauty vychovává k praktickým

¹² PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 129

¹³ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 134

dovednostem, družnosti a sebekázní. Jedním z důležitých principů skautingu je družinový systém – výchovné působení probíhá především v malé skupině pěti až deseti dětí vedených dospívajícím rádcem jen o málo starším než ony. Tento systém využívá velkého vlivu vrstevnické skupiny a pozitivních vzorů věkově blízkých vedoucích. Systém rádců umožňuje participaci starších dětí, které se učí přijímat odpovědnost za druhé a za program.

Pionýr – „název sdružení původně označoval průkopníka, novátora. Dětská Pionýrská organizace vznikla roce 1949 jako obdoba sovětské dětské organizace a navazovala na levicově orientované předválečné organizace. Mezi její základní rysy patřily masovost a jednotnost. Současný Pionýr vznikl v době rozpadu jednotné organizace na počátku devadesátých let 20. století a navázal na své tradice z konce šedesátých let. „Definuje se jako demokratické, dobrovolné, samostatné, na politických stranách, hnutích a ideologiích nezávislé sdružení dětí, mládeže a dospělých. Zabývá se vzdělávací, kulturněvýchovnou, zájmovou a solidární činností, obhajobou a uspokojováním zájmů a oprávněných potřeb dětí a ostatních členů sdružení.“¹⁴ **Jeho činnost je rozmanitá, pravidelná, celoroční, kterou tvoří kolektivy různorodého věkového složení nebo zájmového zaměření.** Každoročně nabízí rovněž bohatou soustavu místních, regionálních i celostátních aktivit jako jsou přehlídky, soutěže a letní tábory otevřené pro nečleny organizace. Tím obohacuje volnočasový život nejen svým členům, ale také dalším dětem.

Česká tábornická unie – organizace volně sdružuje na základě společného zájmu děti, mládež a dospělé. Navazuje na činnost svých předchůdců, z nichž za nejbližší považuje historické tramské hnutí.

Duha – sdružení jednotlivců i kolektivů bez ohledu na členství v dalších organizacích. Hlavní důraz klade na vytváření a realizaci programů pro děti a mladé lidi. Poskytuje i možnosti aktivního zapojování dalších generačních skupin. Sdružení pořádá společné akce v přírodě i ve městě. Stěžejní činností je hra, pohyb a recese.

¹⁴ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 143-145

Hnutí Brontosaurus – nezávislé hnutí sdružující děti a mládež zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí.

YMCA – křesťansky orientované nepolitické a nevýdělečné sdružení, které usiluje o plnohodnotný život mladých lidí. Název YMCA je zkratkou anglického názvu **Young Men's Christian Association**, jehož českým ekvivalentem je **Křesťanské sdružení mladých lidí**.

Tělovýchovné a sportovní organizace – velkou tradici a stále široký vliv mají zejména tělovýchovné a sportovní organizace. Nejdelší tradici má **Sokol** založený z iniciativy dr. Miroslava Tyrše v roce 1862. Usiloval o harmonický rozvoj tělesné, duševní i morální stránky osobnosti a vytvořil ideál zdravého, všestranně vyspělého nejen člověka, ale celého národa. Sokol kromě tělesných cvičení vyvíjel vzdělávací a osvětovou činnost. Vytvořil dlouholetou tradici všesokolských sletů jako velkých celonárodních slavností. Také současný Sokol organizuje tělovýchovnou činnost s dospělými, dětmi a mládeží. **Český svaz tělesné výchovy** je dobrovolným sdružením sportovních, tělovýchovných a turistických svazů s celostátní působností, tělovýchovných jednot a sportovních klubů.

Organizace církví a náboženských společností – o volný čas dětí a mládeže pečují také různá náboženská a charitativní společenství - navazují často na aktivity, které se více či méně nelegálně udržovaly při životě i v období totality. Jejich činnost má někdy charakter náboženské výchovy zaměřené na děti z věřících rodin.

Děti a mladí lidé žijí v obci a regionu, které jsou také významným prostorem a činitelem volného času. Jejich koncepce a aktivity, personální a institucionální a materiální podpora vytvářejí předpoklady i pro účast dětí a mládeže na volnočasových aktivitách a životě společnosti. Nejmladší občané zde prožívají první roky a desetiletí života a školy, odtud vstupují do širšího sociálního a výchovného prostředí. Vesnice, města, regiony se od sebe odlišují tradicemi, sociálním a profesním profilem, ekonomickou a kulturní úrovní, postavením mladé generace i pozorností k její výchově a vzdělávání.

Média a komunikace – stále významnější součást volného času dětí a mládeže. V životě současného člověka stále roste význam mezilidské komunikace jako formy sociálního styku spočívající ve sdělování informací. Komunikace může být bezprostřední, tváří v tvář, stále častěji však informace zprostředkovávají média. Zejména masmédia umožňují ovlivňování velkých skupin lidí najednou a v poslední době i jejich aktivní zapojení do komunikace. Ve 20. století prošla prudkým vývojem jak tradiční média tištěná tak média zaměřená na akustické nebo obrazové zpracování informací. Značně rozšířila svoji nabídku z hlediska obsahu i metod, zvýšila dosah, vliv a význam. **V posledních desetiletích je doplnila média spjatá s rozvojem elektronických technologií (mobilní telefony, počítače, internet). S nebývalou rychlostí a razancí se nové formy komunikace staly součástí denního života rostoucího okruhu příslušníků společnosti.** Prostupují také volný čas na všech úrovních – od individuální po celospolečenskou, od místní po světovou – a všechna tato prostředí pomáhají spojovat.

Jejich působení má však také odvrácenou stranu. Jednak přecenění diváckého a uživatelského přístupu na úkor vlastní aktivity a spoluúčasti, jednak propagaci násilí, šíření pornografie a dalších negativních jevů. Také na tuto stránku musí proto volnočasová výchova reagovat. Děti a mladí lidé se s médii denně setkávají v rodině, škole i ve volném čase. Možnosti pro jejich využívání se jim dnes nabízejí již v předškolním věku. Prostřednictvím médií děti a mladí lidé získávají informace o světě dospělých i vrstevnících, uspokojují a rozvíjejí svoje zájmy, inspirují se pro nové způsoby oddechu a zábavy, prožívají chvíle napětí, dobrodružství nebo radosti, dosáhnou-li stanoveného cíle a někdy se na mediální tvorbě sami podílejí. Takto se vytvořila nová, svébytná a významná oblast zájmové činnosti, jejíž rozvoj lze předpokládat také pro budoucnost.¹⁵

¹⁵ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004

1.4 Shrnutí

Volný čas je důležitá kategorie, protože znamená nejsvobodnější volbu činností v životě člověka. Využívání volného času by mělo mít takový obsah, aby vedl k rozvoji osobnosti. Významnou obsahovou náplní volného času je zájmová činnost. Přináší nám příjemné zážitky, uspokojení a různou míru aktivity. Přispívá k vytváření pocitu uspokojení a seberealizace.

Velmi škodlivé je, když jedinec volný čas vůbec nemá. Příčiny bývají různé: velké množství povinností, ale často pouze neschopnost zorganizovat si čas a práci. Největšími chybami v trávení volného času jsou nadměrné vysedávání u televize a malá tělesná aktivita. Volný čas je doba, která nám zbývá po splnění povinností. Je to čas naší svobodné volby, který zahrnuje řadu činností, které vykonáváme rádi, dobrovolně, přinášejí nám radost a uspokojení. Volný čas dětí je zapotřebí citlivě pedagogicky ovlivňovat a to mimo jiné přísluší také oboru pedagogika volného času.

Jedním z **cílů výchovy je naučit člověka rozumně využívat volný čas, formovat jeho zájmy, podporovat celoživotní zájem. Primárním prostředím, kde je jedinec ovlivňován, je rodina.** Na ni také navazuje řada dalších institucí, zařízení a sdružení, kde děti a mládež tráví volný čas.

2. Historický vývoj výchovy ve volném čase a současná politika společnosti k volnému času

Tak jako jiné oblasti i využívání volného času a výchova ve volném čase měly svoje začátky. Těžko bychom hledali v odborné literatuře přesnou hranici, od které společnost začala věnovat svoji pozornost významu naplnění volného času. Myslím, že **17. století** můžeme pokládat za období, kdy byly položeny nepatrné, ale velmi významné základy zájmu o využití a smysluplnou náplň volného času. **Církev** zde bezesporu sehrála významnou úlohu. Dbala na morálku, křesťanskou pokoru a pracovitost. Volný čas byl naplněn například pravidelnou návštěvou bohoslužeb, účastí na slavných poutích, dodržovaly se církevní svátky a s tím spojené rituály. Na tomto místě nemohu opomenout přínos **J. A. Komenského**, který se ve svém díle zmiňuje o životě v tehdejších dětských domovech, o významu her a také významu školního divadla ve výchově dětí.

Od Komenského se dostáváme k **Rousseauovi**, který byl významnou osobností **18. století** ve Francii a jeho pokrokové myšlenky záhy překročily její hranice. Dokladem toho, že se také ve své práci a filosofických spisech věnoval náplni volného času, je jeho filosofický román Emil. Velmi výrazně ovlivnil Švýcara **Pestalozziho**, který svůj život zasvětil chudým dětem bez domova. Je označován za prvního evropského učitele a vychovatele.

V roce **1844** vznikla v Londýně první organizace pro péči o ušlechtilé trávení volného času **YMCA**. A na ni navazovaly další organizace a spolky nejen v zahraničí, ale také u nás. Mnohé z nich vykonávají svoji činnost až dodnes. Vývoj výchovy ve volném čase byl přerušen válkou.

V poválečném období byl vývoj v západních a východních zemích odlišný. V **České republice dochází v 90. letech 20. století** k zásadním společenským změnám, které se odráží mimo jiné také ve vývoji výchovy ve volném čase. Některé organizace a sdružení zanikají, jiná naopak vznikají. Jejich vznik je založen na existenci řady zákonů. Jednotlivá sdružení, organizace a hnutí mají podporu v různých resortech. Ať už je

to Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo kultury, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo životního prostředí či Ministerstvo zdravotnictví.

2.1 Vývoj výchovy ve volném čase

Dějiny pedagogiky volného času v Evropě nelze hledat jinde než v činnosti církvi. Ať už se jednalo o **církev katolickou nebo protestantskou, všechny se po celý rok zabývaly událostmi a činnostmi, které vedly k tomu, že děti, mládež a také dospělí se ve volném čase pravidelně věnovali určitým činnostem.** Ať už to byla účast na slavných poutích, oslava církevních svátků, nedělí a adventu, to vše bylo pravidelnou a lidmi přijatou náplní volného času. Církev se také starala o školství, pečovala o chudé, sirotky atd. Jejím základním pedagogickým přístupem byla výchova ke zbožnosti, křesťanské pokoře a píli. Základním výchovným činitelem byl kněz. Díky svému vzdělání byl autoritou nejen pro děti, ale také pro dospělé. Na vesnicích byl často jedinou vzdělanou osobou, se kterou se lidé radili o věcech osobních i úředních. S postupným vývojem ekonomické síly měst souvisí zřizování městských sirotčinců, chudobinců, starobinců. **Také šlechta¹⁶ měla výchovnou péči,** ne že by se sama podílela na výchově, ale přispívala církvi na její výchovnou činnost, mimo jiné také proto, že si byla vědoma toho, že kněží jsou lidé skutečně vzdělaní a že jejich celoživotní poslání je výchovné.

„V 17. století u nás přitahoval jezuitský řád¹⁷ pozornost obyvatelstva, především přísným vnitřním řádem a kvalitní výukou, která později používala množství metod a forem, značně moderních a podobných moderním prvkům u J.A. Komenského, včetně výchovy mimo vyučování. Bohužel v 17. století byly náboženské spory řešeny ještě válkami (třicetiletá válka 1618-1648) a tvrdě politicky. Komenský musel do exilu. **V oblasti výchovy mimo vyučování nám Komenský zanechal své názory v pracích**

¹⁶ Šlechta - dědičná vedoucí vrstva společnosti; vystupovala jako stav urozených a k řízení společnosti "předurčených" osob; zpravidla byla vlastníkem půdy a poddaných, nad nimiž měla soudní pravomoc. Šlechta vznikala ve všech kult. oblastech při vytváření vyšších nadrodových celků. Byla kolektivním nositelem polit. moci (spolu s ostatními svobodnými, jejichž polit. vliv však upadal) a obvykle volila krále či knížete. (www.vseved.cz)

¹⁷ Jezuitský řád - Tovaryšstvo Ježíšovo - katolický řád řeholních kleriků, zal. 1534 Ignácem z Loyoly a 1540 potvrzený papežem. Úkolem řádu bylo čelit hluboké krizi katolictví v důsledku reformace a obnovit moc katolické církve. (www.vseved.cz)

z **Blatného Potoka** (Zákony školy dobře spořádané), v nichž nacházíme zajímavé doklady o práci s knihou, o životě v tehdejších školních domovech, o spolupráci s rodiči, o žákovském divadle, o hrách atd.“¹⁸

18. století je stoletím racionalismu, hledání ekonomické prosperity. **Nejnámější postavou francouzské pedagogiky tohoto století byl Jean Jacques Rousseau, myslitel, který usiloval o svobodu a rovnost.** Také se stal jedním z ideových předchůdců Velké francouzské revoluce. Jeho pokrokové společenské ale také pedagogické myšlenky brzy překročily hranice Francie a byl znám a dodnes je také uznáván v celé Evropě. V roce 1762 vyšel jeho filozoficko-pedagogický román *Emil*¹⁹.

Jeho myšlenky pronikly také do Švýcarska, jeho vliv na Jana Jindřicha Pestalozziho je zřejmý. A přece Pestalozzi Rousseaua překračuje svou nesmírnou sebeobětavou láskou ke „svým“ opuštěným dětem, s nimiž sdílí hlad, když nemají co jíst i zimu a nemoci, když nemají čím topit. **Pestalozzi je první evropský učitel a vychovatel, který je se svými dětmi stále, celý den a celou noc, všichni dohromady se starají o všechno, všichni dohromady se učí, pracují, odpočívají, chodí do hor.**

Význam Pestalozziho ve výchově a také ve výchově ve volném čase je nesmírný. Pestalozzi po padesát let vychovával a vzdělával opuštěné, bezprizorné děti. „Ve své práci se vyznačoval neobyčejným zájmem o své povolání, láskou k dětem, demokratickým přístupem, trpělivostí, taktem a obětavostí. Odrazem jeho myšlenek je významný lidový román *Linhart a Gertruda*²⁰.

¹⁸ SPOUSTA, V. at al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994, s. 155

¹⁹ *Emil čili o výchově* – je pedagogický spis, který vyšel v roce 1762 a znamenal revoluci v pedagogice. Toto dílo se často charakterizuje jako pojednání o přirozeném vychovatelství, kdežto ve skutečnosti tu Rousseau umísťuje vychovávané dítě do většinou umělých situací, pořádaných a kontrolovaných vychovatelem. Historický význam knihy tkví spíš v tom, že Rousseau tu zdůrazňuje specifičnost dětství a jeho způsobu myšlení, která nebyla dosud uznávána a z níž vyplývá, zejména v oblasti náboženské, že je zbytečné vykládat dítěti předčasně o víře, jelikož jí dítě není schopné rozumět a že je nutno se přibližovat Bohu jedině cestami srdce. Dílo obsahuje několik knih, které sledují důležitá vývojová období Emila, dále se soustřeďuje na problémy mravní a pátá kniha je věnována výchově Žofie, budoucí manželce Emila. (Ouroda, 2003, str.48).

²⁰ *Linhart a Gertruda* – lidový román s nápadnými pedagogickými tendencemi, v němž ukazuje na možnosti zlepšení života rolníků a řemeslníků a jejich povznesení prostřednictvím účelné výchovy, z bídy a z nevědomejšti k blahobytu a osvětě. (Ouroda, 2003, str.48).

V roce 1844 je založena v Londýně organizace pro péči o ušlechtilé trávení volného času známá ve světě dodnes jako **YMCA. K nám přišla zásluhou T.G. Masaryka po roce 1919 a intenzivně se rozvíjela.** Obnovení činnosti nastalo po r. 1945 a znovu po roce 1989. V roce 1862 vzniká česká tělocvičná jednota Sokol pražský, zakladatelem byl Miroslav Tyrš. Byla to doba, kdy se tělocvik volnočasového a spolkového typu přenášel z Německa k nám.

Kolem roku 1911 začínají v Německu, Rakousku a u nás vznikat první skautské organizace. Toto hnutí bylo založeno sirem Robertem Baden-Powelem v roce 1907 v Anglii.²¹

V novodobé společnosti jsou počátky výchovy ve volném čase spjaty s proměnami společnosti. Politický a ekonomický vývoj umožnil vytvářet sdružení a zařízení volného času především v západoevropských zemích. Vývoj střední a východní Evropy byl v tomto ohledu opožděn. **Meziválečné Československo vyrovnávalo historicky vzniklé opoždění především vznikem sdružení a budováním společných zařízení pro mladé a dospělé v oblasti tělovýchovy, sportu a turistiky.** Pozitivním vývojem prošly zvláště letní kolonie a tábory budované sdruženími dětí, mládeže i dospělých. V tomto období se však ještě nezačaly konstituovat nové typy zařízení výrazně volnočasového a zájmového zaměření, proto nevznikla ani ucelená koncepce teorie této oblasti.

Od konce druhé světové války se vývoj v západních a východních zemích lišil. Západ pokračoval v zásadách předválečného pluralismu²². V tomto duchu se rozvíjela sdružení, která se stále častěji věnovala zájmovým aktivitám, rozvíjely se sítě různých typů hřišť, parků pro děti a dalších herních prostor, středisek volného času dětí a mládeže, domů mládeže a kultury, tělovýchovných, turistických zařízení, letních táborů

²¹ SPOUSTA, V. at al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994

²² Pluralismus - též pluralitní politický systém - v demokratické spol. existence a činnost více polit. stran nebo skupin, jež vzájemným bojem a "rovnováhou" vytvářejí mechanismus politické moci. V pluralistické demokratické společnosti převládá kolektivní vládu mnoha zájmových organizací (politických stran, sdružení podnikatelů, odborů, církví) oproti totalitní společnosti. (www.vseved.cz).

a dalších. Jejich rozvoj byl podporován státními orgány, které zajistily legislativní opatření včetně zákonů o mládeži. Brzy také začaly vznikat nové typy zařízení s vynikajícím moderním technickým vybavením (planetária, zábavné parky apod.). Nespokojenost s postavením první poválečné generace vyvrcholila koncem šedesátých let revoltou západoevropské mládeže. Takový vývoj se stal i pro zařízení, která se věnovala volnočasovým aktivitám výzvou, aby se přiblížila potřebám a zájmům mladých lidí.

„V tehdejším Sovětském svazu byla situace poněkud odlišná. I v poválečném období vývoj navázal na období předválečné. Obdobně to probíhalo také v dalších zemích socialistické části kontinentu. Tu a tam se objevily různé modifikace, které vycházely z historického vývoje dané země (např. se i nadále rozšiřovala činnost našich pionýrských organizací). Výraznou specifikou se stala široká síť lidových škol umění. V šedesátých letech 20. století se také u nás objevovaly snahy vytvářet v širším měřítku školy s celodenní péčí a školy-internáty, které měly plně pokrýt veškerý volný čas svých žáků. V naší zemi se však neuplatnily. U nás domy pionýrů a mládeže byly od počátku koncipovány jako zařízení otevřená, přístupná všem dětem a mladým lidem pro dobrovolnou účast na zájmových aktivitách“.²³

Přestože existovaly rozdíly v obou částech rozděleného kontinentu, objevovaly se zde obdobné aktivity, které měly shodné rysy. I přes omezené možnosti mezinárodních kontaktů se dařilo rozvíjet mezinárodní soutěže v přírodovědných, technických a uměleckých oborech, uskutečňovat přehlídky, festivaly, předmětové olympiády a další aktivity.

V sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století se objevuje v západoevropských zemích růst životních problémů mladé generace (krize rodiny, nezaměstnanost, nárůst drogové závislosti, růst agresivity u některých mladých lidí). **To byly důvody, proč obrátit pozornost k sociálním problémům života dětí a mládeže.** Někde však došlo k podcenění významu volného času mladé generace, jejich sdružení a zařízení. Bylo to období, kdy sílila touha dospívající mládeže „odpoutat“ se od své rodiny, i když byla i nadále na rodině existenčně závislá. Také se zviditelňovaly

²³ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 24

sociálně nepřizpůsobivé, marginální a sociálně vylučované skupiny dospívající mládeže a mladých dospělých. Vlády západoevropských zemí si byly vědomy situace, v které se mládež nachází a snažily se o nápravu. Pokoušely se koncipovat a realizovat komplexní politiku vůči mladé generaci a jejich úsilí se také odráželo v mezinárodních aktivitách (aktivní činnost v Radě Evropy²⁴ nebo Evropské unii²⁵). Pozornost byla věnována rozvoji sdružení a zařízení – rozšiřování dosavadních sítí, vznik nových typů s důrazem na sociální dimenzi jejich působení. Rozvoji v této oblasti pomohla decentralizace odpovědnosti na nižší články samosprávy a zvýšení pravomocí obcí (Francie, Nizozemí, Velká Británie).²⁶

V zemích střední a východní Evropy se v tomto období dále rozšiřovaly sítě dosavadních typů zařízení, především školních družin a klubů, domů pionýrů a mládeže, lidových škol umění apod. Nadále se také věnovala pozornost rozvoji a rozšiřování dětských prázdninových táborů. **Zařízení, která v sedmdesátých a osmdesátých letech existovala plnila svoji výchovnou funkci především v tom, že zájmová činnost probíhala pravidelně, ale nechyběly ani aktivity připravované pro děti jednorázově, které se také těšily oblibě.** Děti i mládež se mohly věnovat aktivitám dle vlastního výběru – diferencovaně, rozvíjet se v tom co je baví, případně na co mají vloh. V osmdesátých letech 20.století se však také u části mladé generace začaly objevovat negativní jevy dosud známé pouze ze západoevropských zemích (drogy, AIDS, brutalita, xenofobie). Protože se tyto jevy vyskytovaly pouze u nepatrného počtu mladých lidí, zařízení, která pracovala s mládeží, necítila potřebu se na řešení takových problémů zaměřit.

²⁴ Rada Evropy - Evropská rada je mezinárodní organizace se sídlem ve Štrasburku; zal. 1949. Sdružuje 18 evr. států. Zabývá se otázkami politickými, hospodářskými, sociálními, kulturními i vědeckými. Pracuje v úzké součinnosti s ostatními hosp. a polit. organizacemi demokratických evropských států a společně s nimi usiluje o hospodářskou a politickou integraci Evropy. (www.vseved.cz)

²⁵ Evropská unie - přesahuje rámec typický pro mezinárodní organizaci, avšak ještě nedosahuje federalistického uspořádání. Formálně vznikla 1.11.1993 ratifikací Maastrichtské dohody. Cílem EU je především posilování ekonomické a sociální soudržnosti a propojenosti členských států, prosazování vlastní identity v mezinárodněpolitických vztazích, posilování ochrany, práv a zájmů občanů Unie. Od 1.5.2004 má EU 25 členů: Belgie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Spojené království, Španělsko a Švédsko. (www.vseved.cz)

²⁶ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002

V devadesátých letech 20. století se evropská společnost začala zásadně proměňovat, to se také projevilo v pojetí a praxi výchovy dětí a mládeže ve volném čase. Do popředí vystupují společné zřetele a cíle, jejichž zásadním společným východiskem se počátkem tohoto období stala Úmluva o právech dítěte. Transformace postkomunistických zemí se do pojetí a praxe výchovy dětí a mládeže ve volném čase začala promítat těmito směry:

- Pionýrské organizace se staly pouze jedním ze subjektů této oblasti a také nově vymezily svoje pojetí a postavení. Došlo k obnově sdružení s předválečnou tradicí např. Junák, Česká tábornická unie, Juvena. Kromě toho vznikala také nová sdružení různé zájmové orientace, např. Duha, Asociace pro mládež, vědu a techniku - AMAVET.
- Dosavadní volnočasová zařízení jako například školní družiny a kluby, základní umělecké školy pokračovaly v činnosti a rozvoji. Domy pionýrů a mládeže se přeměnily v domy dětí a mládeže a opět vycházely ze své dosavadní činnosti a nadále se věnovaly a rozvíjely tradiční, osvědčené směry činnosti (zájmovou, činnost pravidelnou, příležitostnou, prázdninovou a na pořádání a vyhlašování celostátních soutěží). Svůj styl práce zaměřily na spontánní činnost a navazovaly spolupráci s dalšími subjekty, které pracovaly s dětmi a mládeží.
- Praxe i cíle zařízení volného času dětí a mládeže obou částí rozdělené Evropy se začaly sblížovat. Tomu také napomáhaly zesilující mezinárodní kontakty dětí, mladých lidí, ale také možnosti výměny informací a zkušeností, které si mohli předávat pedagogové. Vždy však bylo a je zapotřebí nekopírovat, ale modifikovat dobré poznatky tak, aby byly použitelné v podmínkách té které země a společnosti.
- Sdružení a zařízení dětí a mládeže střední a východní Evropy se začaly vyrovnávat s novými společenskými podmínkami a novými jevy ve společnosti, se kterými bylo a i nadále je třeba se vyrovnat. A už se jedná o konkurenční prostředí, které proniká ze společnosti až do volného času, otvírat se novým

možnostem – počítače, ekologie, mezinárodní aktivity. Respektovat také jiné cílové skupiny – děti předškolního věku, zdravotně postižené, sociálně handikepované, jiná etnika apod. Ale je také třeba uplatňovat nové přístupy při ekonomickém zajištění činnosti příslušných subjektů. I přesto, že došlo ke shodě celkové orientace v práci s dětmi a mladými lidmi ve volném čase, je stav v jednotlivých zemích odlišný a odpovídá jejich historickým tradicím i stupni celospolečenské přeměny. Například existují rozdíly mezi Českou republikou, Polskem na jedné straně a mezi ostatními státy bývalého Sovětského svazu na straně druhé.

- V současné době však vývoj západoevropské mladé generace nepřinesl pro zařízení jejich volného času pouze pozitivní výsledky, ale také vážné problémy. Tato zařízení musí reagovat na řadu nežádoucích jevů ve společnosti např. negativní závislosti, chronická nezaměstnanost apod. Je to nelehký úkol, ale jednotlivá zařízení se snaží zvyšovat a rozšiřovat nabídku různých volnočasových aktivit. Zesilují výchovu k demokracii a mimo jiné také v tomto ohledu jsou sdružení a zařízení volného času významná a společensky potřebná.

2.2 Současná politika společnosti k volnému času

Otázky, které souvisejí s využíváním volného času, patří k sociálně-kulturním problémům současnosti. Řešení těchto problémů je na straně veřejné správy, soukromého sektoru, ale patří sem také občanské i náboženské iniciativy. Výchozím bodem je přirozená snaha člověka rozvíjet se a spolupracovat ve společnosti a právě tato snaha vede ke vzniku různých spolků, sdružení a hnutí. Stát má v oblasti využití volného času také svoji nezastupitelnou úlohu, měl by se postarat o volný čas občanů prostřednictvím veřejných iniciativ a podporováním svobodných iniciativ pocházejících od jednotlivců, rodin, sdružení a církví.

„V České republice oblast **spolkového života** podporuje vláda vytvořením a uvolňováním finančních prostředků z Nadačního a investičního fondu, který podporuje

1% z výtěžku kupónové privatizace. V roce 1999 byla uvolněná částka na podporu různých projektů neziskovým spolkům a organizacím ve výši 480 miliónů korun.²⁷

Nejčastějším typem spolků v České republice jsou **občanská sdružení, nadace, nadační fondy**, jejichž činnost je upravována Zákonem o nadacích a nadačních fondech z roku 1999. Patří sem také **obecně prospěšné společnosti**. Posledním typem jsou účelová zařízení církví, mají právní subjektivitu a zároveň jsou podřízena církví, která je spravuje (charity, domovy pro lidi v tísní apod.).

Kromě celé řady spolků se o volný čas stará také veřejná správa formou **sdružení, hnutí a organizací**, které se věnují především dětem a mládeži ve volném čase. Veřejná správa tím plní svůj důležitý úkol, kterým mimo jiné je smysluplné naplnění volného času, které přispívá k formování osobnosti, začlenění se do společnosti, ve které žijí. Učí se toleranci, respektu vůči hodnotám, které společnost uznává a váží si jich na tolik, že je chrání zákony, jejichž dodržování je vynutitelné státní mocí. Způsoby využití volného času jsou také důležité pro rozvoj sociálních dovedností, navazování nových kontaktů, přátelství, ale také přispívá k lepší komunikaci, zvládnutí větších či menších konfliktů, které nás v životě potkávají. Umění jednat a zacházet s lidmi je v současné době aktuálnější než kdykoli jindy. Souvisí to mimo jiné s globalizací a multikulturalismem. Protože, nebudeme-li schopni domluvit se s lidmi ve vlastní kultuře a společnosti, je téměř nemožné chápat, porozumět a posléze také respektovat a najít společnou řeč s lidmi, kteří vycházejí z kultury zcela odlišné. A to potom přináší řadu celospolečenských problémů – rasovou nesnášenlivost, násilí, války.

Veřejná správa má nezastupitelnou roli v oblasti výchovy ve volném čase. „Resort školství patří ke garantům výchovy mimo vyučování a činností ve volném čase, zároveň je gestorem spravujícím mnohá zařízení pro výchovu mimo vyučování. Sít těchto zařízení je dána inovovaným **zákonem č. 390 České národní rady o školských zařízeních z roku 1991**.“²⁸

²⁷ NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002, s. 27

²⁸ NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002, s. 33

Mezi školská zařízení, která se zabývají volným časem, patří školní družiny, školní kluby, školní knihovny, domovy mládeže, střediska pro volný čas dětí a mládeže. Do těchto zařízení patří také dětské domovy, základní umělecké školy a jazykové školy. Podrobněji jsem se těmto zařízením věnovala v kapitole 1.3. Významné postavení zauímají střediska pro volný čas dětí a mládeže, jsou samostatnými právními subjekty, tvoří v České republice ucelenou síť, která spadá pod **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy**. Zřizovateli jsou potom převážně školské úřady či obce. Specifické místo mezi středisky má **Institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy** se sídlem v Praze. Jeho činnost je především metodická a výzkumná. Zprostředkovává informace, poskytuje metodickou pomoc nejen odborné, ale také laické veřejnosti a školským zařízením. Organizuje například olympiády pro děti, připravuje vzdělávání pro pracovníky s dětmi a mládeží. V neposlední řadě také spolupracuje se zahraničními partnery.

Dalším resortem, který se podílí na volnočasových aktivitách dětí a mládeže je **Ministerstvo kultury**. Výchova a vývoj člověka k zralé osobnosti není bez podpory kultury možná. Návštěva knihovny, kina a divadla, případně koncertů je a měla by být součástí života nejen dětí a mládeže, ale i dospělých.

Nemohu opomenout ani **Ministerstvo práce a sociálních věcí**, které se také podílí na podpoře volnočasových aktivit především z hlediska prevence vzniku sociálně patologických jevů. Například se podařilo prosadit zavedení profese sociálních asistentů – streetworkerů – pro sociální práci v terénu. Jedná se o projekt, který je realizován od roku 1994 na základě **Programu sociální prevence**, který schválila vláda České republiky usnesením č. 341/94. Streetworkery řídí oddělení sociální prevence Ministerstva práce a sociálních věcí. Dalším významným úkolem tohoto ministerstva je pomoc mladým lidem při získávání pracovních příležitostí. Zpracovalo proto koncepci rekvalifikačních kurzů pro mládež, která je obtížně umístitelná na trhu práce.

Ministerstvo životního prostředí se do jisté míry také podílí na formování volného času. „Je gestorem a koordinátorem environmentální osvěty a vzdělávání. Na environmentální výchově a vzdělávání dětí a mládeže se podílí prostřednictvím řady

aktivit, vydává publikace, učební texty, metodické materiály pro pracovníky věnující se dětem a mládeži, každoročně financuje projekty občanských sdružení.“²⁹

Ministerstvo zdravotnictví působí především v oblasti výchovy ke zdravému životnímu stylu. Spolupracovalo na projektu Zdravá škola, finančně a metodicky podporuje činnost Červeného kříže, podporuje programy zaměřené na boj proti AIDS, programy pro plánované rodičovství apod. Přispívá také na programy různých státních i nestátních organizací, které se zaměřují na péči a výchovu handicapovaných.

V České republice vzniká celá řada různých celostátně působících institucí a sdružení. Nemohou však vznikat živelně, vznikají na základě **zákona č. 83/1990 Sb. O sdružování občanů a Školským zákonem z roku 1992**. Tato sdružení mohou být zakládána občany, ale také právníckými osobami. Každé sdružení vzniká registrací na Ministerstvu vnitra, žádost o registraci předkládá výbor, který musí mít alespoň tři členy občany, z nichž jeden je starší osmnácti let. Žádost musí obsahovat náplň, stanovy, kde je uveden název sdružení, sídlo, cíle, organizační struktura a zásady hospodaření. Ministerstvo vnitra tedy registruje činnost sdružení, ale finančně se na jeho činnosti podílí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ale prostředky získávají také prostřednictvím různých grantů nebo od sponzorů.

Na tomto místě považuji za důležité zmínit se o zastřešujících sdruženích a organizacích. „Jako první vznikla **Rada mládeže České republiky** v roce 1990, sdružovala 69 organizací dětí a mládeže. Mnohé z nich zásadně změnily strukturu, jiné ji teprve vytvářely. Existovaly značné rozdíly ve stupni organizace, ujasnění funkce i cílů, počtu členů. Rada po ostrých sporech zanikla a její členové se rozešli. Postupně založili **Seskupení dětských a mládežnických organizací** (Junák, Česká tábornická unie, YMCA, YWCA a Liga lesní moudrosti). Dále v roce 1991 vznikla **Konzultační rada sdružení dětí a mládež České republiky**, v níž se rozhodly spolupracovat (Prázdninová škola Lipnice, Pražské ekologické centrum, Studio volného času, hnutí Brontosaurus, mládež Českého svazu přírody, AMAVET, Hnutí Duha)“.³⁰

²⁹ NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002, s. 30

Kruh sdružení dětí a mládeže České republiky vznikl v roce 1995 a spolupracoval s dalšími 50 organizacemi. Jeho posláním je zastřešovat různá sdružení mládeže, která mají sídlo na území České republiky. Noví členové Kruhu musejí být registrováni podle **zákona č. 38/1990 O sdružení občanů**. Kruh má mnoho individuálních členů. Členem může být také právnická osoba. Organizace, která nesplňuje podmínky pro členství v Kruhu, může být přidělen status pozorovatele.

V současnosti je **Česká rada dětí a mládeže** považována za reprezentanta občanských sdružení. Prezentuje se jako demokratické, dobrovolné a nepolitické společenství občanských sdružení dětí a mládeže. Její poslání koresponduje s **Úmluvou o právech dítěte** z roku 1989, která hovoří o podpoře oprávněných zájmů dětí a mládeže ve snaze napomáhat všestrannému rozvoji mladých lidí po stránce duchovní, duševní, tělesné a sociální. „Jako jeden ze svých úkolů si Česká rada dětí a mládeže stanovila přivést občanská sdružení dětí a mládeže v České republice do sjednocující se Evropy jako rovnocenné a demokratickou občanskou společností uznávané partnery. Jejimi členy jsou největší české organizace Asociace turistických oddílů mládeže, Pionýr, Česká tábornická unie, Folklorní sdružení České republiky, Sdružení víceúčelových technických sportů, YMCA, Národní informační centru, Asociace křesťanských sdružení mládeže, Junák, Svaz skautů a skautek“.³¹

I když se Kruh a Česká rada snaží najít cestu jednotné spolupráce, zatím u nás neexistuje Národní rada dětí a mládeže, což znamená poměrně velkou nevýhodu ve vztahu k zahraničním partnerům. Protože mezinárodní partneři vyžadují jednu zastřešující organizaci, se kterou by se dala navázat širší spolupráce v podobě společných akcí, seminářů, stáží, využívání grantů apod.

V roce 1991 bylo založeno **Národní informační centrum mládeže** (NICEM) za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Je to svaz občanských sdružení, který vznikl jako reakce na rostoucí nároky na institucionalizaci a profesionalizaci informačního systému mládeže. Jeho náplň je nepolitická a zaměřuje se zejména na oblast informací pro mladé lidi a organizace, které s dětmi a mládeží

³⁰ NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002, s. 31

pracují. Existuje také **Centrum ADAM**, které má obdobnou náplň činnosti jako NICEM. Je jedním z center Asociace pro mládež, vědu a techniku (AMAVET) a zaměřuje se zejména na informační technologie pro děti a mládež. A na závěr se zmíním o **Fondu dětí a mládeže**, který je parlamentem České republiky založená a také kontrolovaná organizace zřízená zákonem č. 113/93 Sb., která se na konci roku 1993 stala správcem velkého majetku SSM a PO. Na činnost fondu je nahlíženo velmi kriticky. O existenci a činnosti jednotlivých sdružení, organizací a hnutí se podrobněji zmiňuji v kapitole 1.3.

2.3 Shrnutí

Věnuji-li se tématu volný čas a jeho využití, bylo přirozené začít pátráním po jeho počátcích. Jelikož není možné najít nějakou hranici, bod či událost ani v historii naší, ani evropské, kdy filosofové, či pedagogové začali věnovat pozornost volnému času a zejména jeho náplni, myslím, že lze za počátky považovat období baroka, poté kráčet 17. stoletím, ve kterém měla významné postavení církve, následovat 18. století jehož čelním představitelem je J. J. Rousseau, který toužil po svobodě a svobodomyšlnosti až k Pestalozzimu, který převzal jeho myšlenky a dokonce předčil jeho význam v oblasti výchovy dětí ve volném čase. Pestalozzi chudým a ubohým dětem zasvětil celý svůj život. Na přelomu 18. a 19. století se začínají v Evropě a také u nás objevovat spolky a organizace, které nabízejí dětem, mládeži i dospělým prostor a vhodný způsob naplnění volného času. Těchto organizací pozvolna přibývalo, některé z nich později zase zanikly. Stejně tak jako celá společnost, tak také oblast využití volného času stagnovala v období válečném. Po 2. světové válce se výchova ve volném čase začala ubírat odlišnými směry v západním a východním sektoru. Po roce 1989 v České republice i nadále působila řada spolků, organizací a hnutí, které se věnovaly naplnění volného času dětí, mládeže i dospělých. Některé pokračují ve své činnosti dál, jiné zanikly, případně modifikovaly svoje programy činnosti.

³¹ NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002, s. 32

Vznik a působení řady spolků, organizací a hnutí jsou podpořeny legislativou a financovány z různých resortů. Nejvýznamnějším dílem se podílí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo kultury, ale také další resorty. Celou řadu spolků, organizací a hnutí zastřešuje jednak Česká rada dětí a mládeže a Konzultační rada dětí a mládeže, které se snaží hledat společné cesty vzájemné spolupráce, ale zatím v České republice chybí Národní rada dětí a mládeže, která by byla reprezentantem na poli mezinárodním.

3. Volný čas v kraji Vysočina

Dvě poslední, však stěžejní, kapitoly mé diplomové práce zaměřím na možnosti naplnění volného času v kraji Vysočina. Uvedu dostupný přehled organizací pracujících v této oblasti, počty dětí, které využívají organizované trávení volného času. Tyto údaje jsou získány ze statistických údajů shromážděných v roce 2005. Bohužel se mi nepodařilo získat podrobnější údaje o nestátních neziskových organizacích, kterých si myslím, je v kraji hodně, ale nelze to doložit žádným výzkumem, ten v této oblasti chybí.

Ve stručnosti shrnu grantovou politiku a možnosti čerpání finančních prostředků poskytovaných EU. Neméně zajímavá je činnost občanského sdružení HODINA H, které je regionálním zástupcem Programu EU pro neformální výchovu a vzdělávání. Pomáhá získávat mezinárodní kontakty, zprostředkovává informace z mezinárodních konferencí a seminářů, podílí se na výměnných zahraničních pobytech mládeže.

3.1. Přehled organizací pracujících v oblasti volného času v kraji Vysočina

Přehled domů dětí a mládeže

V kraji Vysočina je celkem 20 domů dětí a mládeže (dále „DDM“). Z toho je 10 zřizováno krajem, 9 obcemi a jedno středisko volného času zřizuje Biskupství českobudějovické (příloha č. 1). Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy kraje Vysočina předpokládá postupné převedení DDM do kompetence obcí. Proto lze předpokládat, že počet těchto zařízení zřizovaných krajem bude v následujících letech stále klesat.

V kraji je Českým svazem ochránců přírody zřízeno také nestátní zařízení Chaloupky – středisko pro vzdělávání a výchovu v přírodě, o. p. s. Ve své činnosti je zaměřeno na poskytování programů školám v oblasti ekologické výchovy a vzdělávání.

Pravidelnou činnost domů dětí a mládeže k 1. 1. 2005 navštěvovalo v **kraji Vysočina celkem 13 256 dětí.**

Přehled základních uměleckých škol

V kraji Vysočina je celkem 25 základních uměleckých škol. Z toho je 8 zřizováno krajem, 16 obcemi a jedna je soukromá (příloha č. 2). Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy kraje Vysočina, stejně jako u DDM, předpokládá převod zřizovatelských kompetencí ZUŠ z kraje na obce. Výuku v základních uměleckých školách navštěvovalo k 1. 1. 2005 v **kraji Vysočina 10 886 dětí.**

Přehled nestátních neziskových organizací pracujících s dětmi a mládeží

Oblast nestátního neziskového sektoru nebyla a není doposud dostatečně zmapována. Příčin je několik: různorodost, nejednotnost, nesrovnatelnost Nestátních neziskových organizací (dále NNO) a v neposlední řadě také uzavřenost či nezáměr některých NNO komunikovat mezi sebou či s orgány státní samosprávy. Proto dosud

neexistuje kompletní přehled NNO působících v kraji Vysočina. Dílčí přehledy NNO mají různí poskytovatelé dotací, vždy se ale jedná pouze o přehled příjemců dotací či žadatelů o podporu – nikdy ne o přehled veškerých NNO v kraji Vysočina. Jedinou kompletní databázi NNO má Ministerstvo vnitra ČR, kde jsou zaregistrovány všechny existující NNO. Ministerstvo vnitra ČR je však schopno poskytnout pouze přehled všech NNO, nikoli tedy výběr organizací působících v oblasti mládeže a sportu. NNO nemají ze zákona žádnou povinnost nahlašovat údaje o sobě a své činnosti či zaměření orgánům veřejné správy, tedy ani krajskému úřadu.

NNO, které působí v oblasti mládeže a sportu, lze rozdělit (podle kritéria stanoveného MŠMT pro přidělování dotací) na NNO dětí a mládeže, které mají více než 70% členské základny do 26 let a NNO pracující s dětmi a mládeží, kde věkové složení členů neodpovídá tomuto kritériu. MŠMT dále rozlišuje NNO působící v oblasti tělovýchovy a sportu.

Oddělení mládeže a sportu se pokusilo vytvořit přehled NNO působících v oblasti volného času v kraji Vysočina, proto požádalo ústředí celorepublikových sdružení zastřešujících místní sdružení na Vysočině o pomoc při shromažďování dat (počtu článků, členů, objemu dotací,...) týkajících se těchto sdružení. Reagovala však pouze necelá třetina oslovených, někteří z nich ani neposkytli potřebné informace. z tohoto důvodu nebylo možné sestavit přehled vypovídající o aktuálním stavu NNO působících v oblasti volného času dětí a mládeže v kraji Vysočina.

Přehled sportovišť

Vybaveností sportovišti pro širší veřejnost je kraj Vysočina v ČR **mírně nadprůměrný**. Nadprůměrná je vybavenost tělocvičnami, včetně školních sportovišť s přístupem veřejnosti a zimních stadionů. Tato konstatování však v žádném případě neznamenají, že vybavenost kulturními a sportovními zařízeními v obcích kraje je dostačující a vyhovující, ani to nevypovídá nic o technickém stavu těchto zařízení. Kraj Vysočina zůstává mírně **pod celorepublikovým průměrem** v počtu krytých bazénů. Podrobný přehled jednotlivých sportovišť včetně porovnání průměrů na 10 000 obyvatel ukazují přílohy č. 3 a 4.

Rozsah působnosti organizací

V tomto místě se zaměřím na pravidelnou zájmovou činnost, která má pro výchovně vzdělávací proces dětí a mládeže a pro primární prevenci sociálně negativních jevů mnohem zásadnější význam než činnost jednorázová a nahodilá. V kraji Vysočina bylo ve školním roce 2004/05 **více než 80 tisíc žáků a studentů** všech typů škol (příloha č. 5). Tito žáci a studenti tvoří potenciální klientelu volnočasových aktivit na celé Vysočině.

Pro srovnání uvedu informace získané z celorepublikového výzkumu agentury MEDIAN. Jeho výsledky zcela bortí mýtus, že většina dětí u nás nemá žádnou zájmovou aktivitu. Jak je vidět z grafů 1 a 2, je takových dětí jen necelých 10%. Dále je jasné vidět, že většina dětí má dvě až tři takové aktivity v týdnu. Dá se předpokládat, že kraj Vysočina bude v těchto číslech poněkud za republikovým průměrem (porovnání mezi kraji chybí), vzhledem k menšímu počtu velkých měst a tedy horší dostupnosti volnočasových a zájmových aktivit. To je ovšem pouze nepodložená hypotéza, která by stála za podrobnější výzkum.

Z uvedených grafů je také vidět, že jasnými favority mezi organizátory volnočasových a zájmových aktivit jsou školy, dále pak základní umělecké školy a domy dětí a mládeže. Zajímavý je ale poměr mezi členy sportovních kroužků, které v **zájmových aktivitách jasně vedou (55,3%)** a návštěvností sportovních oddílů, které uvádí pouze 6,4% respondentů. Z tohoto poměru je zřejmé, že je mezi dětmi zájem především o sportovní aktivity rekreačního charakteru. Na druhé straně je patrné, že sportovní oddíly, které se věnují „výkonnostnímu“ sportu, jsou navštěvovány nejméně.

Dlouhodobým celorepublikovým **trendem ve všech tradičních sdruženích s členskou základnou větší než tisíc členů dětí do 15 let ubývá**, což je patrné z grafu č. 1 (graf č. 2 potom uvádí celkový počet členů v těchto sdruženích v roce 2004). I když počet dětí v těchto organizacích klesá o něco rychleji než počet dětí ve společnosti jako celku, není tak dramatický, jak se někdy uvádí. Opět se však jedná o celorepublikové údaje – porovnání za kraj Vysočina není k dispozici. Svým způsobem to může napovídat

o poklesu zájmu dětí a mládeže a pravidelnou zájmovou činnost dlouhodobějšího charakteru. **Upřednostňována je spíše činnost nahodilá a jednorázová**, která nemá z hlediska primární prevence sociálně nežádoucích jevů takový efekt. Řešením by mohla být systematická a koncepční podpora pravidelné celoroční práce a její propagace zaměřené na přilákání dětí a mládeže k pravidelné činnosti.³²

V příloze č. 6 a 7 uvádím odpovědi rodičů na otázky: *Jak tráví čas vaše dítě?* a *V jakých institucích, organizacích tyto aktivity navštěvuje?*

3.2 Grantová politika a vzdělávací programy EU v kraji Vysočina

Grantová politika

V oblasti grantové politiky je v kraji Vysočina poměrně stabilní situace. **Fond Vysočiny**, který byl v roce 2002 zřízen usnesením Zastupitelstva kraje Vysočina je velmi silným a stabilním nástrojem na spolufinancování projektů v oblasti volnočasových aktivit. V letech 2002 – 2005 bylo z Fondu Vysočiny do oblasti volnočasových aktivit rozděleno téměř **34 milionů korun** v osmnácti grantových programech.

Z uvedené tabulky je zřejmé, že byla podpořena více než třetina všech došlých projektů, do kterých sami žadatelé investovali téměř **107 milionů korun**. Dá se tedy konstatovat, že od roku 2002 bylo na Vysočině v oblasti volnočasových aktivit prostřednictvím Fondu Vysočina zrealizováno **721 projektů** s celkovým objemem více než **141 milionů korun**. Celkový počet 1970 zpracovaných a posouzených žádostí zdaleka převyšuje všechny ostatní oblasti podporované z Fondu Vysočiny.

³² Oddělení mládeže a sportu. *Koncepce volnočasových aktivit v kraji Vysočina na roky 2005 – 2008*. Krajský úřad Vysočina 2004.

Vedle podpory z Fondu Vysočiny mohou NNO místního charakteru (jejich činnost nesmí přesahovat území jednoho kraje) žádat každoročně o podporu na MŠMT (na rozdíl od Fondu Vysočiny jsou zde NNO jediným možným žadatelem). Jak je patrné z přílohy č. 9 na MŠMT se obrací mnohem menší počet žadatelů než na kraj Vysočina a jeho fond. Je to dáno především malou informovaností NNO o této možnosti a také každoroční změnou podmínek pro zasílání projektů v uvedených termínech a podmínkách hodnocení těchto projektů – tak se dotační řízení MŠMT stává poněkud nepřehledné a potenciální žadatele odrazuje.

Vzdělávací programy EU

Od začátku roku 2004 je Česká republika jako členská země zařazena do vzdělávacích programů EU. Ve všech programech byl značně navýšen rozpočet a do programů se může zapojit mnohem více institucí i fyzických osob než v předchozích letech. Předpokladem pro to, aby se mohly větší měrou zapojovat organizace z kraje Vysočina, je **dostatečná informovanost** o programech a poskytování poradenských služeb na krajské úrovni.

Oddělení mládeže a sportu podporuje zapojování organizací z kraje Vysočina do vzdělávacích programů EU i pomocí mechanismu dofinancování projektů schválených v rámci vzdělávacích programů EU z rozpočtu kraje. Od roku 2002 se s podporou kraje Vysočina uskutečnilo celkem **40 projektů**. Celkové náklady na jejich realizaci přesáhly **13 milionů korun**.

Vedle hlavních vzdělávacích programů EU existuje a stále nově se otevírá celá řada dalších programů a aktivit na poli mezinárodní spolupráce dětí a mládeže. Oddělení mládeže a sportu si proto klade za cíl informovat neziskové organizace, školy a školská zařízení a další subjekty pracující s dětmi a mládeží i o dalších programech podporujících mezinárodní spolupráci. Zároveň zajišťuje poradenské služby a vzdělávací akce k uvedenému tématu. Finanční podpora mezinárodní spolupráce na krajské úrovni, která

neprobíhá v rámci vzdělávacích programů EU je v současné době ošetřena grantovým programem **Mezinárodní projekty 2005** vyhlášeným z Fondu Vysočiny.

Základem pro rozvoj mezinárodních aktivit dětí a mládeže v kraji Vysočina je vybudování kvalitních a dlouhodobých zahraničních partnerství. Oddělení mládeže a sportu nově začíná fungovat i v této oblasti a pomáhá se zprostředkováním vhodných partnerů.

S rozvojem mezinárodních aktivit také významně pomáhá **Občanské sdružení HODINA H**. Je regionálním zástupcem Programu EU pro neformální výchovu a vzdělávání.

Síť mládežnických organizací mezinárodních aktivit vzniká jako neformální seskupení NNO pracujících s dětmi a mládeží. Tato síť je otevřena všem, kteří chtějí začít pracovat také na mezinárodní úrovni nebo svou činnost se zahraničními partnery rozvíjet. **Občanské sdružení HODINA H iniciovala vznik tohoto partnerství z několika důvodů:**

- získávání kontaktů na zahraniční partnery,
- předávání zkušeností ze seminářů, školicích kurzů, pro zkvalitnění práce s mládeží a její posun na mezinárodní úroveň,
- vzájemnou spolupráci při mezinárodních projektech,
- většímu zapojení mladých lidí z Vysočiny do mezinárodní spolupráce, jejich vysílání do zahraničí a podporu jejich místních iniciativ v evropské dimenzi.

Během roku je pořádána celé řada vzdělávacích, ale také neformálních aktivit v ČR i v zahraničí. Tyto akce jsou různě tématicky i metodicky zaměřeny. Lidé z neziskových organizací nemají dostatek času, finančních prostředků ani dobrovolníků proto, aby si brali dovolenou, cestovali po Evropě, učili se nové metody práce, získávali čerstvé

informace a kontakty na potenciální důvěryhodné partnery v zahraničí pro budoucí spolupráci.

Cílem založení této neformální sítě je: být připraven – na správném místě, ve správný čas a s dostatečnými informacemi pro práci také na mezinárodní úrovni. Tato síť by měla zaručit důvěryhodné kontakty na zahraniční partnery, spolupráci při přípravě a realizaci mezinárodních výměn mládeže, seminářů, apod.

Organizace soutěží

Participace kraje v oblasti soutěží se od doby jeho vzniku značně rozrostla a bylo splněno hned několik cílů schválené koncepce volnočasových aktivit.

Kraj nemalou měrou každoročně **dotuje soutěže a přehlídky MŠMT**. Ministerstvo však financuje tyto soutěže pouze do výše, kterou mu umožní státní rozpočet pro daný rok. Forma informování veřejnosti o soutěžích se v mnohém zdokonalila. Prostřednictvím webových stránek kraje se zájemci mohou seznámit s kalendářem krajských soutěží, zjistit vše potřebné o jejich organizátorech, včetně kontaktů na garanty konkrétních soutěží, nechybí výsledkové listiny krajských soutěží a úspěchy v ústředních či mezinárodních kolech soutěží či informace o podpoře organizátorů soutěží nefinancovaných MŠMT nebo další podpoře talentovaných žáků a studentů kraje Vysočina. Organizací okresních kol soutěží a přehlídek MŠMT jsou každoročně krajským úřadem pověřovány domy dětí a mládeže v okresních městech a vybrané základní umělecké školy kraje Vysočina. Některá krajská kola soutěží postupně začínají organizovat větší střední školy v okresních městech, počet organizátorů krajských kol soutěží MŠMT se zvýšil z původních pěti na deset, což umožnilo školám aktivní zapojení do organizace soutěží a zároveň zvýšení kvality soutěží po odborné i materiálně-technické stránce a rovněž nárůst zájmu pedagogických pracovníků i studentů o účast na soutěžích.

Mimo tyto soutěže vyhlášené MŠMT podporuje kraj organizátory krajských a celostátních soutěží a přehlídek dětí a mládeže. Jedná se o celou řadu uměleckých, znalostních, sportovních a dovednostních soutěží, které by bez finanční podpory kraje

nemohly být realizovány vůbec nebo jen ve velmi omezeném rozsahu. Také do této oblasti dotace z kraje každoročně narůstají a **v roce 2005 dosáhly 600 tis. Kč.**

Kraj si uvědomuje důležitost rozvoje talentovaných žáků a studentů a od roku 2002 každoročně uděluje vítězům vybraných krajských kol soutěží a přehlídek MŠMT Cenu hejtmána Vysočiny (finanční odměna a hmotná cena). Dalším oceněním je Stipendium Vysočiny, které je určeno mimořádně talentovaným žákům a studentům. Je jim každoročně udělováno při příležitosti slavnostního vyhlášení soutěže Talent Vysočiny, kterou vyhlašuje DDM Žďár nad Sázavou ve spolupráci s krajem Vysočina.

Spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi a dalšími partnery

Nestátní neziskové organizace v dnešní době potřebují pro svoji činnost stále více informací, finančních prostředků, znalostí, kvalifikovaných pracovníků atd. Je to dáno neustále narůstajícími nároky na jejich činnost, které jsou kladeny těmi, kteří služeb organizací využívají. Z těchto důvodů se stále častěji NNO snaží oslovovat kraj, krajský úřad a oddělení mládeže a sportu jako svého partnera. Nejsilnějším partnerem pro krajský úřad v oblasti dětí a mládeže je v současné době **Rada dětí a mládeže kraje Vysočina (RDMKV)**, sdružující několik organizací dětí a mládeže či pracujících s dětmi a mládeží. Oddělení mládeže a sportu spolupracuje s RDMKV na několika projektech (vydání brožury s přehledem letních táborů, brožura s přehledem akcí, Bambiriáda – veletrh volného času a další), na kterých kraj participuje i finančně. Kromě této spolupráce se mohou představitelé RDMKV částečně podílet i na rozhodovacím procesu na úrovni kraje, protože jsou pravidelně zváni na jednání **Komise volnočasových aktivit Rady kraje Vysočina**. To jim umožňuje, kromě jiného, i pravidelný a včasný přísun informací o možnostech spolupráce, o grantových programech kraje Vysočina atd. Tento vztah je přínosný v obou směrech.

V mnohých případech jsou pro NNO pracující s dětmi a mládeží velmi dobrými partnery školy a školská zařízení v místě působení, které jim mohou poskytnout, za velmi dobrých podmínek, prostory pro činnost či jednotlivé aktivity. V zájmu kraje i obcí je, aby prostory škol a školských zařízení byly maximálně využity, a proto tento způsob spolupráce podporují.

Pro NNO je partnerem také Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR v souvislosti s každoročním vyhlášením Programů státní podpory práce s dětmi a mládeží pro nestátní neziskové organizace.³³

3.3 Shrnutí

Významnými organizacemi v kraji Vysočina, které se zabývají volným časem dětí jsou bezesporu DDM, které navštěvovalo v roce 2005 více než 13 000 dětí. 25 základních uměleckých škol v kraji navštěvuje cca 11 000 dětí. NNO pracují velmi aktivně, ale pro zmapování jejich činnosti chybí statistické údaje. V množství sportovišť je kraj vysočina nad republikovým průměrem. Děti základních i středních škol využívají možností účastnit se celé řady soutěží a přehlídek. Pro lepší přehled k důležitým údajům uvádím tabulky případně grafy.

V oblasti grantové politiky je v kraji Vysočina poměrně stabilní situace. Fond Vysočiny je velmi silným a stabilním nástrojem na spolufinancování projektů v oblasti volnočasových aktivit. Vedle podpory z Fondu Vysočiny mohou NNO místního charakteru (jejich činnost nesmí přesahovat území jednoho kraje) žádat každoročně o podporu na MŠMT.

Oddělení mládeže a sportu podporuje zapojování organizací z kraje Vysočina do vzdělávacích programů EU. S rozvojem mezinárodních aktivit také významně pomáhá Občanské sdružení HODINA H. Je regionálním zástupcem Programu EU pro neformální výchovu a vzdělávání. Nejsilnějším partnerem pro krajský úřad v oblasti dětí a mládeže je v současné době Rada dětí a mládeže kraje Vysočina (RDMKV), sdružující několik organizací dětí a mládeže či pracujících s dětmi a mládeží. Představitelé RDMKV se mohou částečně podílet i na rozhodovacím procesu na úrovni kraje, protože jsou pravidelně zváni na jednání Komise volnočasových aktivit Rady kraje Vysočina. Pro NNO pracující s dětmi a mládeží jsou velmi dobrými partnery školy a školská zařízení v

³³ Oddělení mládeže a sportu. *Koncepce volnočasových aktivit v kraji Vysočina na roky 2005 – 2008.*

místě působení, které jim poskytují, za velmi dobrých podmínek, prostory pro činnost či jednotlivé aktivity.

Myslím, že údaje, které uvádím v této kapitole svědčí o tom, že děti v kraji Vysočina mají rozmanitý výběr, kde a jak volný čas trávit. Je jejich volbou, kterou z nabízených možností pro svůj volný čas využijí.

II. Praktická část

4. Sociologický výzkum a jeho výsledky

Dotazníky jsem rozdělila do 3 skupin dle věkových kategorií děti, mládež a dospělí. Zpracovala jsem však dotazníky ze čtyř skupin respondentů, protože v kategorii děti jsem vyhodnotila dotazníky jak dětí ze ŽS v Třebíči (městské) tak děti ZŠ v Rouchovanech (venkovské). Přestože jsem porovnávala výsledky získané v ZŠ a SŠ je nutné dodat, že nelze zajistit, aby tento výsledek byl zcela objektivní. Důvodem je bezesporu to, že gymnázium, jehož studenty jsem oslovila, lze považovat za výběrovou školu, zatímco v devátých třídách ZŠ je celé spektrum žáků.

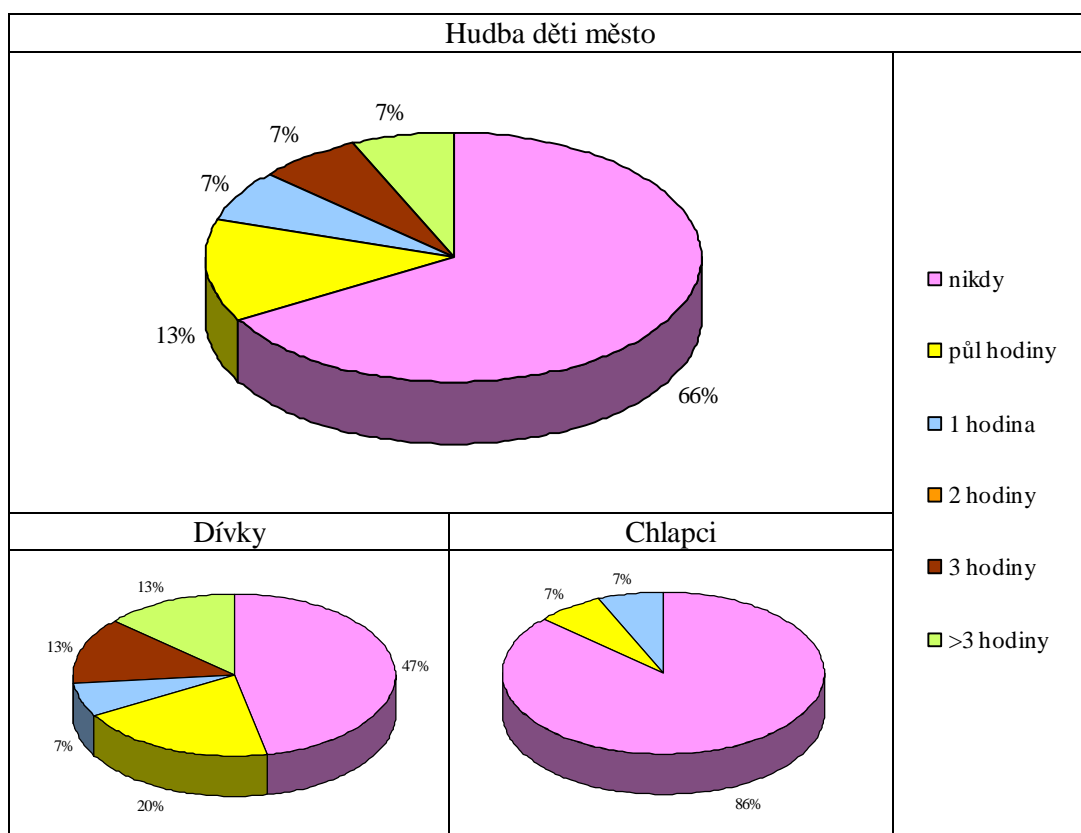
V kategorii dospělých jsem oslovila zaměstnance JE Dukovany, tato skupina respondentů měla středoškolské, častěji však vysokoškolské vzdělání. Nebylo to však mým záměrem, výběr respondentů byl náhodný. Některé otázky z dotazníků jsem nezařadila do zpracování. První z nich byla otázka na práci a členství v zájmových organizacích, protože v celém spektru dotazovaných se nenašel ani jeden respondent, který by se tím zabýval. Dále byla ze zpracování vyřazena otázka času stráveného sledováním televize, protože u ní stráví všichni respondenti více než 60% volného času a při zahrnutí této odpovědi by se v grafech objevily pouze dvě dominanty a ostatní aktivity by se pohybovaly v jednotkách procent.

Na otázky, které směřovaly ke kulturním aktivitám (kino, divadlo, koncerty a výstavy), respondenti odpovídali pouze četností v průběhu roku. To byl důvod, proč jsem pro závěrečné porovnání týdenního průměrného času vzala hodnotu 4 hodiny jako průměrný čas potřebný na jednu akci. Pro zpracování a vyhodnocení dotazníků jsem zvolila počítačový program Excel.

4.1 Sociologický výzkum žáků ZŠ Na Kopcích v Třebíči a jeho výsledky

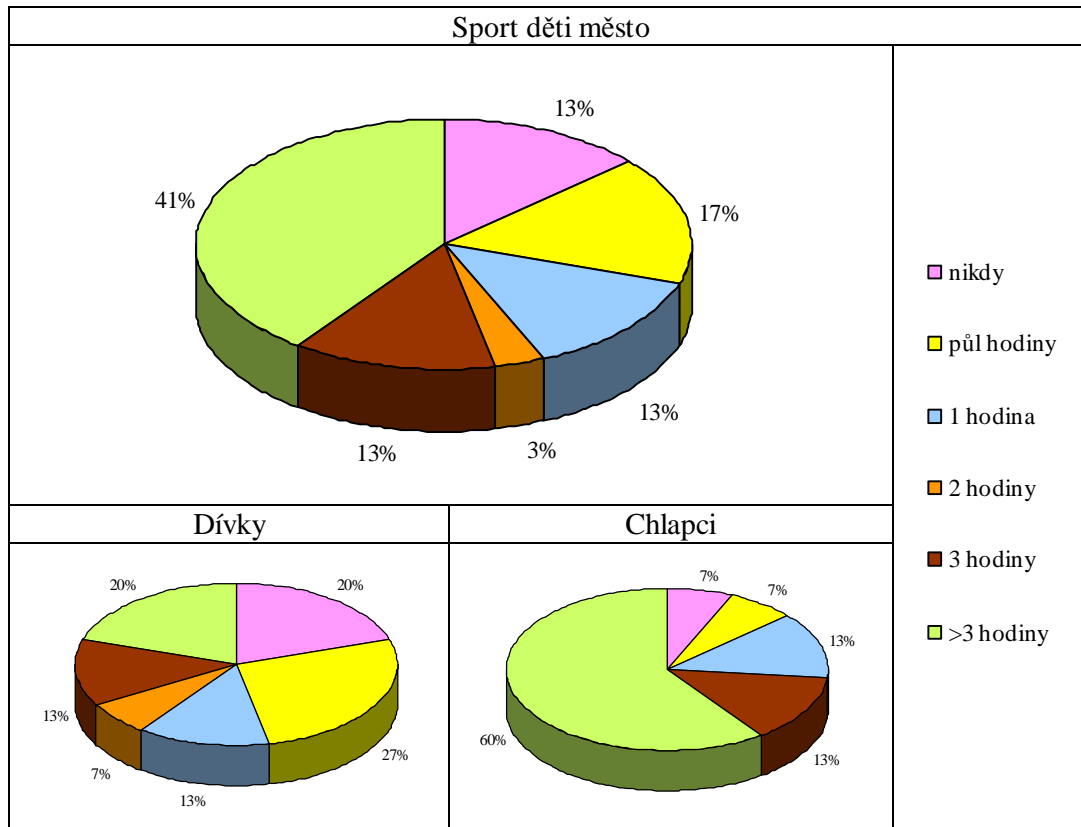
Výzkumu se zúčastnili žáci 9. tříd ZŠ Na Kopcích v Třebíči ve věku 14 a 15 let. Dotazník jsem žákům předložila k vyplnění osobně za přítomnosti třídní učitelky. Ve třídě bylo přítomno 30 žáků, 15 dívek a 15 chlapců. Všechny dotazníky se vrátily vyplněné. Po jejich zpracování jsem došla k těmto závěrům.

Volný čas a hudba

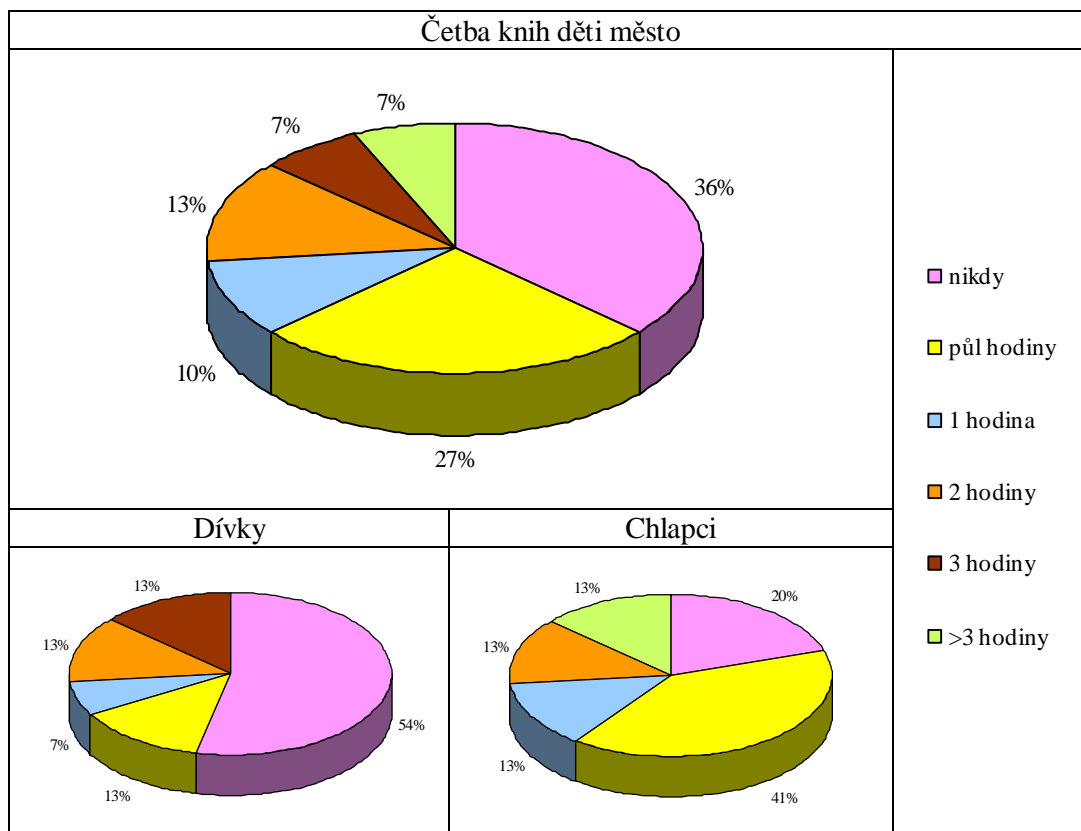
V kategorii hudba je největší rozdíl mezi chlapci a děvčaty. Žádný z chlapců se nevěnuje hudbě „profesionálně“, pouze 1/7 si zahraje pro radost, a to maximálně 1 hodinu týdně, zbytek, což je víc jak 85% se hudbě nevěnuje vůbec. U děvčat je situace jiná. Více než polovina dívek se hudbě věnuje, čtvrtina pak pod vedením pedagogů v hudebních školách.

Volný čas a sport

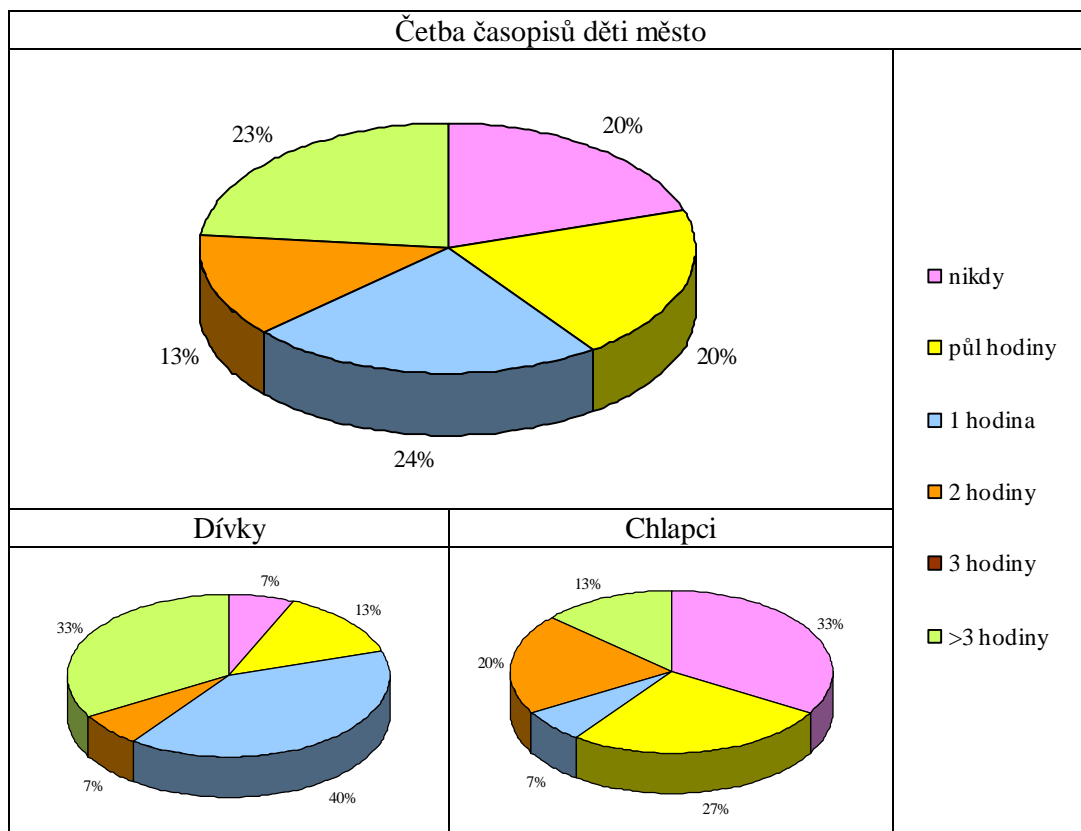
V oblasti sportovních aktivit, do nichž byl zahrnut i tanec, není situace tak špatná, jak se občas v médiích prezentuje. Ne, že by 13% necvičících bylo málo, ale na druhou stranu zase převažují ti, kteří se v průměru věnují pohybu alespoň půl hodiny denně. Z toho je mezi chlapci polovina registrovaných sportovců, mezi děvčaty pak třetina. Mezi organizovanými sporty u chlapců je překvapivý ústup fotbalu, kterému se věnuje pouze jeden respondent, stejně jako florbalu a tenisu, po dvou pak tanci a basketbalu. Mezi organizovanými děvčaty jsou pouze tanečnice a basketbalistky. Škála neorganizovaného sportu je pestrá. Tady je mezi chlapci nejoblíbenější stále fotbal, ale hned za ním následují basketbal a florbal, který se pomalu, ale jistě stává fenoménem doby. U děvčat je to opět basketbal, a to ze stejných důvodů jako u chlapců, protože rekreační basketbal hrají většinou smíšená družstva. Za ním následuje aerobik a jemu podobné aktivity. Není nezajímavé, že 10% respondentů se denně věnuje pravidelnému rannímu cvičení.

Volný čas a četba knih

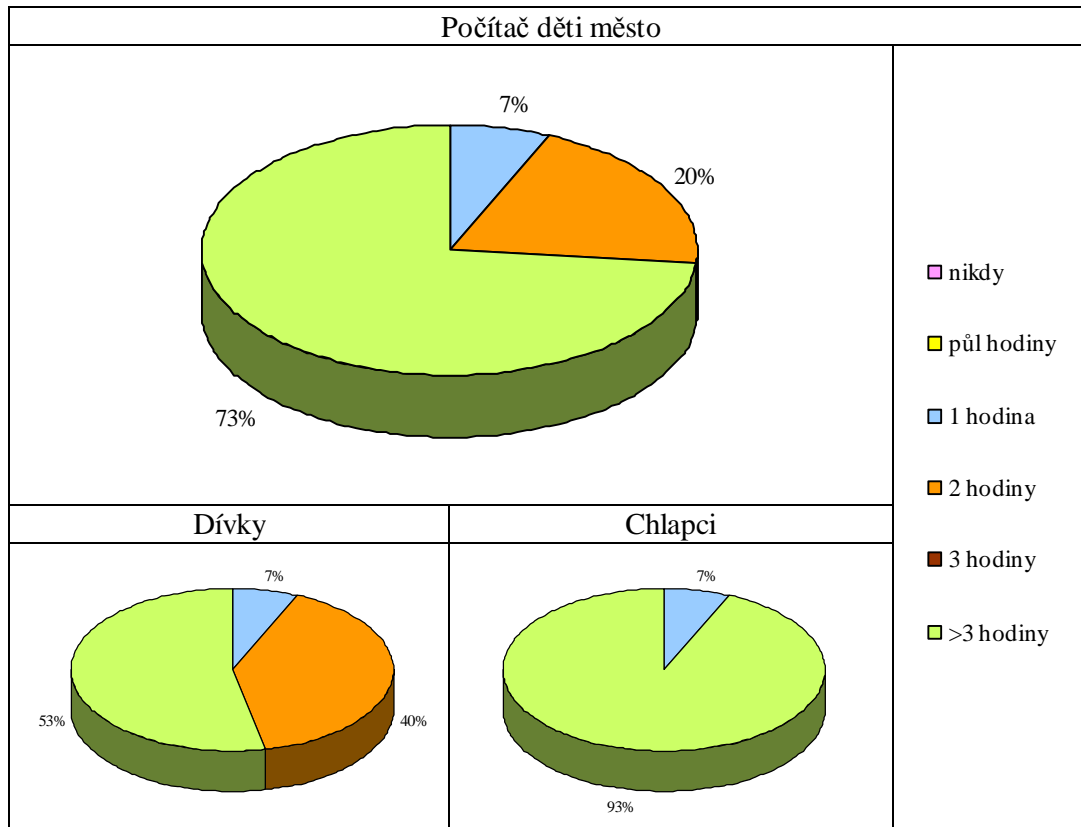
Kategorii čtení jsem rozdělila na četbu knih a četbu časopisů, abych zjistila, je-li skutečně četba knih na ústupu. Je překvapivé, že mezi absolutními „nečtenáři“ je téměř 3krát více děvčat než chlapců. Mezi chlapci je téměř polovina pouze slabými čtenáři a tady se již v součtu poměr mezi chlapci a děvčaty vyrovnává, maximálně 10 stránek týdně přečte v obou kategoriích více jak 60%. V oblasti náruživých čtenářů je situace již stejná, pouze dva chlapci pak čtou více jak 3 hodiny týdně.

Volný čas a četba časopisů

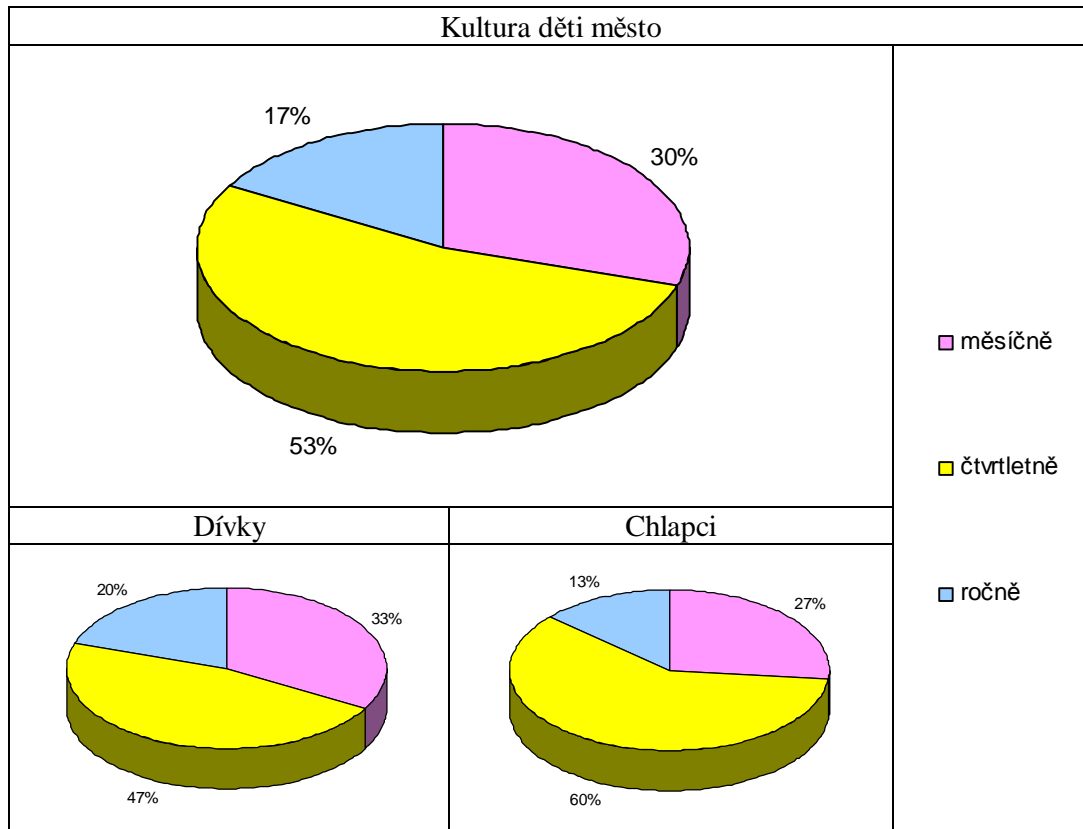
Zcela opačná je situace u četby časopisů, ty nečte třetina chlapců vůbec, žádný z nich pak není jejich náruživým čtenářem. Děvčata naopak jednoznačně preferují četbu časopisů před knihami, téměř polovina z nich pak čte více než jeden časopis týdně. Zajímavá je i struktura časopisů. Chlapci čtou převážně časopisy odborné se zaměřením na sport a motorismus, děvčata pak časopisy typu Bravo a Dívka.

Volný čas a počítač

Počítač, jako fenomén dnešní doby jednoznačně převažuje již i v oblasti volnočasových aktivit dětí a není výjimkou, že doba strávená u PC přesáhne 3 hodiny denně! Jeden respondent z každé kategorie se počítačovými aktivitami nezabývá vůbec, což je dáno tím, že v těchto rodinách není počítač součástí domácnosti a v době možnosti navštěvovat PC kroužek volí jinou aktivitu. Stejně tak i 40% děvčat, která vykazují „pouze“ 2 hodiny týdně nemá počítač doma a jsou to tedy hodiny návštěvy PC kroužku. Je zarážející, že kdo má počítač doma, ten se mu věnuje téměř denně, drtivou většinu času stráví chatováním a hraním her, chlapci hlavně hrají, děvčata chatují. Minimum času, maximálně do 10%, se věnují vyhledávání informací.

Volný čas a kultura

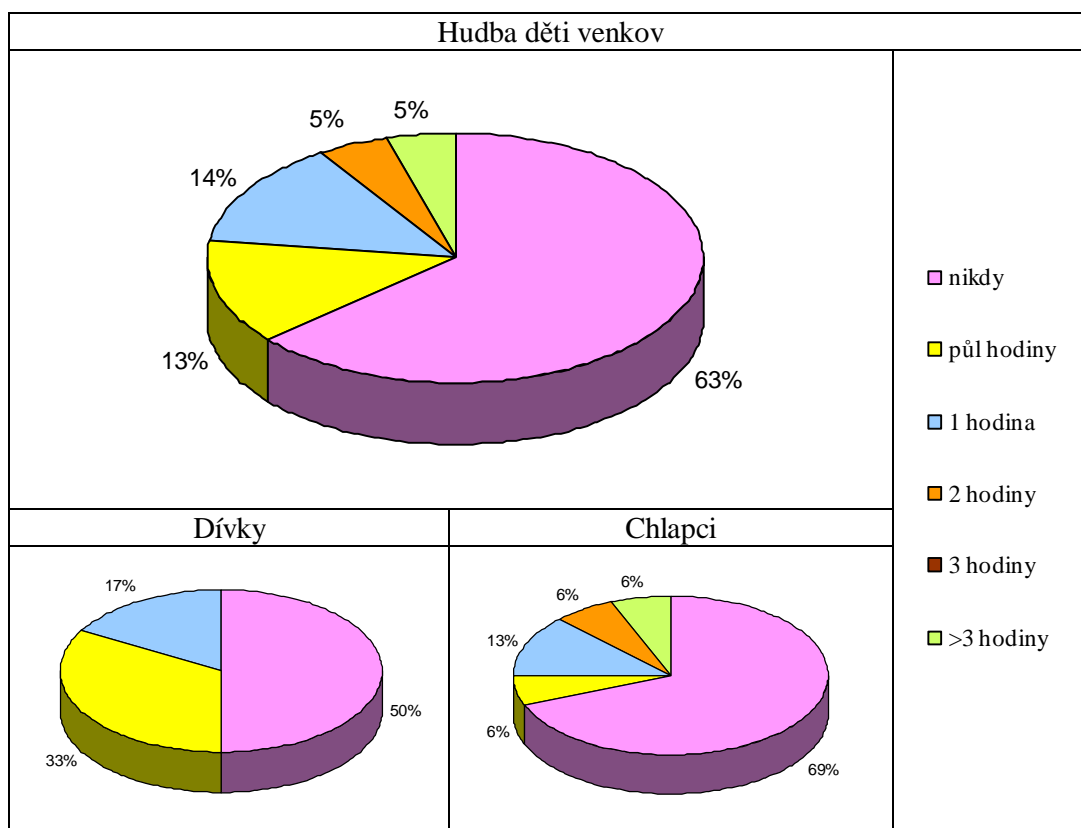

V oblasti kultury nikdo ze žáků nenavštěvuje výstavy, jinak je situace celkem vyrovnaná. Kromě 2 dívek se každý respondent dostane alespoň jednou ročně do divadla, 3/4 na koncert a kromě jednoho chlapce všichni do kina, které je nejčastějším druhem kulturní akce v této věkové kategorii s průměrnou četností jednou za 3 měsíce.

4.2 Sociologický výzkum žáků ZŠ v Rouchovanech a jeho výsledky

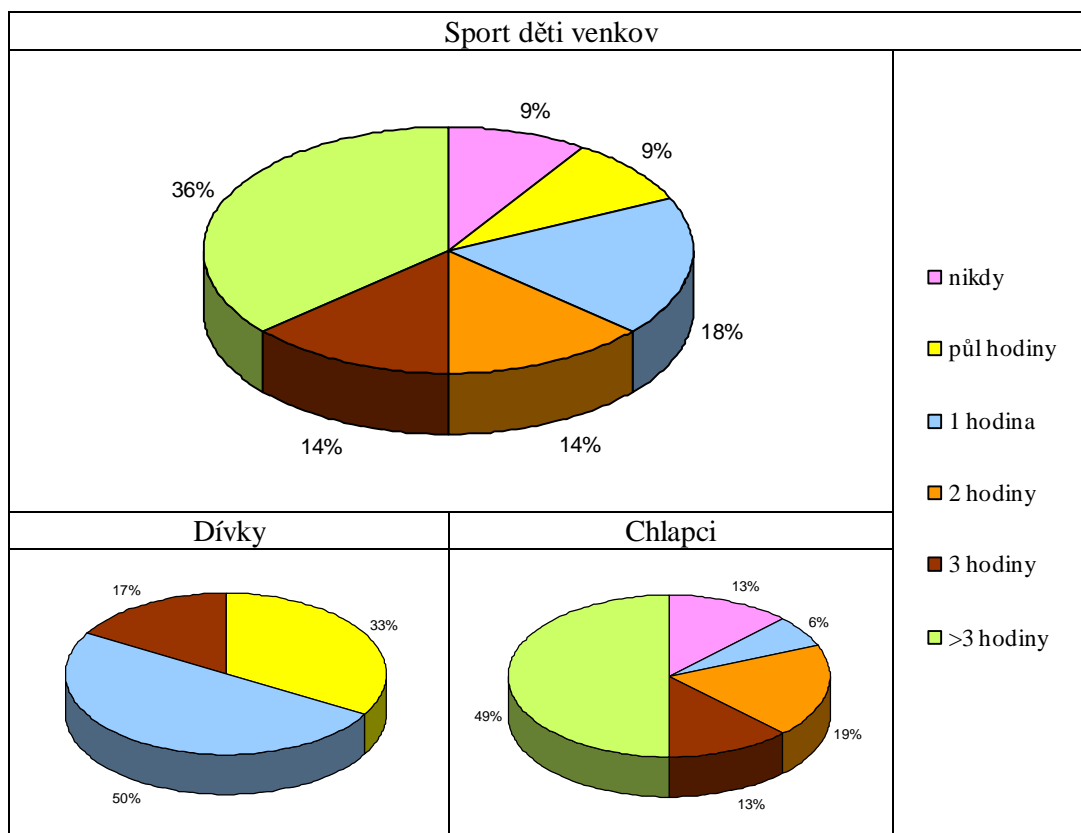
Výzkumu se zúčastnili žáci 9. třídy ZŠ Rouchovany ve věku 14 a 15 let. Dotazník jim předložila třídní učitelka, kterou jsem o tuto laskavost požádala. Ve třídě bylo 20 respondentů 6 dívek a 14 chlapců. Všechny děti vrátily dotazníky vyplněné. Po jejich zpracování jsem dospěla k těmto výsledkům.

Volný čas a hudba

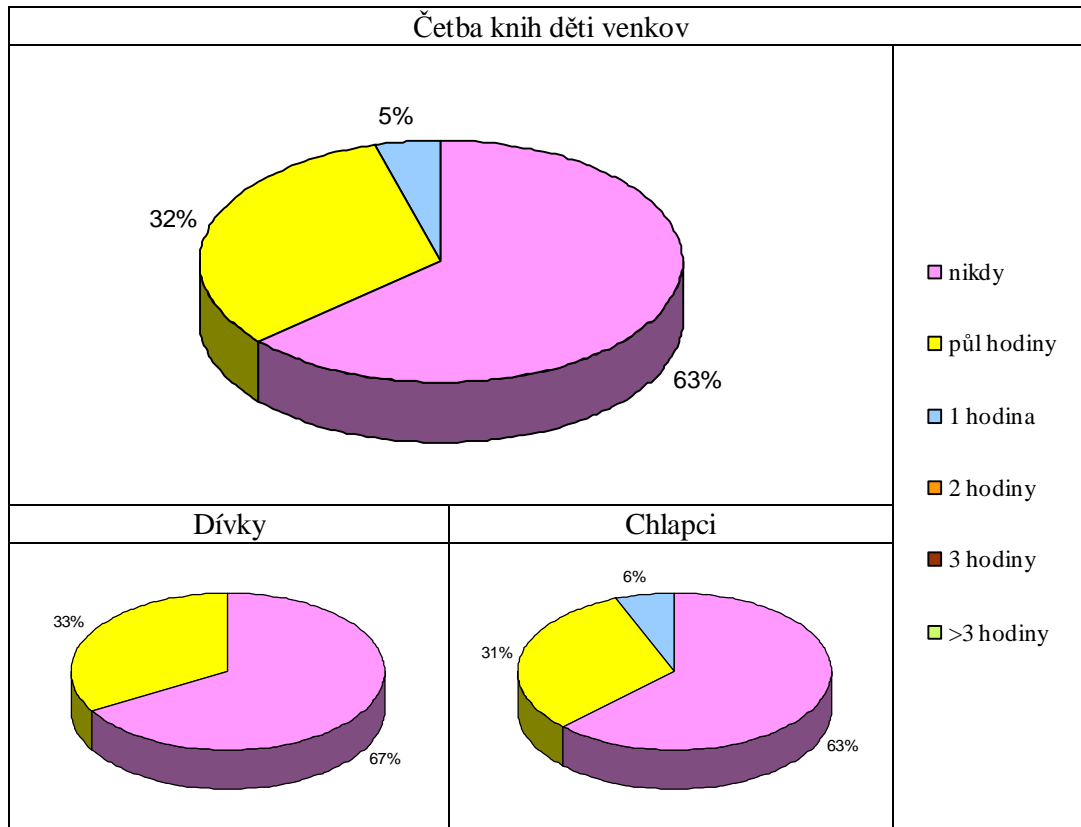
Na otázku jakou část volného času tráví hrou na hudební nástroj více než 2/3 dětí odpovědělo, že vůbec, polovina dívek si občas zahraje pro radost, u chlapců je to pouze jedna čtvrtina. Jenom jeden respondent se věnuje hudbě na „profesionální“ úrovni, více než hodinu denně.

Volný čas a sport

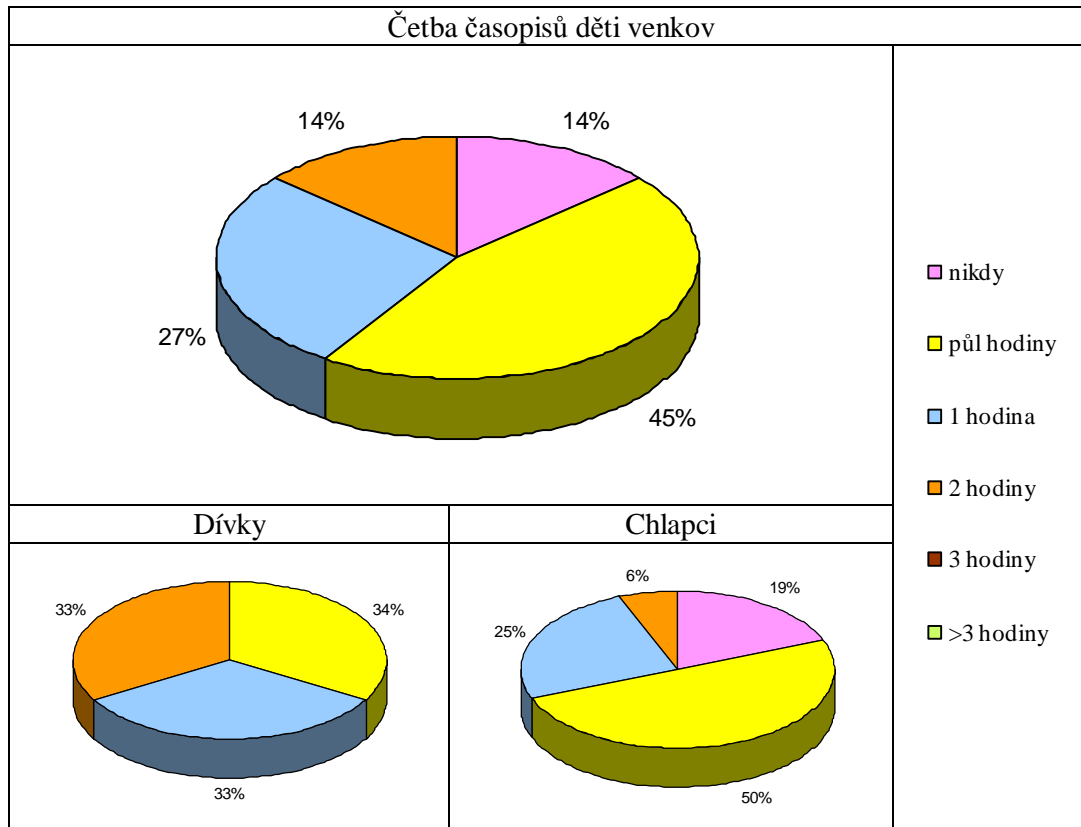
V oblasti vesnického sportu jsem očekávala drtivou převahu fotbalu, který stále patří na českých vesnicích k nejoblíbenějším sportům. Proto mě překvapilo, že většina z téměř poloviny registrovaných chlapců hraje florbal, což je dáno velkou popularitou tohoto sportu v Rouchovanech a hlavně pak nadšenými propagátory z řad učitelů, zbytek se věnuje fotbalu, což jsou i převažující rekreační sporty mezi chlapci. Pouze jedno děvče se věnuje organizovanému sportu, kterým je kupodivu squash, což znamená, že za tréninky musí dojíždět. Ostatní neregistrovaná děvčata mají obrovský rozptyl od aerobiku, přes tanec, tenis a běh až po, v tomto věku neobvyklou, rekreační kulturistiku.

Volný čas a četba knih

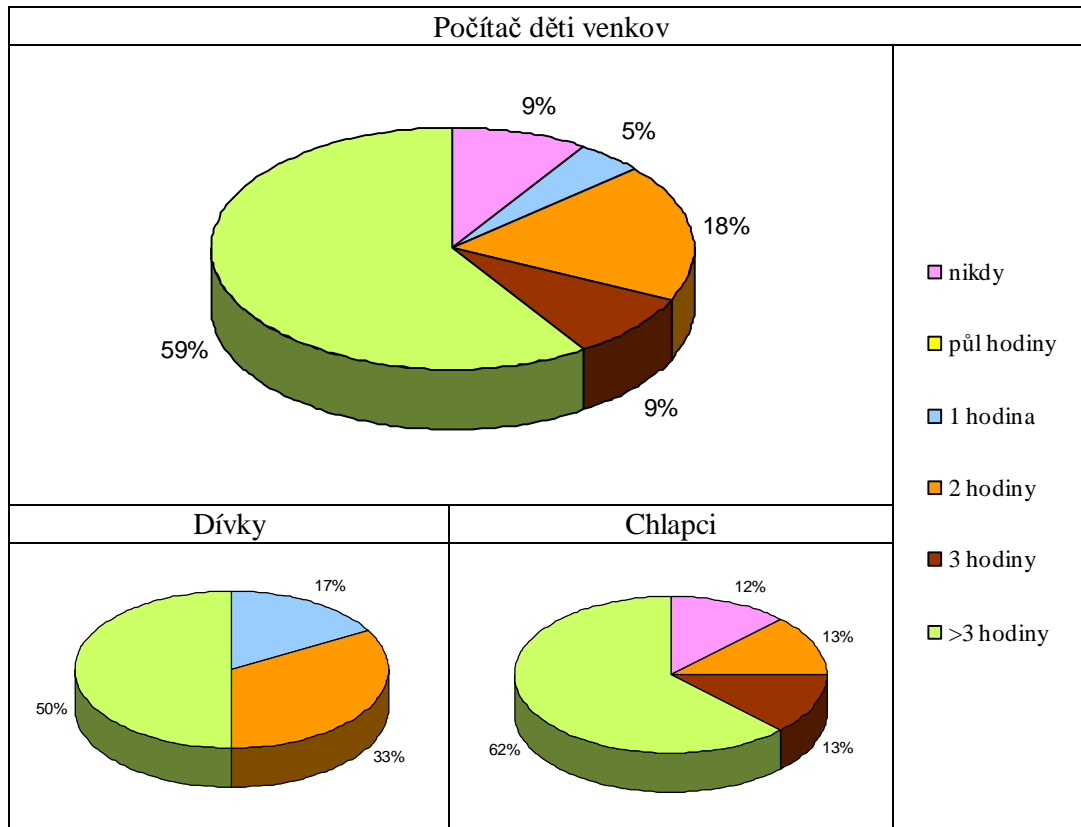
Zde je situace zcela katastrofální, kromě 2 chlapců nikdo nečte víc než půl hodiny. Z dívek pouze jedna třetina přečte alespoň 10 stránek za týden, ostatní nečtou vůbec. U chlapců je pak situace téměř totožná. S ohledem na výše uvedené se jeví povinná školní četba jako absolutní nutnost, která však v době internetu ztrácí na vlivu.

Volný čas a četba časopisů

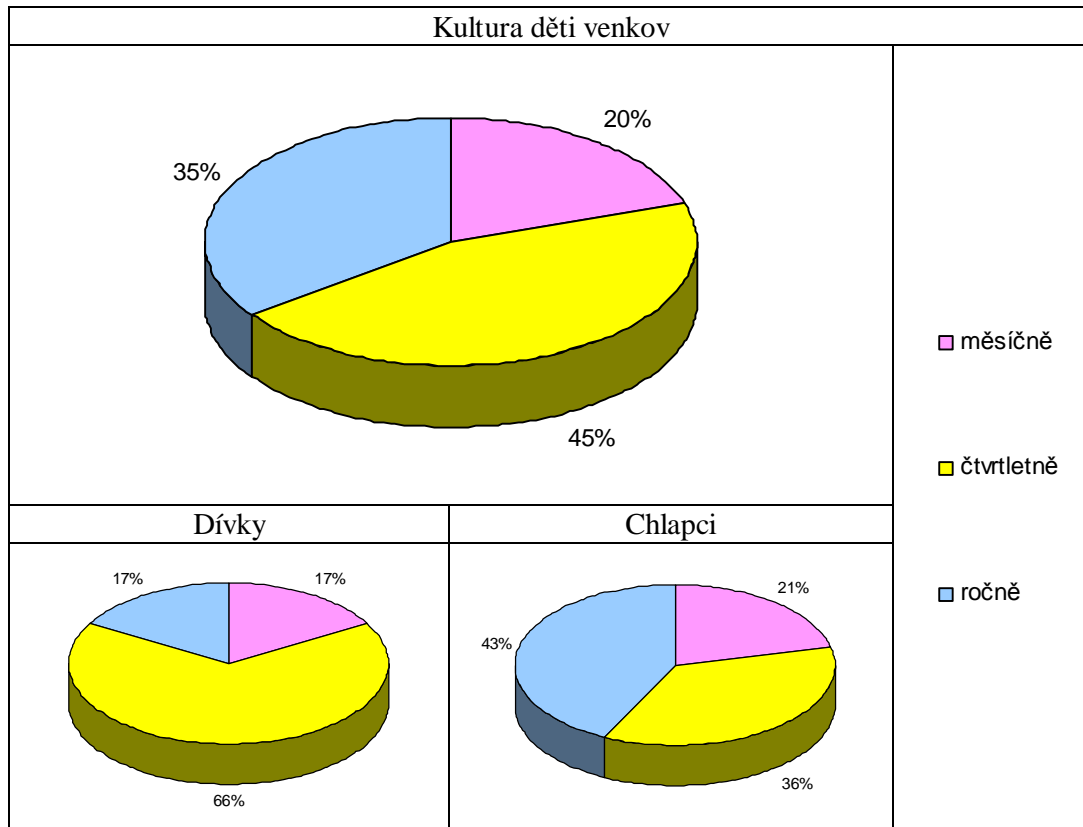
Situace je obdobná i v oblasti četby časopisů, tyto jsou pouze prolistovány a přečteny jen některé články. Zajímavá je struktura časopisů, protože jak mezi děvčaty, tak i mezi chlapci převládají časopisy určené spíše dospělým (Blesk, Rytmus života apod.)

Volný čas a počítač

V oblasti výpočetní techniky platí, že kdo má počítač doma, ten se mu věnuje minimálně 3 hodiny. U děvčat převládá chatování, u chlapců hraní her. Když už je počítač použit jako zdroj informací, tak pak pouze jako nástroj umožňující získat obsahy povinné literatury bez nutnosti ji číst.

Volný čas a kultura

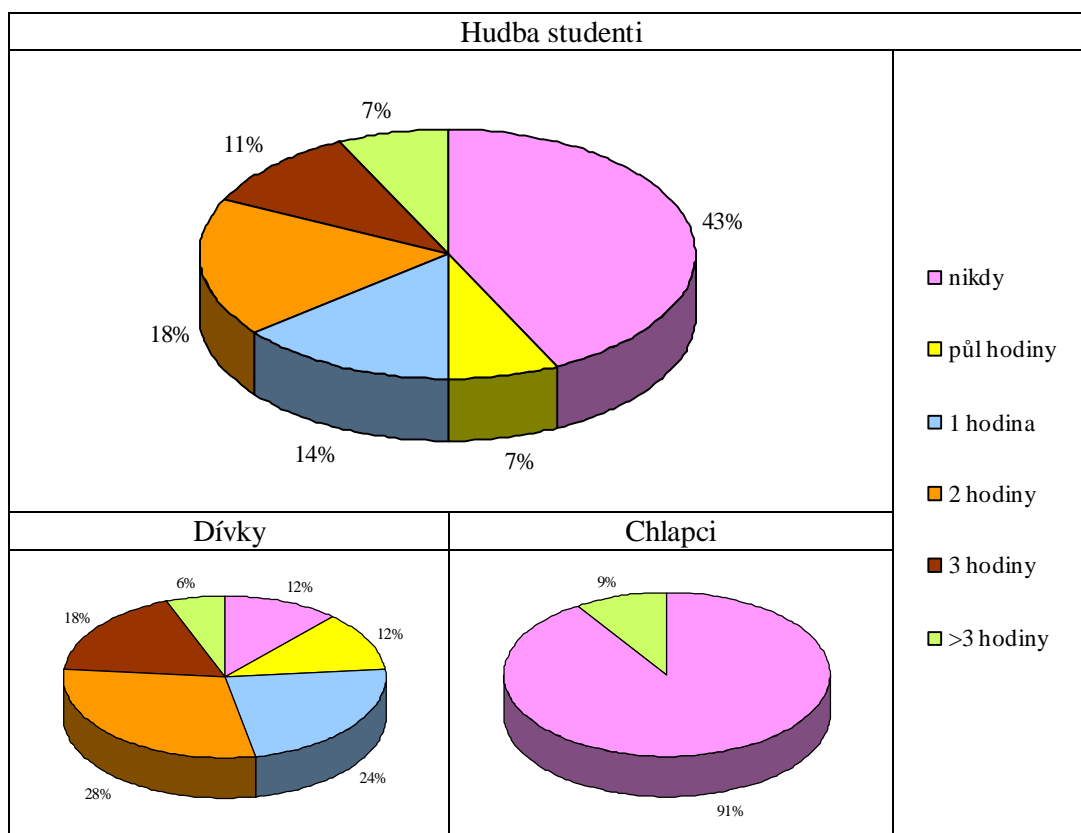

V oblasti kultury opět platí, že nikdo nechodí na výstavy. Polovina děvčat a třetina chlapců nechodí do divadla, pouze čtvrtina chlapců jde aspoň jednou za rok na koncert, u děvčat jsou to $\frac{2}{3}$. Převládající kulturní aktivitou je pak návštěva kina, kam se každý dostane minimálně jednou za rok.

4.3 Sociologický výzkum studentů Gymnázia v Třebíči a jeho výsledky

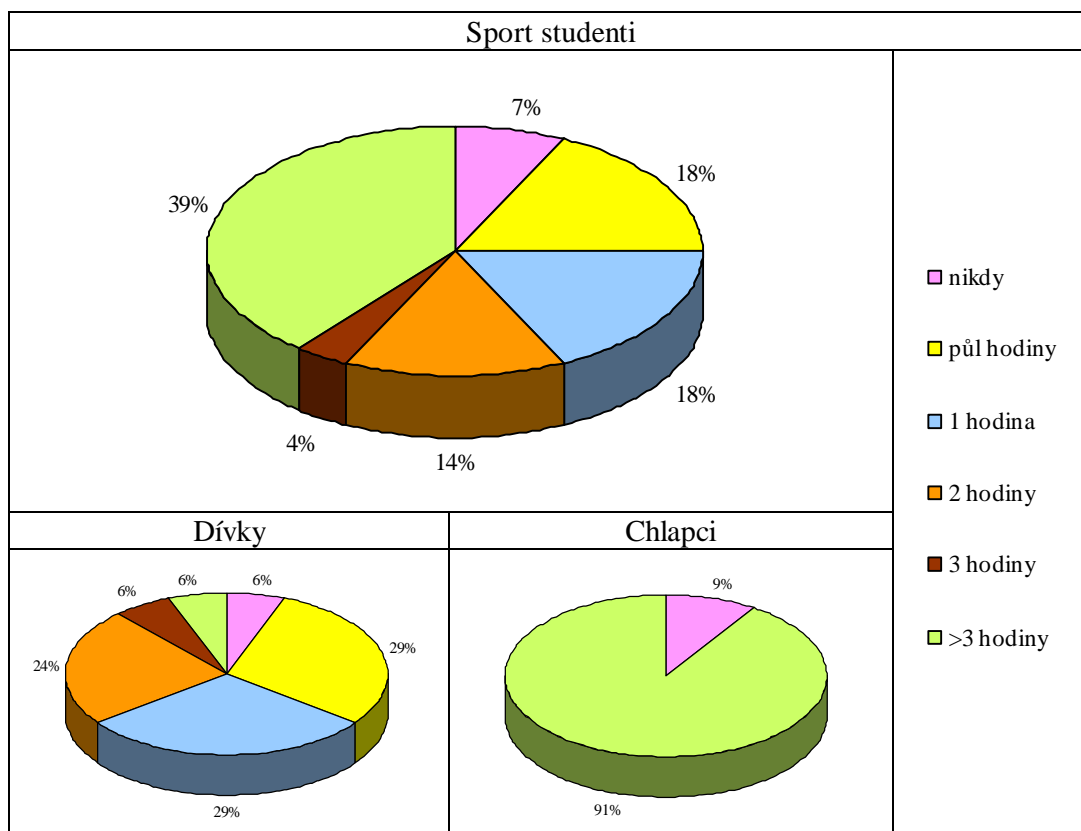
S umístěním dotazníku pro tuto věkovou kategorii jsem měla největší potíže. Tři oslovené střední školy odmítly účast. Posléze se mi podařilo prostřednictvím jednoho ze studentů gymnázia předložit dotazníky také na střední škole. Výzkumu se zúčastnili studenti 3.ročníku gymnázia v Třebíči ve věku 17 a 18 let. Dotazník byl předložen 30 studentům, vyplněných se vrátilo 29 od 17 dívek a 12 chlapců. Po jejich vyhodnocení jsem získala tyto výsledky.

Volný čas a hudba

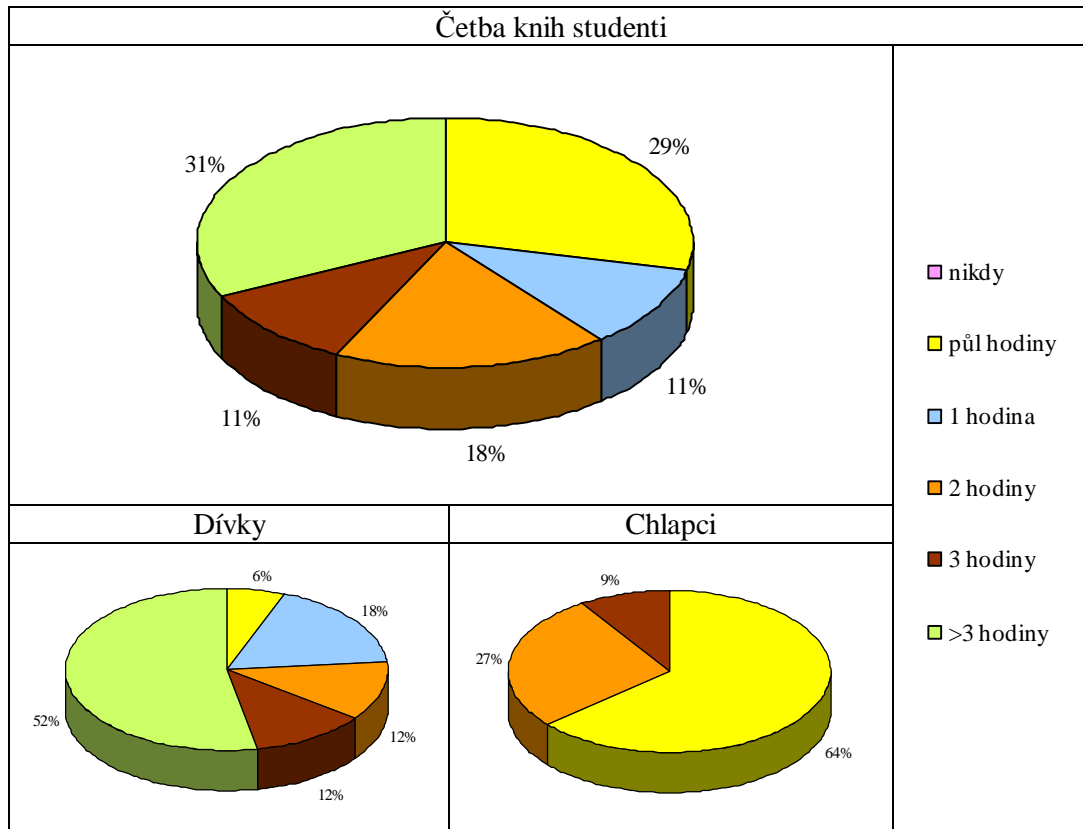
Je překvapivé, že mezi studenty gymnázia není nikdo, kdo by si zahrál jen tak pro svoji radost, pouze jeden mladík se hudbě věnuje aktivně, hraje na klávesy ve skupině. 3 dívky navštěvují hudební školu, dvě z nich hrají na piano a klávesy, třetí pak na klarinet. Mezi dívkami, které si zahrají pro radost jasně převládá kytara (80%), zbývající hrají na piano.

Volný čas a sport

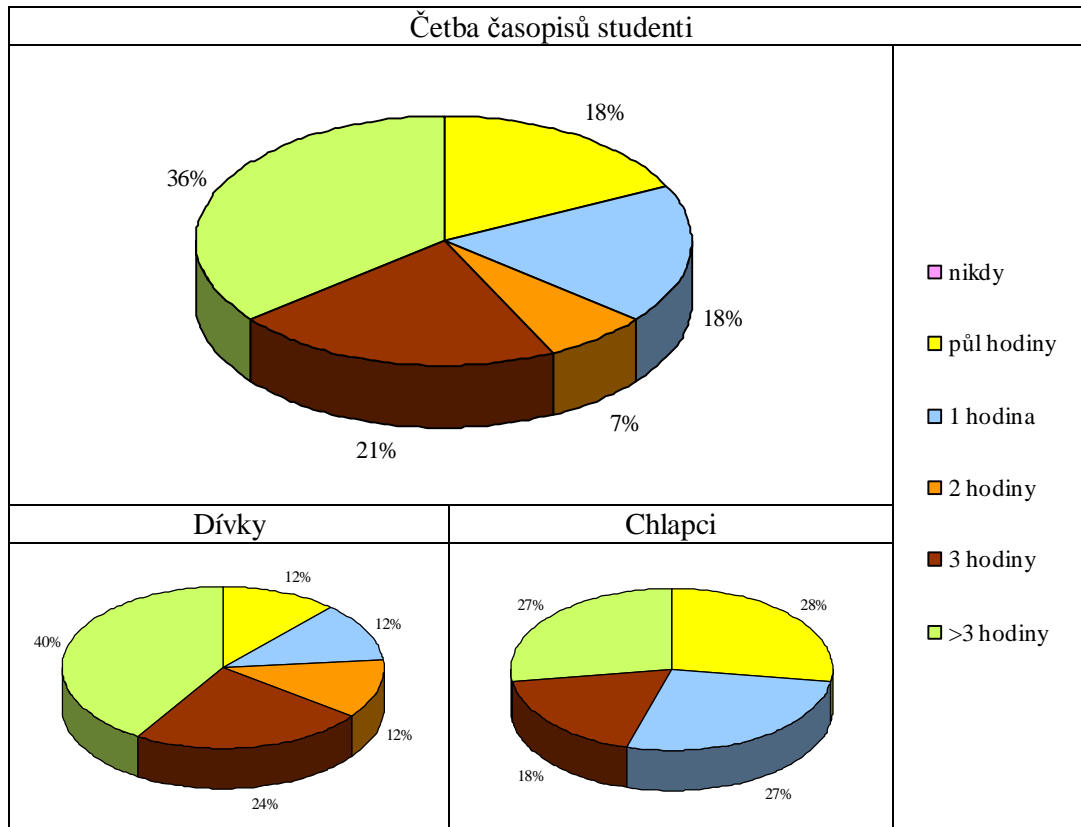
Mezi mladíky je situace zcela opačná než u hudby, jediný hudebník se sportu nevěnuje vůbec, ostatní pak nejen, že se sportu věnují v průměru 6 hodin týdně, navíc jsou všichni i registrovanými sportovci, a to v celé paletě sportů, kterými jsou fotbal, tenis, volejbal, florbal, basketbal a kulturistika. Mezi dívkami je situace jiná, pouze jedna házenkářka je registrovanou sportovkyní, ostatní, až na jednu, se věnují sportu rekreačně aspoň půl hodiny. Mezi rekreační sporty se již zařazuje i volejbal, který je mezi rekreačními sporty českým fenoménem, jehož tradice vycházejí z počátků trampingu, kdy volejbalové hřiště bylo nedílnou součástí každé osady. Jinak jsou zde zastoupeny zase hlavně aktivity typu aerobiku a rekreačního běhání.

Volný čas a četba knih

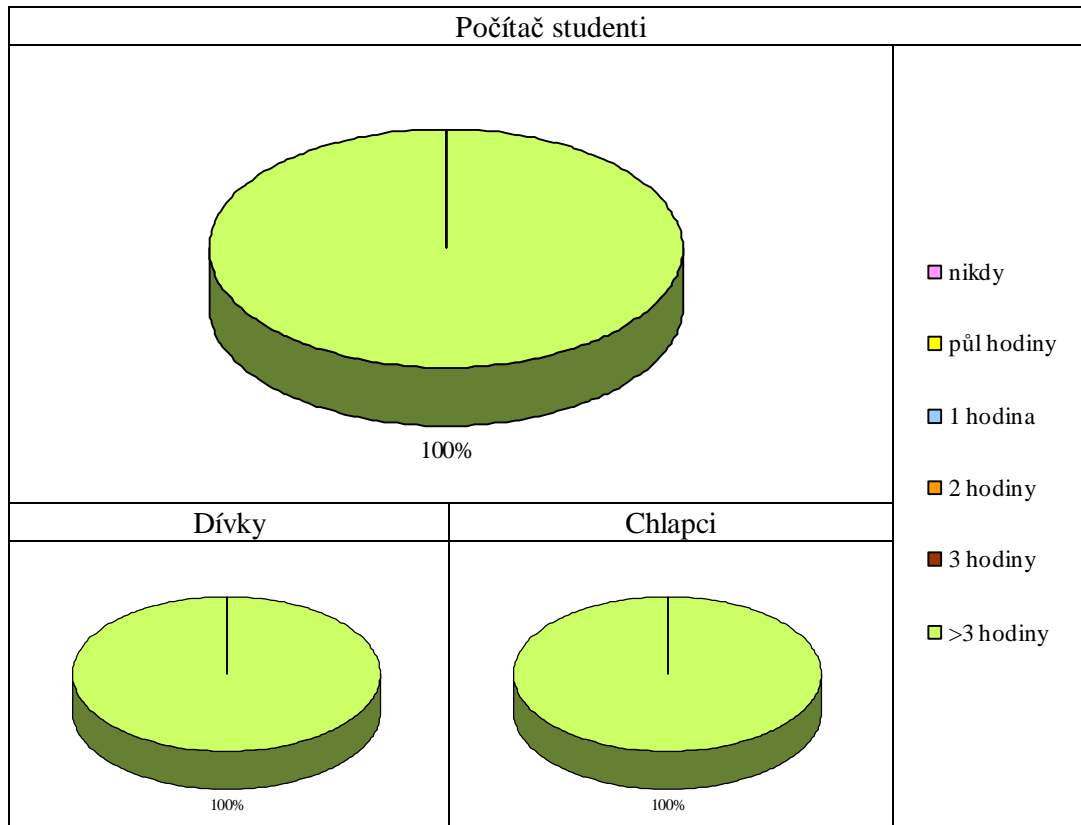
Všichni studenti přečtou minimálně 15 stránek týdně, mezi dívkami je pak 2/3 možné zařadit mezi náruživé čtenáře, zatímco z mláďenců pouze jednoho.

Volný čas a četba časopisů

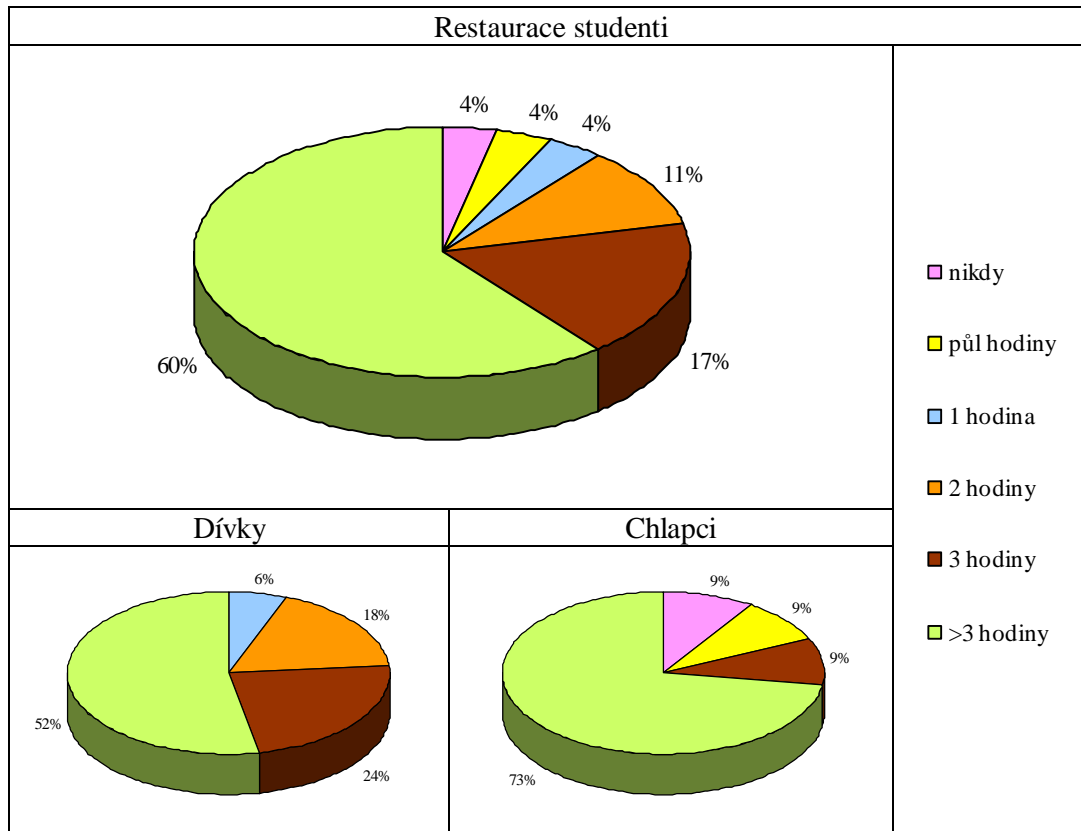
Všichni studenti aspoň jednou týdně prolistují časopis a přečtou si vybraný článek. U studentů převažují odborné sportovní časopisy, doplněné o magazíny, které vycházejí jako přílohy některých novin. Tyto magazíny čtou i dívky a doplňují je časopisy, které se věnují radám z oblasti kosmetiky a životního stylu.

Volný čas a počítač

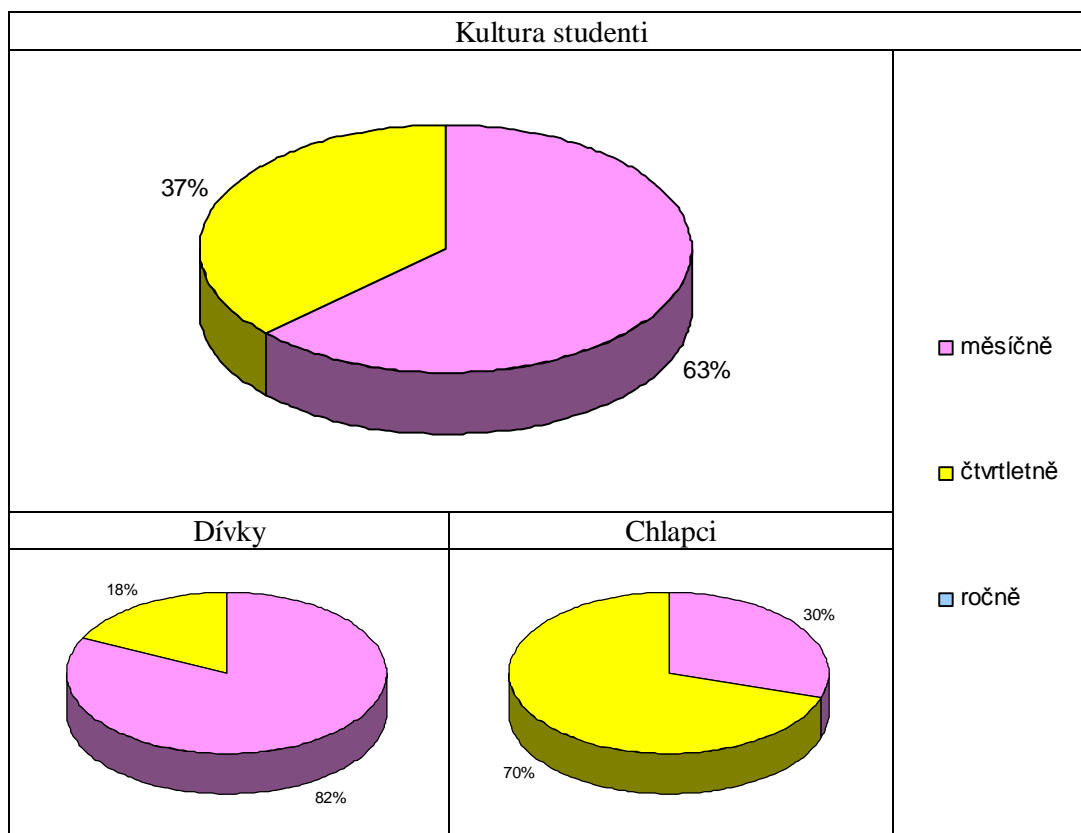
Jasná ukázka toho, že počítače vládnu současnému světu. Doba strávená u počítače se počítá na hodiny denně, přesto je mezi studenty jasný posun k využití počítače jako zdroje informací. To je dáno jednak výběrem skupiny, ale také pohodlností, protože na internetu je možné získat již informace vybrané, setříděné a většinou i zpracované. Dnešní generace dětí a mládeže využívá PC také pro diskuse na chatu, kde se většinou diskutuje anonymně.

Volný čas a restaurace

Do kategorie restaurace byly zařazeny i hudební a disko kluby, pobyt v restauraci jsem ještě rozdělila na pasivní a aktivní (šipky, kulečnick, bowling). Je zářezující, že i když pouze 4 respondenti z této skupiny dosáhli věku 18 let, všichni až na jednoho vykazovali určitý čas strávený v restauracích. Většina z nich v rozsahu minimálně 3 hodiny týdně, průměrný čas strávený v těchto zařízeních je 5 hodin, rekordman pak vykazuje 12 hodin, což jsou 3 večery v týdnu po 4 hodinách. Nedělám si iluze, že by je trávili pitím limonády. Čas je mezi kluby a restaurace rozdělen téměř rovnoměrně, s mírnou převahou klubů. U restaurací pak drtivě převládá aktivní část, jít si jen tak posedět a popovídat se dnes už nenosí, od toho máme chaty.

Volný čas a kultura

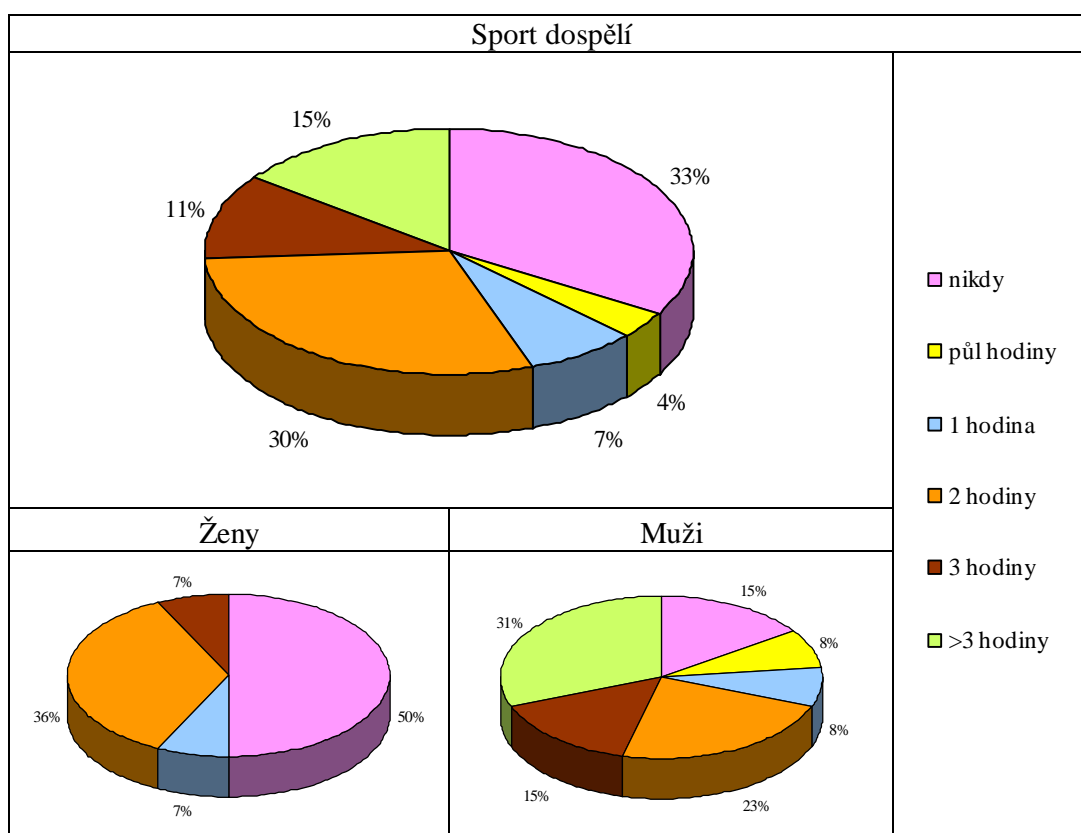

Je celkem optimistické, že většina studentů se věnuje kultuře minimálně 1krát za měsíc, každý alespoň jednou za čtvrt roku. Mezi kulturními aktivitami převládá návštěva kina, těsně následována návštěvou koncertu, zcela výjimečně vážné hudby. Nejnižší frekvenci mají návštěvy divadel, přesto každý respondent vidí divadelní představení aspoň jedenkrát za rok.

4.4 Sociologický výzkum zaměstnanců ČEZ, a.s. a jeho výsledky

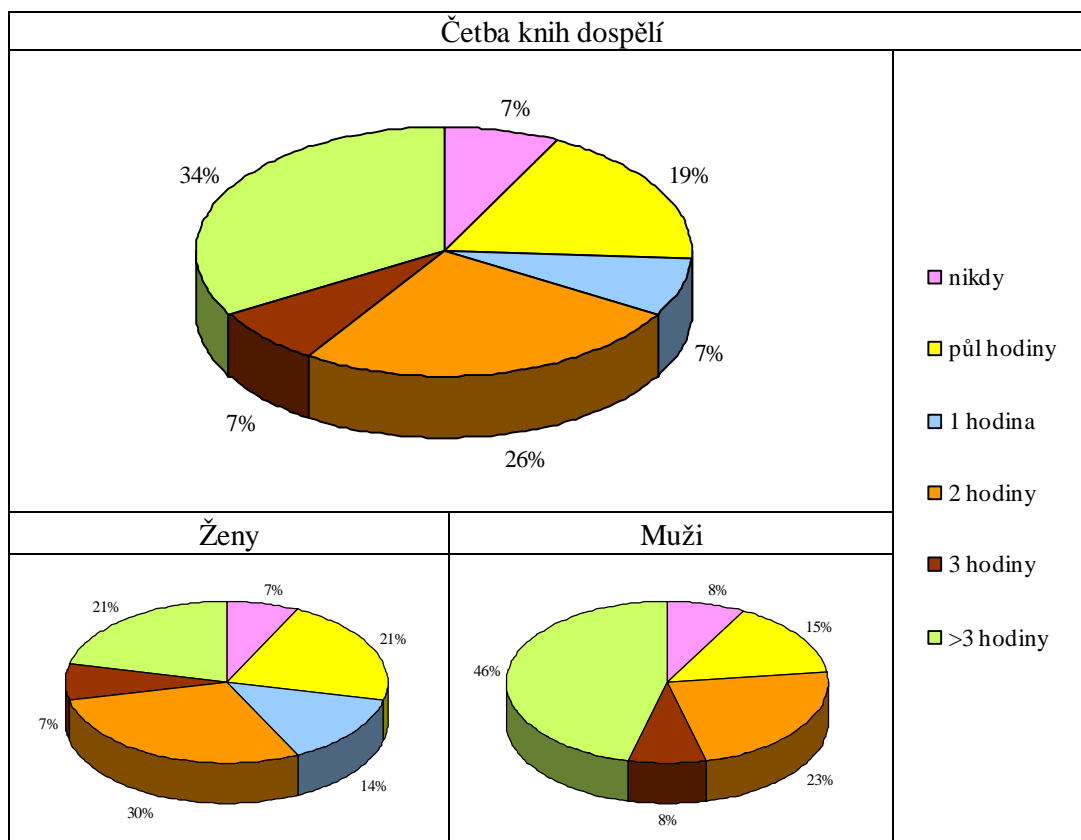
Výzkumu se zúčastnili zaměstnanci společnosti ČEZ, a.s. z Jaderné elektrárny Dukovany ve věku 31 až 62 let, vzorek žen byl mladší 31 až 48 let, muži pak 36 až 62. Výběr respondentů byl náhodný, o spolupráci jsem požádala prostřednictvím mailu. Dotazník jsem adresovala 30 respondentům – 15 ženám a 15 mužům. Vrátilo se mi 27 vyplněných dotazníků od 14 žen a 13 mužů. Po jejich zpracování jsem získala tyto výsledky.

Volný čas a sport

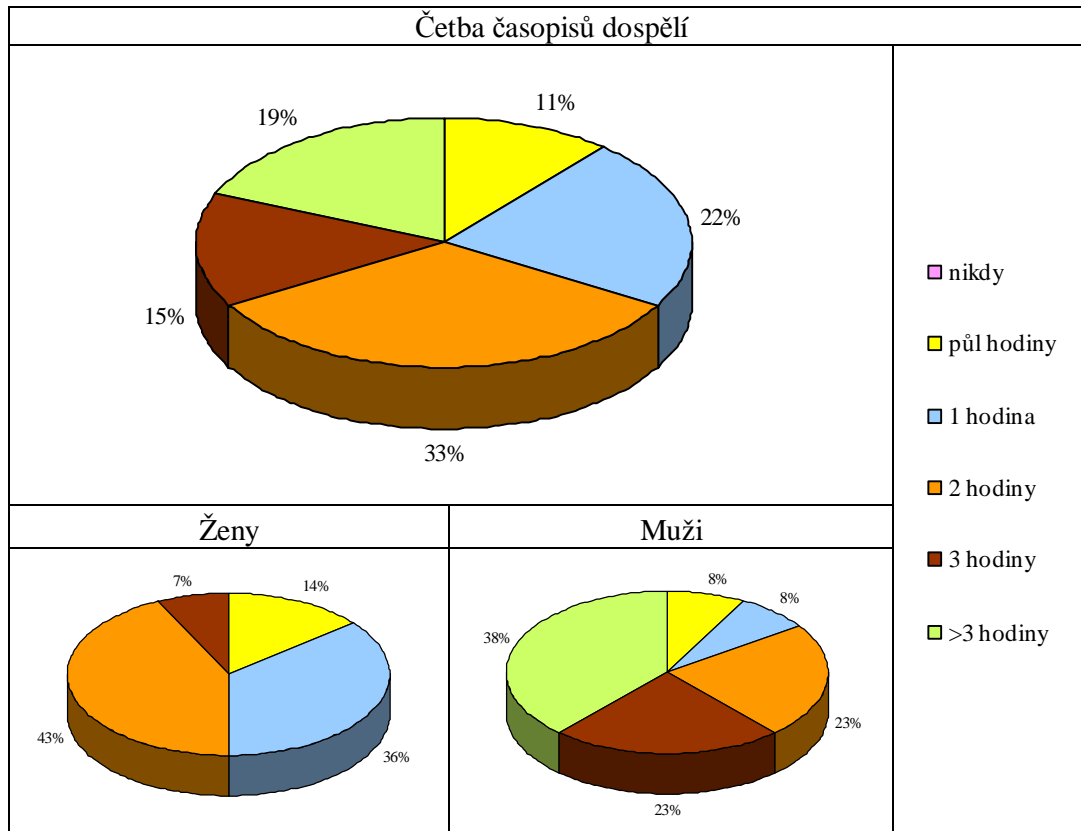
Sportovním aktivitám se věnujeme i v dospělosti, i když hlavně mezi ženami přibývá respondentů, kteří již na aktivní sport rezignovali. Mužů se ještě celá třetina věnuje sportu minimálně 2krát týdně, i když nikdo z dotázaných není již registrovaným sportovcem. Spektrum sportů je opět velmi rozmanité, od volejbalu až po jachting. U žen pak již tradičně vládnu aktivity typu aerobik, dále pak squash a plavání. U obou kategorií se pak v létě k výše uvedeným aktivitám zařazuje i cyklistika.

Volný čas a četba knih

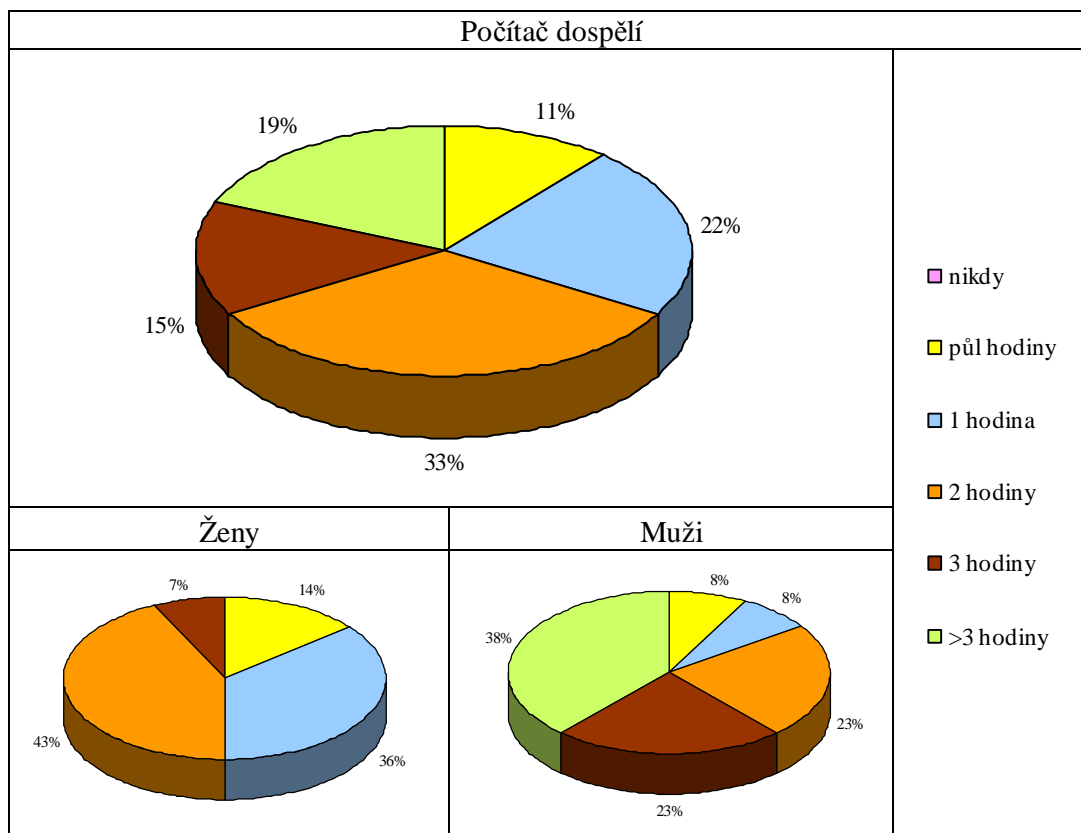
Ve kategorii dospělých se stále ještě čte, kupodivu knihy čtou více muži, s jasnou převahou literatury faktu a literatury odborné. U žen převládá oddych při četbě romantických románů a povídek ze současnosti.

Volný čas a četba časopisů

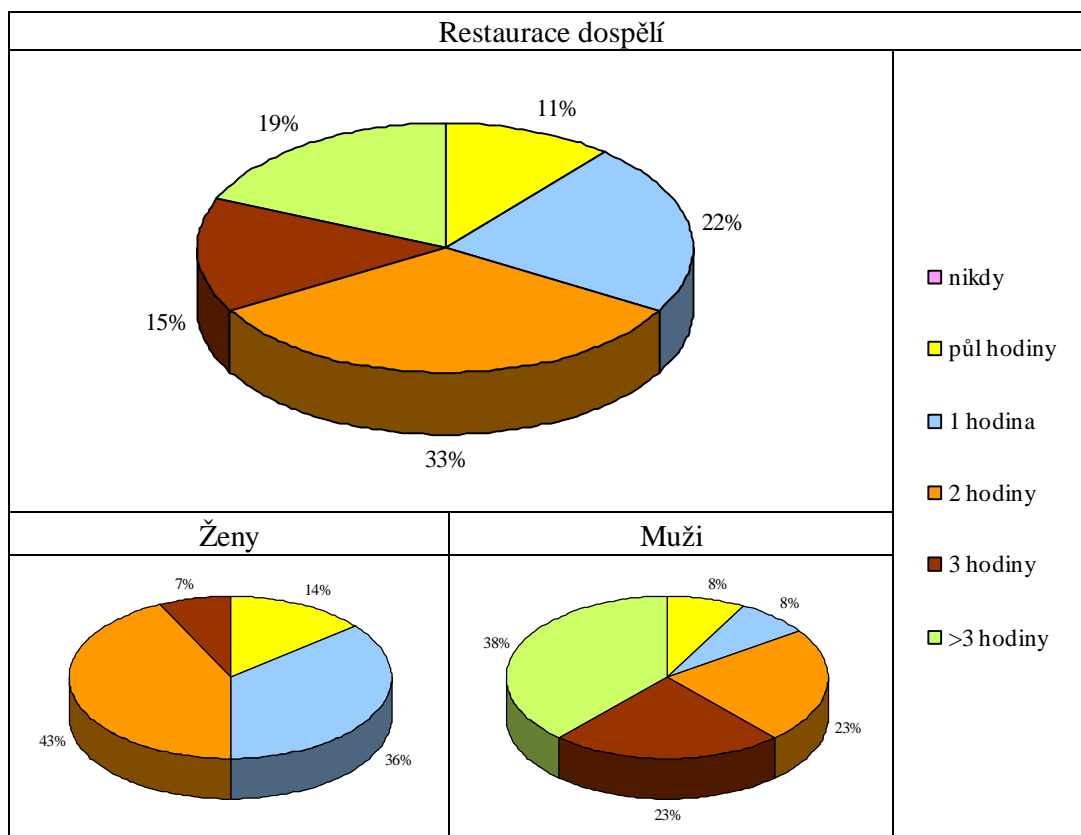
U časopisů je situace ještě lepší. Třetina mužů se dá opět označit za náruživé čtenáře, část četby souvisí i s jejich ostatními aktivitami (jachting, kulturistika, zahradničení), zbytek pak tvoří časopisy, které jsou vydávány jako příloha novin, skoro každý z mužů nahlédne i do bulvárního časopisu typu Story. To jsou časopisy, které převládají u žen, těsně následované časopisem Květy či Žena a móda.

Volný čas a počítač

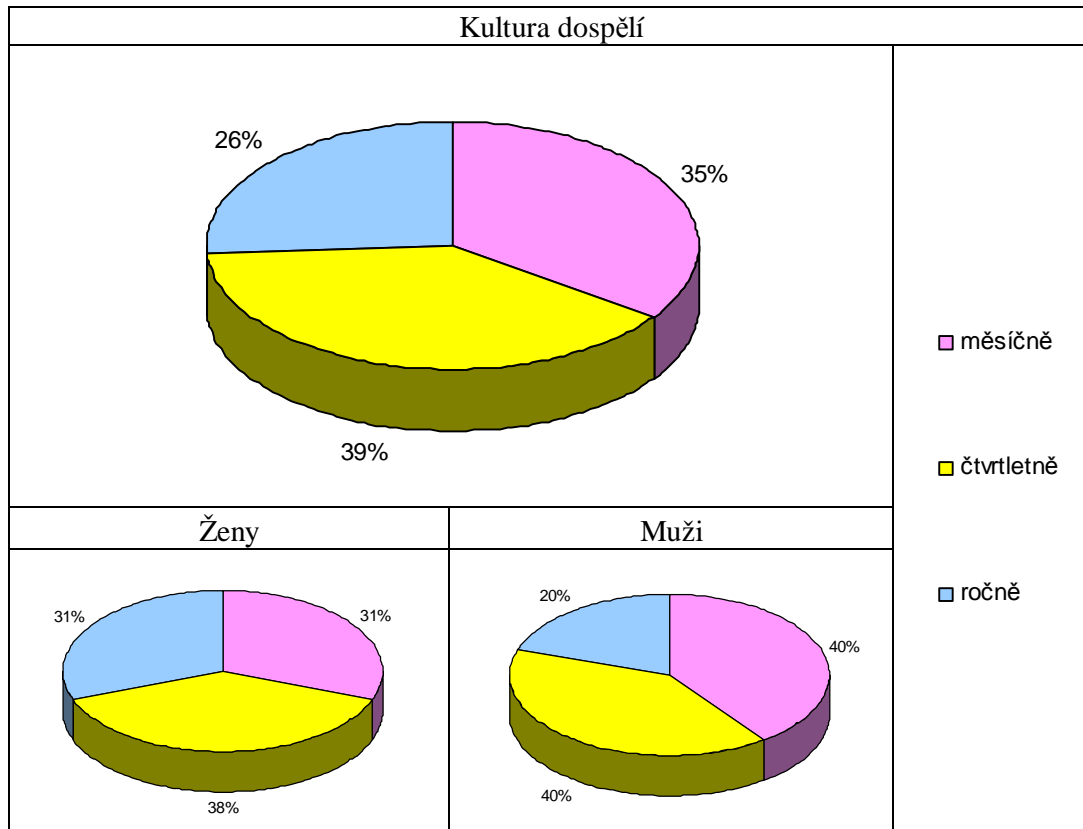
Počítač postupně ovládá i volný čas dospělých, markantní je to hlavně u mužů. Jednoznačně zde převládá vyhledávání informací, mezi ženami není jediná, která by chatovala a pouze jedna hraje PC hry. I mezi muži je chatování spíše výjimkou než pravidlem, hrám se pak věnuje téměř polovina z nich.

Volný čas a restaurace

V návštěvách restaurací podle očekávání vítězí muži, jak mi bylo vysvětleno, tak jsou některé z těchto návštěv těsně spjaty se sportem, protože „*Sportujeme abychom si udělali žízeň a pivo je ten nejlepší iontový nápoj*“. K tomu se nedá nic dodat. Zcela jasně převládá pouhé vysedávání, restauraci s nějakým aktivním druhem zábavy navštěvují dospělí minimálně, většinou jako jednorázovou akci pracovního kolektivu.

Volný čas a kultura

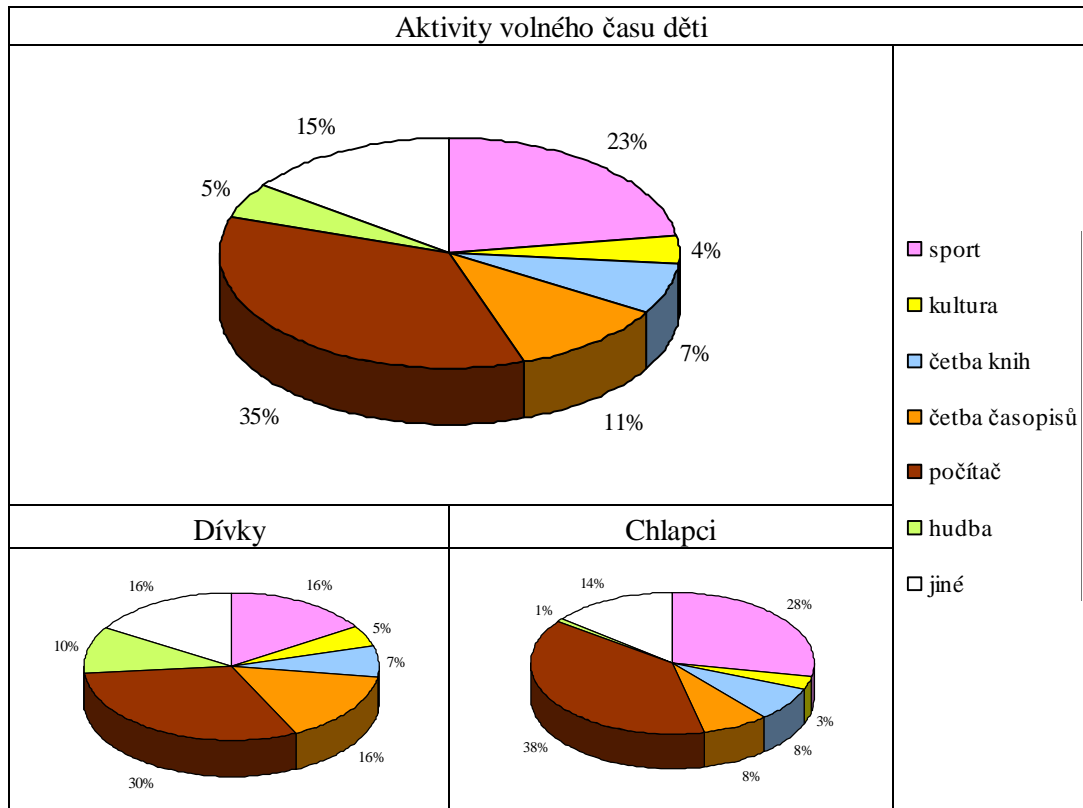
V oblasti kultury je zcela na ústupu návštěva kina, mezi muži jsou pouze dva, kteří aspoň jednou za rok zajdou do kina, mezi ženami je situace lepší, přesto více jak třetina žen do kina nechodí, stejně jako třetina mužů nechodí do divadla, z žen pak pouze dvě. Nejlepší situace je v oblasti koncertů, obávám se však, že je to způsobeno štědrým sponzoringem Jaderné elektrárny Dukovany, která dostává podíl volných vstupenek, které pak rozděluje mezi své zaměstnance.

4.5 Srovnání výsledků výzkumu v jednotlivých věkových kategoriích

V této kapitole jsem porovnála zastoupení jednotlivých volnočasových aktivit v celkovém objemu volného času. Znovu připomínám, že jsem ze zpracování vyřadila sledování televize, které u drtivé většiny dotázaných zaujímá zcela dominantní postavení a 99% respondentů tráví u televize víc než 60% volného času. Uvádím procentuální zastoupení aktivit. Tomu v různých kategoriích odpovídají různé časy, protože nejvíce času věnovaného jednotlivým aktivitám uvedli studenti, nejméně pak dospělí. Z výzkumu vyplývá, že nejméně volného času mají ženy. To je dáno délkou strávenou v zaměstnání a následujícími povinnostmi spojenými s rodinou.

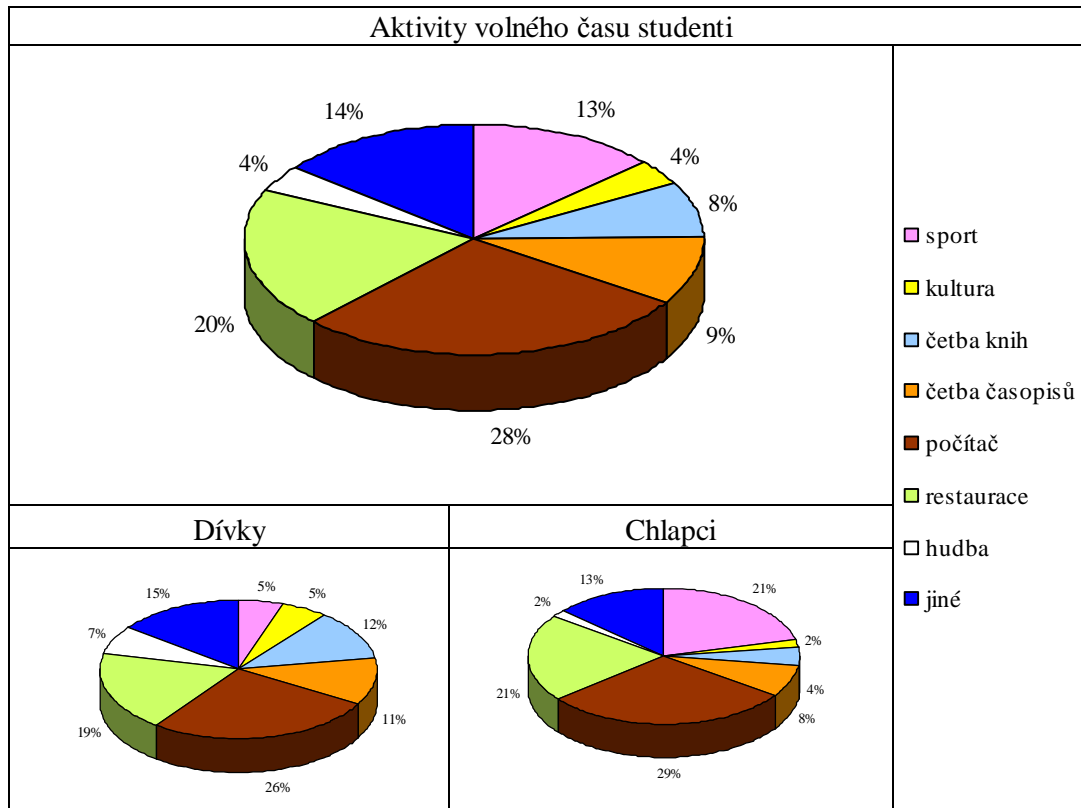
Protože v grafech uvádím časy věnované jednotlivým aktivitám během týdne, jeví se podíl kultury velmi malý, ale to je dáno tím, že sportovat je možné každý den, jít do divadla už ne, zvláště pak na menším městě, kterým Třebíč bezesporu je. Pro srovnání jednotlivých věkových kategorií jsem do zpracování údajů nezařadila žáky z venkovské základní školy. Čas strávený na kulturních představeních vychází z předpokladu, že čas potřebný na jedno představení je čtyři hodiny.

Podíl volnočasových aktivit u dětí

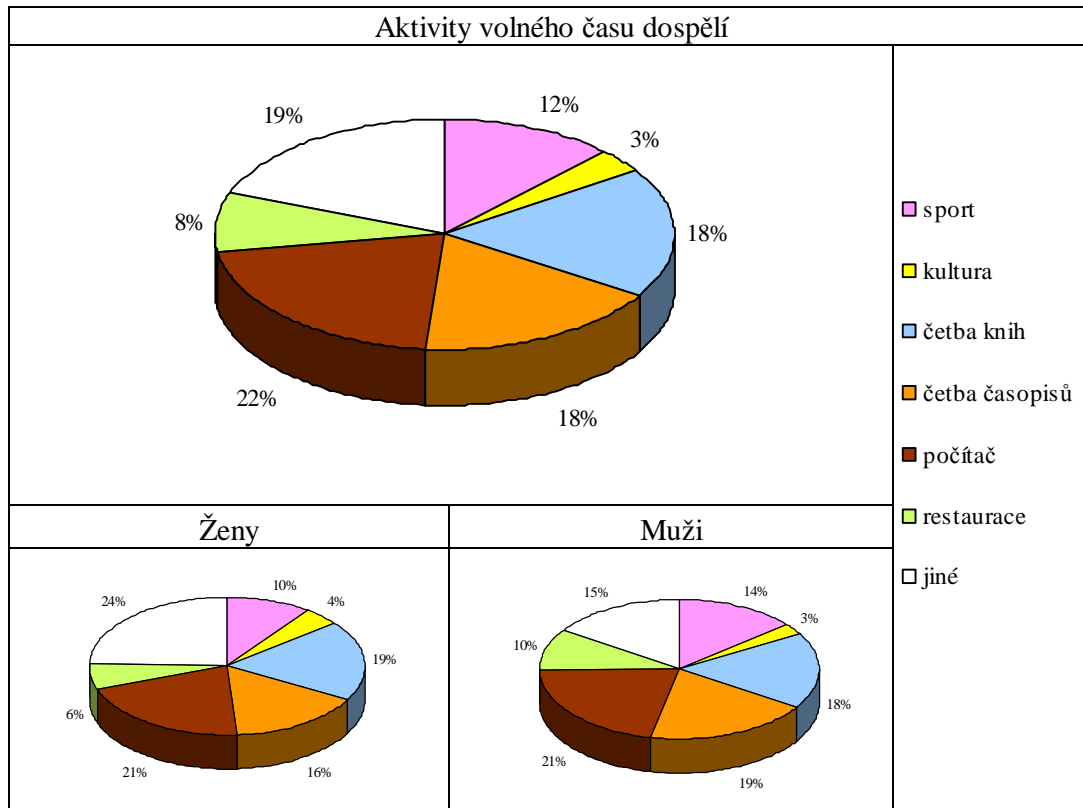
Ve volném čase dětí, který je v průměru 23,5 hodiny (25 hodin chlapci, 22 pak dívky) s relativně velkým rozptylem mezi jednotlivci (maximum 35, minimum 14), hraje dominantní roli počítač s jasnou převahou chatování. Další dominantou je pak již jen sport s velkým rozdílem mezi dívkami a chlapci, ostatní aktivity jsou již nevýrazné. Mezi jiné aktivity u dětí patří především procházky v přírodě a „pokecání“ s kamarády.

Podíl volnočasových aktivit u studentů

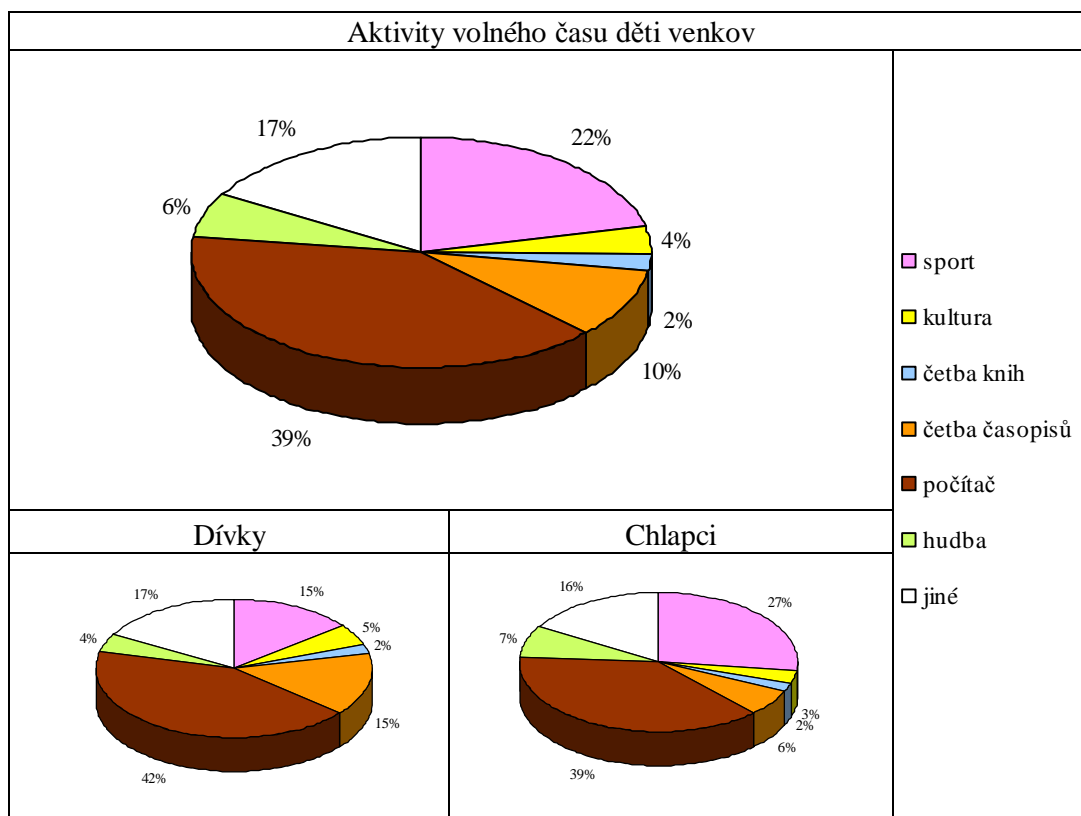
U studentů, kteří vykazují v průměru 32 hodin volného času týdně s rozptylem ± 2 hodiny mezi jednotlivci a pouze hodinovým rozdílem mezi dívkami a chlapci (32,5 chlapci, 31,5 dívky), dominuje počítač. Ten však na rozdíl od dětí využívají k získávání informací. U počítače studenti stráví více než čtvrtinu volného času, pětinu pak věnují návštěvám klubů a restaurací. Poslední dominantou je sport, zde je ale propastný rozdíl mezi podílem sportu u dívek a chlapců, který je odkompenzován čtením, jemuž vévodí dívky. Mezi ostatní aktivity patří výlety do přírody a poslech hudby.

Podíl volnočasových aktivit u dospělých

U dospělých, kteří vykazují nejméně volného času, v průměru 18 hodin týdně, s velkým rozdílem mezi pohlavím (muži 21, ženy 15). V této věkové kategorii se již situace mění. Do popředí zájmů se dostává četba, knihy a časopisy dohromady více než třetinu u obou pohlaví. Za četbou následují počítače, což bylo pro mě největším překvapením a relativně velký podíl je i jiných aktivit, hlavně u žen. Sem, stejně jako u předchozích věkových skupin, patří pobyt v přírodě, zahradničení a u žen pak i nakupování.

4.6 Srovnání výsledků výzkumu městských a venkovských žáků ZŠ

Při srovnání aktivit venkovských a městských dětí je téměř pětinnový rozdíl v délce volného času, venkovské děti vykazují v průměru pouze 19 hodin týdně, a to u obou pohlaví shodně. Čas strávený u počítače a sportem je u dívek i chlapců stejný (cca 7 a 4 hodiny) u venkovských dětí je však procentuální podíl větší. Překvapivě méně čtou venkovské děti, knihy skoro vůbec. Ostatní aktivity jsou srovnatelné, v kategorii jiných převládají opět pobyt v přírodě a „pokec“ s kamarády. Takže jediný skutečně podstatný rozdíl je ve čtení, kupodivu ve městě je to téměř dvojnásobek, při zohlednění rozdílných časů u obou kategorií, tak dokonce více jak dvojnásobek.

4.7 Shrnutí

V praktické části diplomové práce jsem při zpracování sociologického výzkumu došla k zajímavým výsledkům. Pro přehlednost a větší srozumitelnost jsem data získaná z výzkumu zpracovala do tabulky. Uvádím počet hodin volného času za týden v jednotlivých věkových kategoriích a čtyři aktivity, kterým se děti, mládež a dospělí věnují nejvíce.

	Kategorie			
	Děti - město	Děti - venkov	Mládež	Dospělí
Celkem	23,5	19	32	18
1.	8,9 TV	7,3 TV	11,4 TV	7,2 TV
2.	5,1 PC	4,6 PC	5,8 PC	2,4 PC
3.	3,4 sport	2,6 sport	4,1 restaurace	2,1 jiné
4.	2,2 jiné	1,8 jiné	2,7 sport	4,1 četba
5.	3,9 *	2,7 *	8 *	2,2 *

* ostatní aktivity, které jsou uvedené v grafech a zabírají menší část volného času například: tanec, hudba, četba, hra na hudební nástroj atd.

Na první pohled je patrné, a to ve všech věkových kategoriích, že sledování televize je na prvním místě. Následuje čas strávený na počítači, poté sport a u studentů návštěva restaurací. Jiné aktivity se umístily na čtvrtém místě. Bohužel četba se „protlačila“ do tabulky mezi nejrozšířenější čtyři aktivity pouze u dospělých. Patří sem četba knih i časopisů.

Závěr

Pojem volný čas má skutečně krásný zvuk. Chápeme-li ho jako prostor pro volbu svých aktivit, je třeba klást důraz na vhodný výběr a náplň času, který nám zbývá po splnění pracovních, studijních a jiných povinností. Je tedy důležité tomuto tématu věnovat pozornost. Výběrem aktivit ve volném čase významně dotváříme náš životní styl. Velký význam má výchova k volnému času. Rodina je bezpochyby základní prostředí, kde si dítě vytváří představu o náplni volného času. Je v tomto smyslu „navigátorem“ správného směru, ale není v tomto úkolu osamocena. Pomáhá jí řada institucí a organizací, které se nejrůznějšími aktivitami volného času dětí, mládeže i dospělých zabývají. Výhodou je, že děti mají prostor pro trávení volného času v době, kdy jejich rodiče pracují. Zde je třeba vyzdvihnout jejich preventivní funkci. V neposlední řadě význam těchto institucí spočívá také v zajištění prostorového a materiálního vybavení. Stát má v oblasti využití volného času svoji nezastupitelnou úlohu, jeho podpora je nezbytná. Existuje celá řada programů státní podpory práce s dětmi. Nedílnou součástí našeho života jsou také média, která vyplňují podstatnou část volného času všem věkovým kategoriím.

Volný čas má také zajímavou historii, kterou odkrývá řada odborné literatury. Počátky zájmu o čas dětí, který není naplněn povinnostmi, lze nalézt již v 17. století. Ovšem, že tehdejší podoba volného času byla značně odlišná od té dnešní, ale svoji funkci plnila také. A jak naplňují svůj volný čas děti, mládež a dospělí v 21. století?

Výsledky mého výzkumu potvrdily hypotézu, že se postupně s přibývajícím věkem mění a posléze stabilizuje výběr náplně volného času. Při porovnání skupiny mládež a dospělí už nejsou příliš velké rozdíly ve výběru volnočasových aktivit. Značný rozdíl je v množství volného času mezi mládeží – 32 hodin za týden a dospělou populací kde je pouze 18 hodin za týden. Ve všech věkových kategoriích uvádějí ženy méně volného času než muži, nejvýraznější rozdíl je však u dospělých. Nemýlila jsem se ani v předpokladu, že dominantní postavení bude mít televize a následně počítač. Sportovním aktivitám se děti i mládež věnují, zejména však chlapci. Ale velké množství času mládež tráví v restauracích. Co se týče četby, zejména děti ZŠ preferují spíše příležitostnou,

krátkou četbu časopisů než knih. Některé z dětí ZŠ neváhaly v dotazníku poznámku o tom, že nečtou vůbec, zvýraznit několika vykřičníky.

Najít řešení není snadné, protože ani povinná školní četba není správnou cestou. Děti do svých čtenářských deníků získávají informace o obsahu knih z internetu.

Výsledky mého výzkumu v kategorii mládež jsem měla možnost porovnat s výsledky výzkumu, který byl publikován v knize **Středoškolská mládež a její svět v 21. století** profesora Krause. Ke srovnání jsem vybrala aktivity, které se umístily na prvních místech.

	Mládež v roce 2003 – ČR hodin za týden	Mládež v roce 2007 – Třebíč hodin za týden
Televize	12,1	11,4
Počítač	3,9	5,8
Restaurace	Neuvedeno	4,1
Sport	5,4	2,7

Zaznamenala jsem malý pokles u sledování televize 0,7 h/týdně, ale větší nárůst 1,9 h/týdně činností spojených s počítačem. Myslím, že hlavním důvodem tohoto nárůstu je dobrá PC vybavenost nejen ve školách, ale také v domácnostech, protože se počítače staly cenově dostupnější. Profesor Kraus uvádí nárůst času stráveného v restauracích, tento údaj však není v Krausově knize zpracován statisticky. Třebíčská mládež stráví v restauraci cca 4 hodiny týdně, a to i přesto, že většina respondentů z gymnázia nebyla plnoletá. Markantní je pokles sportovních aktivit a to o celou jednu polovinu, velmi málo v Třebíči sportují především děvčata.

Výsledky mého sociologického výzkumu předám na základní školy, ve kterých jsem provedla sběr dat. S výsledky obeznámím také studenty střední školy. Zejména na ZŠ by mohly závěry mé diplomové práce být inspirací pro rozšíření sportovních aktivit, rozhodně si nemyslím, že je nutné nadále rozšiřovat PC vybavenost, která je na velmi dobré úrovni. A děti v tomto směru rozhodně nestrádají. Oříškem i nadále zůstává četba. Jsem si vědoma toho, že žijeme ve věku velkého rozvoje kybernetiky a od

jejího vlivu na naše životy není úniku. Ale myslím si, že by bylo dobré, seznámit prostřednictvím školy také rodiče s výsledky mého výzkumu. Možná by dětem místo často velmi drahých dárků, o které děti rychle přestanou mít zájem, občas koupili pěknou, zajímavou knihu, která by upoutala jejich pozornost. A tady se kruh uzavírá, znovu se vracím k rodině, jako zásadnímu a velmi významnému prostředí výchovy, které ovlivňuje výběr volnočasových aktivit dětí, spoluutváří hierarchii hodnot a životní styl.

Velmi často se v průběhu prázdnin pedagogové angažují v organizování a vedení dětských a jiných táborů. To je další skupina lidí, která by se mohla při tvorbě táborového programu inspirovat výsledky mého sociologického výzkumu.

Resumé

Ve své diplomové práci jsem se věnovala problematice volného času a jeho využití. Práce je rozdělena do čtyř kapitol.

V úvodní kapitole jsou popsány funkce volného času, vliv rodiny na utváření vhodného životního stylu dětí a možnosti zhodnocení volného času. V druhé kapitole jsem uvedla historický vývoj a současnou politiku společnosti k volnému času. Třetí kapitola čtenáře nechá nahlédnout do možností využití volného času v kraji Vysočina.

Poslední, praktickou část diplomové práce, jsem věnovala sociologickému výzkumu, který jsem uskutečnila v ZŠ a SŠ v Třebíči, ZŠ v Rouchovanech a ve společnosti ČEZ, a.s. Výsledky výzkumu jsem zpracovala graficky.

Anotace

Bc. Dana Marešová, Název práce: Volný čas a jeho využití (Diplomová práce), Brno, 2008, s. 97.

Diplomová práce se zabývá náplní volného času dětí, mládeže a dospělých. Je věnována teorii, historickému vývoji, politice společnosti, možnostem využití volného času a zjištění reálného naplnění volného času u různých věkových skupin.

Klíčová slova

Děti, mládež, rodina, volný čas, média, prevence, výzkum, základní škola, střední škola, dospělí.

Annotation

Bc. Dana Marešová, Topic: Free time and its use (Thesis), Brno, 2008, p. 97.

The thesis is about the free time use of children, youth and adults. It is dedicated to theory, historical, development of social politics, free time use opportunities and the actual use free time in various age groups.

Keywords

Children, youth, family, free time, media, prevention, survey, primary school, high school, adults.

Seznam použité literatury

- GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice*. Brno: Paido, 1996, s. 130, ISBN: 80-85931-15-X
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 175, ISBN: 80-7178-927-5
- KRAUS, B. *Sociální aspekty výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, s. 165, ISBN: 80-7041-135-X
- KRAUS, B. a kol. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Praha: Paido, 2002, s. 156. ISBN: 80-7315-125-1
- NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, s. 118, ISBN: 80-7315-012-3
- PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 231, ISBN: 80-7178-711-6
- PELIKÁN, I. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2004, s. 270, ISBN: 80-7184-569-8
- SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994, s. 183, ISBN: 80-210-1007-X
- VANĚK, J. *K biologickým a psychologickým zřetelům výchovy*. Praha, SPN, 1972, s. 275
- VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print, 2001, s. 176, ISBN:80-901737-9-9

<http://www.vseved.cz>

<http://www.krajvysocina.cz>

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Přehled Domů dětí a mládeže v kraji Vysočina
- Příloha č. 2: Přehled Základních uměleckých škol v kraji Vysočina
- Příloha č. 3: Přehled sportovišť z roku 2004
- Příloha č. 4: Porovnání počtu sportovišť v poměru na 10 000 obyvatel
- Příloha č. 5: Potenciální klienti volnočasových aktivit z řad dětí a mládeže v kraji
- Příloha č. 6: Jak tráví čas vaše dítě?
- Příloha č. 7: V jakých institucích, organizacích tyto aktivity navštěvuje?
- Příloha č. 8: Přehled grantových programů z Fondu Vysočiny
- Příloha č. 9: Přehled podpory místních NNO z dotace MŠMT
- Příloha č. 10: Dotazník pro dospělé
- Příloha č. 11: Dotazník pro ZŠ
- Příloha č. 12: Dotazník pro SŠ

Příloha č. 1**Přehled Domů dětí a mládeže v kraji Vysočina (údaje z 1. 1. 2005)**

OKRES	MÍSTO	ZŘIZUJE	POČET DĚTÍ
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	Kraj	717
	Chotěboř	Kraj	921
	Ledeč nad Sázavou	Kraj	521
	Světlá nad Sázavou	Kraj	182
Jihlava	Jihlava	Kraj	1 068
	Jihlava – při DM	Kraj	310
	Polná	Obec	524
	Telč	Obec	647
	Třešť (součást ZŠ)	Obec	724
Pelhřimov	Humpolec	Kraj	280
	Pelhřimov	Obec	677
	Padov	Biskupství ČB	60
Třebíč	Jemnice (součást ZŠ)	Obec	561
	Moravské Budějovice (součást ZŠ)	Obec	618
	Náměšť nad Oslavou	Obec	947
	Třebíč	Kraj	962
Žďár nad Sázavou	Bystřice nad Pernštejnem	Kraj	501
	Nové Město na Moravě	Obec	321
	Velké Meziříčí	Obec	1 094
	Žďár nad Sázavou	Kraj	1 621
CELKEM	20	K 10 / O 9	13 256

Příloha č. 2

Přehled Základních uměleckých škol v kraji Vysočina (údaje z 1. 1. 2005)

OKRES	MÍSTO	ZŘIZUJE	POČET DĚTÍ
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	Kraj	548
	Havlíčkův Brod	Soukromá	359
	Chotěboř	Obec	393
	Ledeč nad Sázavou	Kraj	307
	Lipnice nad Sázavou (součást ZŠ)	Obec	47
	Světlá nad Sázavou	Obec	410
Jihlava	Jihlava	Kraj	1 017
	Polná	Obec	287
	Telč	Obec	388
	Třešť	Obec	300
Pelhřimov	Humpolec	Obec	525
	Kamenice nad Lipou	Kraj	295
	Pacov	Kraj	200
	Pelhřimov	Obec	594
	Žirovnice	Obec	143
Třebíč	Hrotovice	Obec	231
	Moravské Budějovice	Obec	236
	Náměšť nad Oslavou	Obec	405
	Třebíč	Obec	1 312
	Třebíč (Resonance)	Obec	286
Žďár nad Sázavou	Bystřice nad Pernštejnem	Kraj	482
	Nové Město na Moravě	Obec	516
	Velká Bíteš	Obec	300
	Velké Meziříčí	Obec	555
	Žďár nad Sázavou	Kraj	750
CELKEM	25	K 8 / O 16	10 886

Příloha č. 3**Přehled sportovišť z roku 2004 (zdroj ČSÚ)**

SPORTOVIŠTĚ	ČR	VYS	HB	JI	PE	TR	ZR
Tělocvičny s přístupem veřejnost (vč. škol)	5 219	317	60	58	42	72	85
Stadiony otevřené	841	43	6	6	11	11	9
Stadiony kryté	81	0	0	0	0	0	0
Kryté bazény	323	14	1	3	1	4	5
Zimní stadiony (kryté i otevřené)	220	17	4	2	2	2	7

Příloha č. 4**Porovnání počtu sportovišť v poměru na 10 000 obyvatel (zdroj ČSÚ)**

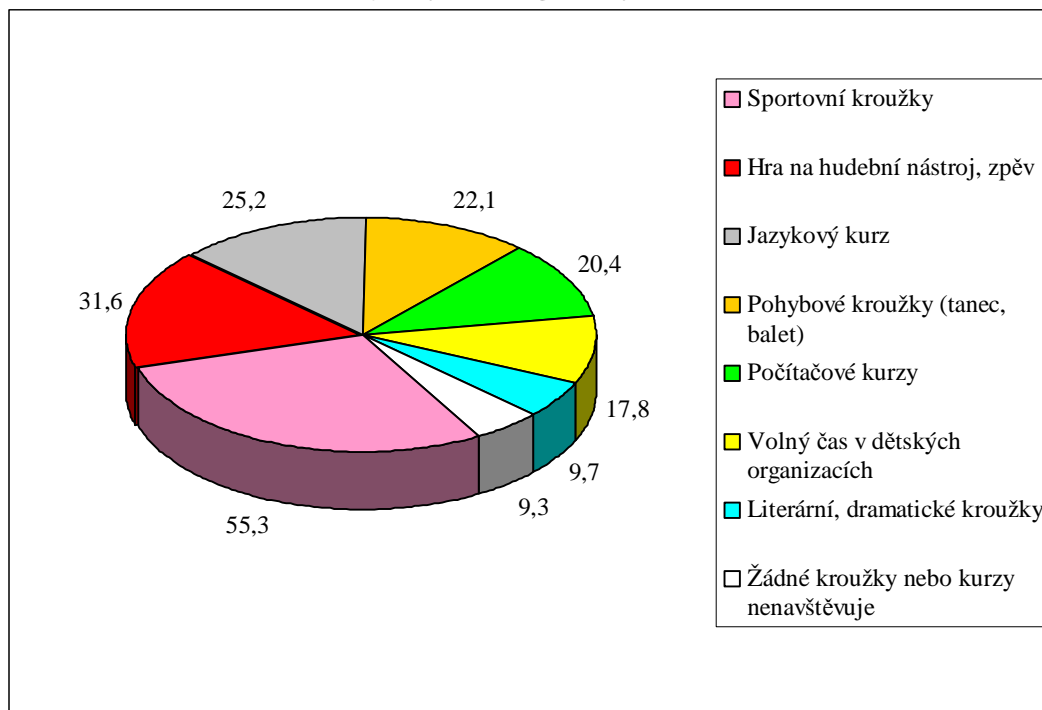
SPORTOVIŠTĚ	PRŮMĚR ČR NA 10 000 OBYVATEL	PRŮMĚR KRAJ NA 10 000 OBYVATEL
Tělocvičny s přístupem veřejnost (vč. škol)	5,11	6,13
Stadiony otevřené	0,82	0,83
Stadiony kryté	0,08	0
Kryté bazény	0,32	0,27
Zimní stadiony (kryté i otevřené)	0,22	0,33

Příloha č. 5**Potenciální klienti volnočasových aktivit z řad dětí a mládeže v kraji Vysočina (školní rok 2004/05)**

ZAŘÍZENÍ	POČET KLIENTŮ
Základní školy všech zřizovatelů	50 750
Speciální školy	1 295
Střední školy (všech zřizovatelů a druhů)	28 018
CELKEM	80 063

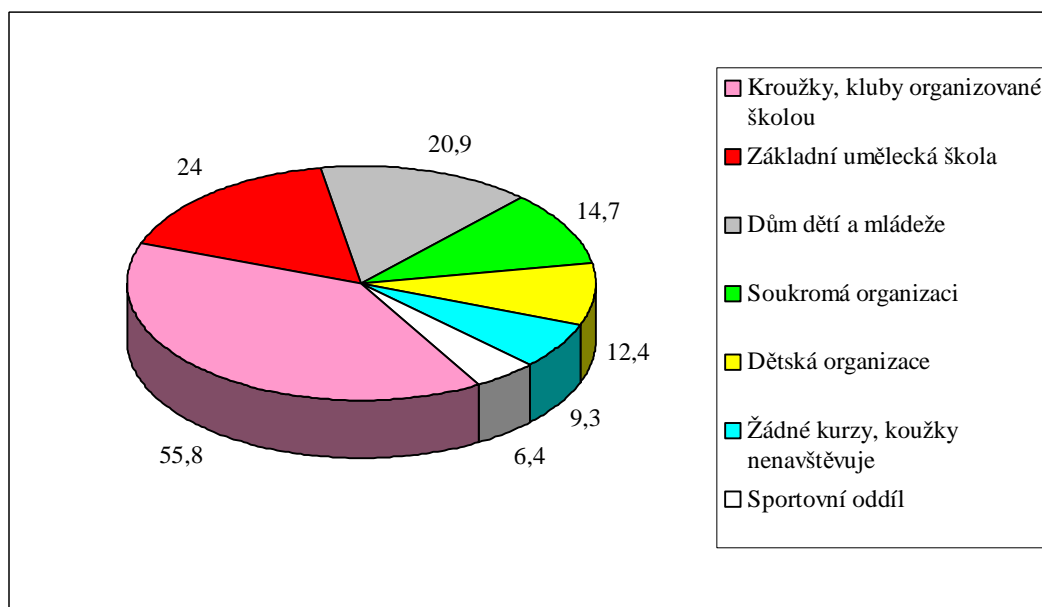
Příloha č. 6

Jak tráví čas vaše dítě? (zdroj – výzkum agentury MEDIAN z roku 2003)

Příloha č. 7

V jakých institucích, organizacích tyto aktivity navštěvuje? (zdroj – výzkum agentury MEDIAN z roku 2003)

Příloha č. 8**Přehled grantových programů z Fondu Vysočiny**

GRANTOVÝ PROGRAM	POČET ŽÁDOSTÍ	SCHVÁLENO	FINANČNÍ OBJEM	PODÍL ŽADATELŮ
Volný čas	89	36	2 600 000,- Kč	7 321 782,- Kč
Sport pro všechny	99	30	800 000,- Kč	2 063 334,- Kč
Drobná údržba sportovišť	153	38	800 000,- Kč	1 637 231,- Kč
Sportoviště	74	19	2 400 000,- Kč	13 023 218,- Kč
Volný čas 2003	136	39	2 000 000,- Kč	4 868 197,- Kč
Sport pro všechny 2003	200	41	2 000 000,- Kč	4 217 209,- Kč
Výstavba a údržba sportovišť	165	17	2 000 000,- Kč	5 916 224,- Kč
Volný čas 2004	108	47	2 400 000,- Kč	5 082 286,- Kč
Jednorázové akce 2004	105	58	1 000 000,- Kč	4 000 444,- Kč
Sport pro všechny 2004	89	62	3 000 000,- Kč	9 348 132,- Kč
Sportoviště 2004	131	76	3 000 000,- Kč	10 283 422,- Kč
Tábory 2004	32	26	1 000 000,- Kč	1 329 604,- Kč
Volný čas 2005	113	57	3 000 000,- Kč	7 033 621,- Kč
Jednorázové akce 2005	174	65	1 500 000,- Kč	4 049 679,- Kč
Sport pro všechny 2005	111	64	2 500 000,- Kč	12 852 183,- Kč
Tábory 2005	24	21	988 200,- Kč	863 220,- Kč
Sportoviště 2005	139	63	2 792 256,- Kč	13 282 524,- Kč
Mezinárodní projekty 2005	28	25	1 397 929,- Kč	2 686 704,- Kč
CELKEM	1 970	721	34 178 385,- Kč	106 859 014,- Kč

Příloha č. 9**Přehled podpory místních NNO z dotace MŠMT**

ROK	POČET ŽÁDOSTÍ	SCHVÁLENO	FINANČNÍ OBJEM
2002	5	4	463 000,- Kč
2003	34	26	807 000,- Kč
2004	10	4	355 000,- Kč
2005	10	7	1 318 000,- Kč
CELKEM	59	41	2 943 000,- Kč

DOTAZNÍK DOSPĚLÍ

Definice volného času: čas, kdy si můžete dělat co chcete, nemáte žádné povinnosti a jeho náplň volíte sami. Případně se dobrovolně věnujete organizovaným aktivitám (sport, kultura, práce s dětmi).

Pohlaví: žena muž **věk**

Druh volnočasových aktivit		Není-li uvedeno, uvádí se průměrná týdenní doba v hodinách strávená danou činností	Poznámka
Sport aktivně (do pozn. uveďte jaký)		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Kultura	Divadlo	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
	Koncert	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
	Výstava	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
	Jiné (do pozn. Uveďte co)	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
Práce s dětmi	Trenér	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
	Instruktor, vedoucí oddílu	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
	Jiná (do pozn. uveďte jaká)	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Četba knih		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Četba časopisů		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Práce na PC	Hry, chat	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
	Informace zajímavost	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Návštěva restaurace	Pouze konzumace	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
	Konzumace + aktivita -bowling šipky, kulečnick	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Jiný, v pozn. uveďte jaký program		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Nemám žádný program		☐	

DOTAZNÍK ŽÁCI

Definice volného času: čas, kdy si můžete dělat co chcete, nemáte žádné povinnosti a jeho náplň volíte sami. Případně se dobrovolně věnujete organizovaným aktivitám (sport, kultura, práce s dětmi).

Pohlaví: žena muž věk

Druh volnočasových aktivit		Není-li uvedeno, uvádí se průměrná týdenní doba v hodinách strávená danou činností	Poznámka
Hra na hudební nástroj organizovaně v hudební škole apod.		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Hra na hudební nástroj neorganizovaně – bez výuky		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Sport organizovaný (v pozn. uveďte jaký)		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Sport neorganizovaný (v pozn. uveďte jaký)		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Sledování televize		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Kultura	Divadlo	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
	Koncert	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
	Kino	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
	Jiné (do pozn. uveďte co)	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
Práce na PC	Hry, chat	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
	Informace zajímavost	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Četba knih		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Četba časopisů		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Činnost v zájmové organizaci (Pionýr, Junák apod.)		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Poslech hudby		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Jiný, v pozn. uveďte jaký program		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Nemám žádný program		☐	

DOTAZNÍK MLÁDEŽ

Definice volného času: čas, kdy si můžete dělat co chcete, nemáte žádné povinnosti a jeho náplň volíte sami. Případně se dobrovolně věnujete organizovaným aktivitám (sport, kultura, práce s dětmi).

Pohlaví: žena muž věk

Druh volnočasových aktivit		Není-li uvedeno, uvádí se průměrná týdenní doba v hodinách strávená danou činností	Poznámka
Hra na hudební nástroj organizovaně v hudební škole apod.		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Hra na hudební nástroj neorganizovaně – bez výuky		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Sport organizovaný (v pozn. uveďte jaký)		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Sport neorganizovaný (v pozn. uveďte jaký)		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Sledování televize		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Kultura	Divadlo	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
	Koncert	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
	Kino	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
	Jiné (do pozn. uveďte co)	☐ 1 za měsíc ☐ 1x 3 měsíce ☐ 1x za rok	
Práce na PC	Hry, chat	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
	Informace zajímavost	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Četba knih		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Četba časopisů		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Činnost v zájmové organizaci (Pionýr, Junák apod.)		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Poslech hudby		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Návštěva klubu (disco, music)		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Návštěva restaurace	Pouze konzumace	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
	Konzumace + aktivita (bowling, šipky, kulečník)	☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Jiný, v pozn. uveďte jaký program		☐ 1/2 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ více než 3	
Nemám žádný program		☐	